

Međunarodne organizacije u obrazovanju odraslih

Jelenović, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:475036>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Ines Jelenović

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE O OBRAZOVANJU ODRASLIH

Mentor:
Prof. dr.sc. Anita Klapan

Rujan, 2015.

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad prikazuje međunarodne organizacije koje se bave temom obrazovanja odraslih. Cilj ovog rada je pružiti pregled rada međunarodnih organizacija koje se bave tematikom cjeloživotnog obrazovanja te njihovih dokumenata kojima određuju nacionalne politike obrazovnog sustava. U uvodu se opisuje važnost međunarodnih organizacija u procesu donošenja obrazovnih politika i prakse obrazovanja odraslih. Zatim se ističu ključne preporuke i rezolucije u području priznavanja važnosti i razvoja obrazovanja odraslih. Prikazane su organizacije Vijeća Europe, Europske Unije, Ujedinjenih naroda, Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO-a), Međunarodne organizacije rada, te Svjetske banke. Ove međunarodne organizacije su zaslužne da se obrazovanje odraslih razvilo iz koncepta kojim se želi senzibilizirati javnost na kontinuirano učenje do punopravnog podsustava obrazovanja. U zaključku se navodi ključne ideje pojedinih organizacija koje su najviše pridonjele razvoju koncepta obrazovanja odraslih, ovisno o ulozi pojedine organizacije.

Ključne riječi: međunarodna organizacija, obrazovanje odraslih, cjeloživotno obrazovanje

SADRŽAJ

UVOD	1
VIJEĆE EUROPE	5
Povijest i temeljne ideje	5
Aktivnosti Vijeća Europe u području obrazovanja	8
Preporuke Vijeća Europe o obrazovanju odraslih	17
EUROPSKA UNIJA	28
Osnivanje Europske Unije i ključne institucije	28
Organizacije za provedbu obrazovne politike	30
Razvojne faze u području obrazovanja odraslih	34
Obrazovanje i učenje odraslih	40
UJEDINJENI NARODI	49
Osnivanje Ujedinjenih naroda	49
Obrazovna politika UN-a	52
UNESCO	55
Osnovne aktivnosti u obrazovanju	55
Djelovanje u području obrazovanja odraslih	58
SVJETSKA BANKA	64
Aktivnosti u području obrazovanja	64
Obrazovanje odraslih	68
MEĐUNARODNA ORGANIZACIJA RADA	71
Povijest organizacije	71
Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih	73
Razvoj nacionalnih kvalifikacijskih okvira	74
ZAKLJUČAK	79
LITERATURA	83

UVOD

Međunarodne organizacije razvrstavamo u među-vladine organizacije i ne-vladine organizacije, ovisno o njihovom ustroju. Bennett i Oliver (2004) navode kako im je zajedničko da postoje kao trajne organizacije s ciljem provedbe zadanih funkcija, članstvo je dobrovoljno uz određene uvjete, postoji određeni temeljni akt kojim se određuju ciljevi, ustroj i metode djelovanja, postoji konzultativni organ gdje su uključene sve članice, te stalno tajništvo koje izvršava administrativnu, istraživačku i informacijsku funkciju. Iako „temelji za postojanje međunarodnih organizacija postoje još od davnih vremena“ (Bennett, Oliver, 2004.:11.), potreba za međunarodnim organizacijama je rezultat zahtjeva suvremenog svijeta i ekonomskog razvoja u devetnaestom stoljeću. Suradnja među državama treba biti kontrolirana i organizirana, a međusobno trebaju imati povjerenja da će njihov odnos biti usklađen te rezultirati uspjehom. Upravo u takvim situacijama i potpisivanju ugovora među državama, javila se potreba za organizacijom koja će se baviti suradnjom s ciljem postizanja interesa zajedničkim snagama. Osnove su se međunarodne organizacije s vlastitim pravilima i izvršnim tijelima, koje služe ostvarenju zajedničkih interesa. (Račić, Dimitrijević, 1988.) Nacionalne obrazovne politike europskih zemalja se formuliraju i prilagođavaju pod utjecajem širih međunarodnih praksi i politika, a međunarodne organizacije spadaju u ključne aktere koji određuju promjene na svim razinama obrazovanja. Obrazovni sustav je iznimno upućen na međudjelovanje institucija države, civilnog društva i tržišta. Nacionalne obrazovne politike su u složenom međusobnom odnosu i ovise o međunarodnim obvezama, poretku i utjecajima. Međunarodne organizacije koje izravno utječu na nacionalne obrazovne politike i njihov međusobni odnos bave se raznim pitanjima suradnje, koordinacije i obrazovanja odraslih.

U središtu interesa međunarodnih organizacija, između ostalog, jest i pitanje prakse obrazovanja odraslih. No, treba razlikovati cjeloživotno učenje od obrazovanja odraslih. Cjeloživotno učenje obuhvaća sva životna razdoblja i sve oblike učenja. Pastuović (2008) navodi da cjeloživotno učenje isprepliće formalni, neformalni i informalni oblik koji priznaje vertikalnu i horizontalnu dimenziju obrazovanja, ali i nenamjerno tj. iskustveno učenje. Razlikujemo oblike učenja prema stupnju organiziranosti, strukturiranosti uvjeta u kojima se odvija učenje, funkcionalnosti znanja, vještina i stavova te stupnju certificiranosti učenja. (Pastuović, 2008) Formalno obrazovanje se smatra školovanjem, organiziranim oblikom učenja od strane institucije a rezultat je priznati certifikat koji opisuje postignuti stupanj obrazovanja. Neformalno obrazovanje uključuje osobe svih dobnih skupina u koje spadaju

tečajevi, seminari, konferencije i sl. Završetak obrazovanja može rezultirati potvrdom o završetku obrazovanja, ali se ne stječe stupanj stručne spreme. Informalno obrazovanje je namjerno učenje koje je manje organizirano, samoobrazovanje o kojemu odluku donosi osoba koja uči tijekom života i rada. Nenamjerno ili iskustveno učenje se odvija tijekom čitavog života u različitim životnim i društvenim ulogama. Nesvjesno je, uči se kroz životne situacije i osoba ne mora biti svjesna da je nešto naučila. (Pastuović, 2008.) Učenje uvijek ima elemente promjene koja je relativno trajna, te može uključivati promjenu u načinu mišljenja ili čak u našem ponašanju. Važno je da do učenje dolazi interakcijom s elementima u našem okruženju- informacijama, događajima i iskustvima. Poučavanje i osposobljavanje uključuje proces učenja, ali do učenje se ne mora doći namjerno. (Lau, J., 2011. prema Squires, 1994.) Obrazovni sustavi se u posljednje vrijeme posvećuju upravo promicanju nenamjernog učenja i priznavanju vještina stečenih tim putem. Organizacije predstavljaju mjesto gdje sve članice mogu izraziti svoje stavove i mišljenje, te su zadužene za prevođenje ideja u konkretne aktivnosti. Jedna od glavnih aktivnosti međunarodnih organizacija je i poticanje međunarodnih diskusija o budućnosti obrazovanja te ključnim aspektima razvoja obrazovanja. Međunarodne organizacije koje se bave obrazovanjem odraslih pružaju strateška, zakonodavna i institucionalna rješenja te trenutno oblikuju koncepciju cjeloživotnog obrazovanja kao temelj društva znanja s ciljem umrežavanja i ujednačavanja europskog obrazovnog sustava. Intenzivan razvoj nacionalnih politika obrazovanja kao i njihovo usuglašavanje na europskoj razini glavni je interes međunarodnih organizacija. Zajednički rad europskih nacionalnih politika iskazao je potrebu za stručnim vodstvom i oblikovanjem koncepcija obrazovanja odraslih.

Međunarodne organizacije koje su odredile ujednačavanje europskog obrazovnog sustava omogućuju umrežavanje stručnjaka i mreže osoba koje kreiraju obrazovnu politiku i samim tim oblikuju temelj zajedničke europske politike putem usklađivanja različitih nacionalnih politika. Približavanje obrazovnih politika se može promatrati na tri razine usklađivanja različitosti: prva razina je prihvaćanje načela i osnovnih ciljeva politike, druga se odnosi na preuzimanje instrumenata i tehnika za provedbu te određene politike, dok je treća razina usmjerena na precizno postavljanje i fino ugađanje instrumenata obrazovne politike. Međunarodne organizacije prilikom usklađivanja politika imaju najveći utjecaj na prvoj i trećoj razini, tj. usvajanjem standarda, mjerila i indikatora koje predlažu organizacije, države imaju osnovu za procjenu uspješnosti provedbe usklađivanja. (Bečić et al., 2009.) *„Ključne implikacije koncepcije cjeloživotnog obrazovanja, odnosno cjeloživotnog učenja, jesu promjena razumijevanja obrazovanja kao školovanja i napuštanje tradicionalnog vjerovanja*

da je obrazovanje namijenjeno samo djeci i mladima, a ne i odraslima.“ (Pastuović, 2008.) Trenutno se obrazovanje odraslih gleda kao dio šireg koncepta cjeloživotnog učenja (Eurydice, 2011:3), te se želi postići da pojedinac uči tokom cijelog svog života. Obrazovanje odraslih se promatra kroz prizmu ostvarivanja prava i stjecanja dodatne naobrazbe u vlastitom obrazovnom sustavu ali i europskom tržištu, te se u ovom području najviše isprepliću nacionalna i međunarodna razina politike obrazovanja. Pojedinac može i mora potražiti svoje obrazovanje izvan granica svoje države, te time steći kvalifikacije, pronaći posao, razviti sposobnosti, upoznati drugu kulturu i poboljšati svoje jezične sposobnosti. Upravo to je cilj rada međunarodnih organizacija u području obrazovanja odraslih danas. Međunarodne organizacije pomažu provedbu programa obrazovanja odraslih na međunarodnoj razini putem koordiniranja tijela koje utječu na obrazovanje odraslih raznim konferencijama, sastancima i okupljanjima. Jedan od načina sudjelovanja u javnom upravljanju obrazovanjem odraslih je i *upravljanje formiranjem mišljenja i diskurza obrazovnih politika* putem tiskanja informativnih materijala, brošura, rječnika i distribucijom statističkih podataka. Organizacije također mogu djelovati putem instrumenata na koje država pristaje ulaskom u međunarodnu organizaciju. Članstvom u nekoj organizaciji, država se obvezuje provoditi preporuke, odluke i norme te financijski pomoći rad te organizacije. Republika Hrvatska, kao članica mnogobrojnih međunarodnih organizacija, obvezala se ispoštovati i provesti odluke tih organizacija.

Odabrala sam temu obrazovanja odraslih jer je bliska mom svakodnevnom životu. Naime, kroz svoj studij susrela sam se sa izazovom poučavanja odraslih. Počela sam se interesirati za temu obrazovanja odraslih jer sam uvidjela koliko su rijetki „odrasli učenici“, dok se u medijima sve više govori o „društvu znanja“. Htjela sam provjeriti koje su konkretne aktivnosti koje politike obrazovanja provode na međunarodnoj razini kako bi se postigao cilj - „društvo koje uči“. U ovom radu prikazat ću djelovanje organizacija- Vijeće Europe, Europske Unije, UN-a, UNESCO-a, Međunarodne organizacije rada i Svjetske banke na području obrazovanja odraslih. Odabrala sam ove organizacije jer su predvodnice u području obrazovanja. Također, prikazat ću kako se svaka od tih organizacija posvetila promociji obrazovanja a posebno obrazovanja odraslih iz drukčije pozicije. Prikazat će se međusobna suradnja organizacija na području obrazovanja odraslih, donošenja preporuka i provođenju projekata. Opisat će se promjena između prvotne namjene osnivanja organizacije i njene današnje funkcije, te njena uloga u obrazovanju odraslih. Vijeće Europe i Europska Unija imaju predvodničku ulogu u određivanju pravca kojim se razvija ekonomski i socijalni sustav na području Europe, a samim tim je i predvodnica razvoja i priznavanja obrazovanja odraslih.

UN sa svojim pripadajućim članicama pomaže svojim konferencijama o obrazovanju i posebnim odjelima posvećenim obrazovanju odraslih. Prikazat će se struktura organizacije i dijelovi koji su zaslužni za promociju obrazovanja i osposobljavanja odraslih. Međunarodna organizacija rada je započela ujedinjavanje europskog prostora u području obrazovanja i rada. Opisat će se kako je svojim naporima potaknula mobilnost stručnjaka i radnika među državama, a samim tim i predstavila „zajedničko lice“ europskog gospodarskog prostora. Svjetska banka je najviše proširila svoju prvotnu namjenu, te se iz banke zadužene za oporavak Europe prometnula u lidera europske obrazovne scene. Opisat će se koje sve projekte financira u području obrazovanja i osposobljavanja odraslih, te na koji način financira projekte. Svaka od tih organizacija ima svoju povijest djelovanja i ciljeve koje žele ostvariti. Iako su se u posljednjih 150 godina osnovale mnoge međunarodne organizacije, upravo se analizom rada i dokumenata ovih šest organizacija može dobiti kompletna slika razvoja obrazovanja odraslih. Upravo zbog dugovječnosti organizacija, bilo je potrebno reducirati broj prikazanih dokumenata na one najbitnije za razvoj obrazovanja odraslih, te se prikazuju kronološkim redom po područjima kojima se bave.

VIJEĆE EUROPE

Povijest i temeljne ideje

Vijeće Europe je najstarija europska organizacija sa sjedištem u Strasbourgu te obuhvaća 47 država članica. Smatra se vodećom organizacijom za zaštitu ljudskih prava. Nastala je 5. svibnja 1949. godine u Londonu, s ciljem da se učvrsti demokracija i vladavina prava. Od 47 zemalja članica, 28 su također pripadnice i Europske Unije, no Vijeće Europe je nezavisno tijelo. Tri ključna stupa predstavljaju temeljne vrijednosti organizacije, a to su: ljudska prava, demokracija i vladavina prava. Zalažu se za jačanje suradnje i jedinstva na europskom kontinentu, te se također bavi društvenim temama isključenosti i diskriminacijama poput socijalne isključenosti, slobode govora i medija, rasne i nacionalne netrpeljivosti, jednopravnosti, nasilja nad ženama, pravima djece, govorom mržnje, trgovinom ljudima, itd. Pomaže zemljama članicama u borbi protiv korupcije i terorizma izglasavanjem potrebnih preventivnih legalnih reformi. Kao jedan od najvećih izazova europskih društava ističe borbu protiv svih oblika netolerancije i diskriminacije- simbolično nazvano „živjeti zajedno u Europi 21. stoljeća“, pridajući posebnu pažnju Romima, izbjeglicama, migrantima i LGBT osobama. Organizacija ne ograničava svoje djelovanje samo na područje Europe, promiče europske vrijednosti i izvan granica europskog konteksta. Diskriminaciju i nasilje doživljava kao trenutni prioritet kojem se društvo treba posvetiti i iskorijeniti. Deklaracijama i programima se bori da u društvo uđu tolerancija i međusobno poštivanje. (Council of Europe, 2015.) Članak 1. Statuta potpisanog u Londonu 1949. godine navodi da je „a) *Cilj je Vijeća Europe ostvariti veće jedinstvo između svojih članica radi očuvanja i promicanja ideala i načela koji su njihova zajednička baština i poticati njihov ekonomski i socijalni napredak. b) Tom će se cilju težiti putem organa Vijeća, raspravljanjem pitanja od zajedničkog interesa, sklapanjem sporazuma i usvajanjem zajedničke akcije na ekonomskom, socijalnom, kulturnom, znanstvenom, pravnom i administrativnom polju, kao i očuvanjem i razvojem ljudskih prava i temeljnih sloboda.*“ (Statut Vijeća Europe, 1949.)

Vijeće Europe ima specifičan konvencijski sustav u kojem strogo određuju standarde i nadziru države članice prilikom njihovog provođenja. Venecijanska komisija je savjetodavno tijelo sačinjeno od stručnjaka u području ustavnih pitanja i demokratskih procesa te pruža pravne savjete zemljama diljem svijeta. Puni naziv te komisije osnovane 1990. godine je *Europska komisija za demokraciju putem prava*, no kako se komisija sastaje u Veneciji, prozvana je po tom gradu. S vremenom je Venecijanska komisija razvila svoju prvotnu ulogu savjetodavnog tijela u komisiju koja izdaje mišljenja o pravnim pitanjima i poštivanju

ljudskih prava u pojedinim državama. Premda je Vijeće Europe usvojilo više od 200 konvencija i protokola iz raznih područja, najvećim dostignućem se smatra *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* usvojena 1950. godine. U skladu s konvencijom 1959. godine je utemeljen Europski sud za ljudska prava putem kojeg se održava zaštita manjina i temeljnih ljudskih prava, te kao stalno tijelo djeluje od 1998. godine. Svaki pojedinac ima pravo podnijeti tužbu za kršenje ljudskih prava kada iscrpi sve pravne puteve u svojoj državi. Sud u Strasbourgu razmatra tužbu te odlučuje o pravnim posljedicama za pojedinu državu. Vijeće Europe kroz svoje djelovanje definira ciljeve i aktivnosti kojima će posvetiti svoj rad pa vlade država članica organiziraju zajednički sastanak kada uvide potrebu za jačanjem svojih uloga. Vijeće Europe je upriličilo mnogo sastanaka čelnika država i vlada te su dogovorili načela i akcijski plan zaštite temeljnih vrijednosti. Vijeće Europe je fokusirano na temeljne vrijednosti te zbližava vlasti cijele Europe kako bi se složili o minimalnim standardima zakona te zatim nadzire kako države provode dogovorene mehanizme. U tom procesu pruža pomoć tehničke prirode, često surađujući s Europskom Unijom. (Council of Europe, 2015.a) U području obrazovanja se ističe želja za promoviranjem demokracije i aktivnog građanstva, pozivajući mlade da se aktivno uključe u civilne udruge. Pružajući pomoć pri razvoju demokracije i poštivanja ljudskih prava, Vijeće Europe također poziva mlade u Budimpeštu i Strasbourg gdje su centri za europsku mladež. Mladi ljudi pohađaju tečajeve o udrugama i kako biti predvodnik aktivnosti udruga civilnog društva. *European Youth Foundation* financira projekte koji potiču mlade na solidarnost i razumijevanje. (Council of Europe, 2015.b) Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava te program Visokog obrazovanja i istraživanja su aktivnosti kojima Vijeće Europe želi postići rezultate u području obrazovanja pojedinaca. (Council of Europe, 2015.c)

Ključne institucije Vijeća Europe su *Odbor ministara*, *Europski sud za ljudska prava*, *Parlamentarna skupština*, *Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Europe* te *Povjerenik za ljudska prava*. Vijeće Europe organizira redovite konferencije ministara pojedinih područja na kojima Hrvatska redovito sudjeluje. Sve zemlje članice sudjeluju u radu organizacije na svim strukturama, a službeni jezici su engleski i francuski. Glavni tajnik Vijeća Europe je izabran od strane Parlamentarne skupštine na petogodišnji mandat. Odgovoran je za strateško planiranje i glavnu orijentaciju programa rada Vijeća te proračun. Odbor ministara je tijelo koje donosi odluke, a sastavljeno je od ministara vanjskih poslova ili diplomatskih predstavnika zemalja članica. Europskom kulturnom konvencijom Vijeće Europe je započelo rad na područjima obrazovanja, kulture, kulturne baštine, sporta i mladih. Vijeće za kulturnu suradnju bavi se područjem obrazovnih i kulturnih programa, a pri tome mu pružaju pomoć

četiri specijalizirana odbora: za obrazovanje, visoko obrazovanje i istraživanje, kulturu te kulturnu baštinu. (Council of Europe, 2015.d) *Odbor za visoko obrazovanje i istraživanje (CDERS)* organizira forume kojima prisustvuju predstavnici iz ministarstava i akademske zajednice gdje se organizira razmjena mišljenja i izrađivanje programa. Prioriteti Odbora su razvitak visokog obrazovanja i istraživanja na zajedničkim temeljima demokratskih načela poput slobode učenja, podučavanja i istraživanja te autonomiju obrazovnih ustanova. Također se posvećuje dodatna pažnja doprinosu u provedbi Bolonjskog procesa, promoviranju mobilnosti studenata i nastavnog osoblja te priznavanju kvalifikacija. Nastavnička profesija bilježi srozavanje ugleda u društvu, što je jedan od prioriteta Odbora za obrazovanje koje želi doprinjeti ugledu visokog obrazovanja te istaknuti doprinos koji daje ekonomskom, društvenom i kulturnom razvitku europskih društava. Posebni programi za pomoć zemljama u tranziciji imaju i svoje potprograme za zakonske reforme u tim državama, gdje se želi pripomoći u rješavanju problema u visokoobrazovnim institucijama i njihovoj primjeni zakonodavstva. Provodi se preko savjetodavnih misija te multilateralnih radionica kojima se, među ostalim, želi riješiti problem politike međunacionalne suradnje. (Bečić et al., 2009.)

U razdoblju od 1992.-2000. godine, Vijeće Europe je provelo program koji je pomagao izvršiti reformu visokog obrazovanja u području zakonodavstva, u tada novim državama članicama, središnje i istočne Europe. Sredinom 90ih se pažnja posvetila pristupu visokom obrazovanju, te su se provele mnogobrojne aktivnosti otvaranja pristupa dotad slabo zastupljenim grupama. Krajem 90ih, točnije 1997./1998. godinu, Vijeće Europe je s državnim vlastima odredila da je novi prioritet strategija socijalne kohezije te je započeo projekt cjeloživotnog učenja. U isto vrijeme se započelo s projektom Europskih studija za demokratsko građanstvo koji je trebao redefinirati Europske studije kao sveučilišnu disciplinu i područje istraživanja, kao i istražiti koncepte povezane s demokratskim građanstvom. Trenutno se odbor bavi pitanjima politika i instrumenata prepoznavanja kvalifikacija, područjem visokog europskog obrazovanja (EHEA), akademskom slobodom i autonomijom sveučilišta, te aktivnostima kooperacije. Odbor želi pružiti jednake mogućnosti pristupa visokom obrazovanju, u skladu s odredbom o cjeloživotnom učenju za jednakost i socijalnu koheziju. Posljednjih godina se zalaže da sveučilišta postanu mjesta aktivnog građanstva i studija za demokratsko građanstvo koje njeguje baštinu europskih sveučilišta. U sklopu istraživanja i razvoja, teme koje su se razmatrale bile su: društvene znanosti i izazovi tranzicije, istraživačka misija sveučilišta, studentska uključenost u upravljanje visokim obrazovanjem te zakonodavne reforme. Projekt koji je osmišljen s ciljem povećanja sudjelovanja studenata, nastavnog osoblja i drugih sudionika u procesu upravljanja visokog

obrazovanja je proveden od 2004. do 2006. godine. Odbor usko surađuje s mnogim organizacijama na međunarodnoj i regionalnoj razini, poput: UNESCO-a, Europske komisije, OECD-a, itd. Kao buduće svrhe obrazovanja i istraživanja navode se: priprema za tržište rada i aktivno građanstvo u demokratskim društvima, osoban razvoj te razvoj i održavanje naprednih saznanja utemeljenih u širokim područjima akademskih disciplina. Cilj je da se svaki pojedinac motivira da pronade vlastite akademske interese od kojih će profitirati čitavo društvo. (Council of Europe, 2015. Higher education and research)

Aktivnosti Vijeća Europe u području obrazovanja

Europska deklaracija o kulturnim ciljevima kojom se ministri pozivaju na pružanje otvorenog pristupa kreativnosti, baštini, obrazovanju i usavršavanju, na što se gleda kao potrebu za kvalitetan osobni razvoj i potpunu integraciju u društvo. Obvezuju se ministri da će svaki pojedinac od najranije dobi imati zagarantirane uvjete koji pomažu razvoj slobodne i kreativne osobnosti, uz obvezu odgovornog sudjelovanja u zajednici. Također naglašavaju pružanje pomoći svima koji žele otkriti kako koristiti nove tehnologije, uz napomenu da tehnički napredak može koristiti svima, svim granama znanja i učenja. Ministri trebaju osigurati da sve grane znanja i učenja imaju primjeren način izražavanja i prenošenja. Aktivnosti koje potiču osjećaj jedinstva i zajedništva su opisane kao akcije koje unapređuju pojavu i rast društvene kohezije na temelju zajedničkih interesa pojedinaca i grupa. Osjećaj zajedništva će se postići osiguranjem uvjeta koji vode razumijevanju različitosti. Budućnost treba biti izgrađena na temeljima inovacija i aktivnog društvenog sudjelovanja. Također, osnova bolje budućnosti su europski identitet koji promiče međunarodne veze i suradnju na poštovanju. U području očuvanja i osiguravanja slobode, treba se osigurati veća fleksibilnost u organiziranju društva, u području odnosa rada i slobodnog vremena. Također se ovom deklaracijom obvezuju na međunarodno povezivanje i suradnju koja vodi razvoju društva. (Council of Europe, 1999.)

Od samih početaka Vijeće Europe se bavilo promoviranjem europske dimenzije u obrazovanju- 1954. godine u Europskoj kulturnoj konvenciji se istaknula potreba da se obrazovanjem potakne razumijevanje u Europi. U razdoblju od 1981.-1986. se posvetilo osvješćivanjem potrebe za promoviranje svijesti o toleranciji različitosti u Europi te razvoju kulturnog europskog identiteta. Istakla se važnost pružanja pomoći nacionalnim školskim sustavima za stvaranje aktivne suradnje i komunikacije među Europljanima. Preporuka iz

1983. Potiče zemlje članice na unaprjeđenje svijesti o Europi u srednjim školama, te obrazovanjem za toleranciju, demokraciju, suradnju i jedinstvo. Istaknulo se da nastavnici moraju upoznati djelovanje međunarodnih organizacija kako bi podučili učenike o njihovom radu, ali i provesti dio svoje prakse u inozemstvu. 1989.godine se pripremio Izvještaj o europskoj dimenziji obrazovanja u kojem se ističe da nedostaje „*koherentna akcija u njezinom oblikovanju, provedbi, i širem uključivanju sudionika u obrazovanje*“. (Zidarić, 1996.)

Promjene na svjetskom planu te promjena strukture tržišta rada natjerala je europske ministre na promišljanje o obrazovanju kao procesu koji je prisutan kroz čitav život. U razdoblju od 1971. godine do 1979. godine rasprava o predškolskom obrazovanju je odredila „*ispitivanje uloge predškolskog obrazovanja u razvoju sposobnosti izražavanja kod djece i pronalazak rješenja za teškoće s kojima se sukobljavaju određena djeca u svojoj sociokulturnoj ili lingvističkoj okolini i djeca migranata ili djeca s posebnim potrebama*“ (Vijeće Europe, 1996:21) Održana su četiri simpozija na tu temu do 1979. godine, kada je usvojena Deklaracija o skrbi i obrazovanju djece od rođenja do dobi od 8 godina, što je služilo kao temelj za daljnje Preporuke ministara i studije o predškolskom obrazovanju. 2007.godine su se udružili UNESCO i Vijeće Europe te u svojoj analizi kvalitete predškolske edukacije izrazili zabrinutost za omogućavanje jednakog pristupa obrazovanju svima. Posebice su zabrinuti za pristupanje obrazovanju od strane romske djece koja većinom ne pohađaju ustanove obrazovanja. (UNESCO and Council of Europe, 2007.)

U području srednjoškolskog obrazovanja, Vijeće Europe je u periodu od 1978. godine do 1992. godine raspravljalo kako je uloga srednje škole pomoć u pripremi za aktivnu ulogu u društvu te da se njome mladi ljudi pripremaju za pronalazak posla. Simpoziji na temu obrazovanja mladih ljudi su se većinom bavili temom ključnih elemenata koje može pružiti srednja škola u naobrazbi za osoban i profesionalan život. Željelo se odrediti kako se srednjoškolskim obrazovanjem može pomoći mladima da postignu vrhunac svojeg osobnog razvoja ali i da se pripreme za život na tržištu rada. Nezaposlenost mladih je već tada bila veliki problem te se seminarima i radionicama željelo naglasiti kako je suradnja među školama i obitelji, te lokalnom zajednicom i svijetom rada ključan element uspjeha. Provedeni su projekti istraživanja škola i obilasci na terenu čiji je rezultat *Deklaracija o ulozi srednje škole u pripremi mladih za život*. (Vijeće Europe, 1996.) Odbor ministara je 1964. godine započeo uvođenje europske dimenzije u obrazovanje. Naime, tada su publicirali Rezoluciju u kojoj su preporučili zemljama članicama da uvede u škole program koji promiče demokratsko građanstvo i prilagode predmete poput povijesti, zemljopisa, književnosti i modernih jezika.

Ciljevi obrazovanja trebaju biti učenje o građanskim pravima i europskom obrazovanju kako bi pojedinac shvatio „*da nije više građanin samo svoje zemlje već i Europe i svijeta.*“ (Vijeće Europe, 1996.:135) Zidarić (1996) navodi kako su europski integracijski procesi, gdje se nastojalo ujediniti Europu imali za cilj promjenu gospodarstva i politike. Zajednička europska obrazovna politika je trebala poslužiti kao poligon za suradnju i komuniciranje zemalja članica, a samim tim i mobilnost studenata i radnika. Krenulo se od pronalaženja sličnosti među nacionalnim obrazovnim politikama, te primjenu zajedništva u školskim sustavima. Zajedništvo se pokušalo postići susretima učenika i nastavnika među školama, razmjenama, boravcima učenika u inozemstvu, te suradnjom. Migracija radnika kroz 1960e i 1970e su pomogle da se strana djeca prijavljuju u školu te započnu proces „europeizacije“. Nakon promjene političke stvarnosti Istočne Europe, došlo je do savršene prilike za postizanje zajedništva na europskom prostoru. 1989. godine je parlamentarna skupština. (Zidarić, 1996)

Vijeće Europe naglasilo je kako se obrazovanje za Europu ne izvodi samo formalnim putem, već treba uključiti i neformalne načine: putem medija, putovanja, itd. U periodu od 1991. godine do 1996. godine, srednja škola se opet našla u centru pozornosti, posebno jer se javila europska dimenzija obrazovanja. Nastankom Europske Unije u Maastrichtu te promjenama na političkoj i gospodarskoj sceni, došlo se do zaključka da se srednja škola mora prilagoditi novom društvu. Projekt „Srednje obrazovanje za Europu“ je trebao pomoći mladim ljudima da pristupe razvoju novih znanja, vještina i stavova koja su potrebna u europskom društvu, pripremiti mlade za ulazak u visoko obrazovanje, mobilnost te rad u „*demokratskoj, višejezičnoj i multikulturnoj Europi*“. (Vijeće Europe, 1996.:24) Škole trebaju poticati programe razmjene učenika i nastavnog osoblja te usmjeriti učenike na nastavak obrazovanja. Time dolazimo do visokog obrazovanja u Europi koje je najduže u centru interesa Europe. Sveučilišta su centri obrazovanja i kulture te kao takvi čine okosnicu europskog društva. Započevši sa sastancima na temu visokog obrazovanja još 1952. godine, Vijeće Europe i danas živo raspravlja o ustanovama i ulozi visokog obrazovanja. 1952. godine su se sastali predstavnici sveučilišta zemalja Beneluxa, Francuske i Ujedinjenog kraljevstva te pojedina odgovornih za visoko obrazovanje i osnovalo Odbor europskih sveučilišta, kasnije nazvan Stalna konferencija rektora europskih sveučilišta. 1962. godine je osnovan Odbor za visoko obrazovanje i istraživanje, zadužen za promicanje pokretljivosti studenata i profesora. Mijenjajući svoju strukturu i nazivlje nekoliko puta, reorganizacijom je taj odbor oduvijek odgovarao na izazove s kojima se suočava visoko obrazovanje. (Vijeće Europe, 1996.)

Najvažniji uspjeh je promicanje i priznavanje diploma koje omogućuju upis na fakultet, time promovirajući zajedništvo europskog obrazovanja. Predložilo se da se što više

olakša upis na fakultet koji je na teritoriju druge članice srednjoškolcima koji su uspješno završili školovanje. Deklaracije i ugovori o plaćanju stipendija studentima koji studiraju u inozemstvu, priznavanju diploma i studijskih godina u inozemstvu, priznavanju kvalifikacija te osnivanju centara za akademsko priznanje i pokretljivost su uspjesi upravo Vijeća Europe. Europska konvencija o ekvivalentu diploma koje vode upisu na sveučilište iz 1953.godine osigurava da se omogući pristup intelektualnim resursima. Države potpisnice obećale su priznati svaku diplomu te omogućiti upis na sve fakultete, ukoliko je ta diploma uvjet za upis na teritoriju te države. Diploma je samo pojam koji označava sve dokumente i certifikate koji garantiraju kvalifikaciju nositelja diplome. Također su se na taj korak pozvale sve države, neovisno o članstvu u organizaciji. (Council of Europe, 1953.) Ovdje se razvila ideja o priznavanju kvalifikacija čime su se zajednički bavili Vijeće Europe, UNESCO i Vijeće europskih regija, a danas je to određeno Europskim kvalifikacijskim okvirom. Zakonodavstvo vezano uz probleme sveučilišta je također trebalo prilagoditi, kao i adresirati pitanje sveučilišne autonomije i odljeva mozgova.

U skladu s temeljnim vrijednostima organizacije, Vijeće Europe se koncentriralo na pitanja promidžbe ljudskih prava i temeljnih sloboda putem obrazovanja i jačanja demokracije. Promišlja o tome kako uspostaviti bolje odnose, razumijevanje i povjerenje među europskim vladama i građanima. Izazovi koji se javljaju u svakodnevnom životu obrazovanja odraslih osoba se adresiraju kroz osmišljavanje programa, izdavanje publikacija, priznavanje obrazovnih kvalifikacija te suradnjom s drugim institucijama i organizacijama. Vijeće Europe se ne ograničava samo na područje europskih prostora, već svoje programe suradnje na području obrazovanja aktivno provodi u zemljama koje prolaze kroz tranziciju i koje razvijaju nove nastavne programe i sredstva za poučavanje. U tim se zemljama veliki naglasak stavlja na obrazovanje o ljudskim pravima i aktivnom građanstvu kao ključna stavka moderne demokracije bez diskriminacija i netrpeljivosti. Vijeće Europe aktivno provodi programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih kako bi potaknuli razvoj profesionalnog iskustva ali i osobnih kompetencija.

Obrazovanje o demokratskom građanstvu i ljudskim pravima (EDC/HRE) je program edukacije koji se sastoji od niza praksi i aktivnosti s ciljem educiranja građana za aktivno građanstvo i ostvarenje svojih prava u društvu. Program Pestalozzi je *program osposobljavanja stručnjaka u obrazovanju* koji organizira kratke tečajeve stručnog usavršavanja i seminare o demokratskom građanstvu i ljudskim pravima, interkulturalnom obrazovanju, politici, medijima, europskoj obrazovnoj dimenziji, itd. Razvoj europske dimenzije u obrazovanju zahtijeva dobru umreženost škola i razmjenu pozitivne prakse,

znanja i stručnjaka. S ciljem pomoći nastavnicima da prošire svoja znanja tijekom boravka u drugoj zemlji- supotpisnici programa, Pestalozzi program je osnovan 1969. godine. Program je potpisalo 49 zemalja, uključujući i Hrvatsku. Seminari su posvećeni prioritetima i aktualnim pitanjima europskog područja poput ksenofobije, kulturne raznolikosti, obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, ljudskim pravima, itd. Iako je program Pestalozzi utemeljen na pretpostavki razmjene nastavnika, Vijeće je 1991. godine razvilo *mrežu veza i razmjenu između škola*. Razmjena nastavnika među školama zemalja članica potiče razmjenu znanja, usavršavanje profesionalnih i osobnih kompetencija, te pomaže u povezivanju škola. Naglasak povezivanja škola je na što uspješnijem promicanju obrazovnih aspekata stručnim usavršavanjem nastavnika, izdavanju publikacija, organiziranjem rasprava o standardima kvalitete te uspostavi potrebne infrastrukture za povezivanja škola u zemljama članicama. (Bečić et al., 2009.) Pestalozzi program ili „poučavanje učitelja“ je program koji je zamišljen kao odavanje priznanja važnosti obrazovanja učitelja putem omogućavanja suradnje, osmišljavanja projekata, osnaživanja profesionalnih vještina i poučavanja o ljudskim pravima, demokraciji i zakonima. Profesori imaju mogućnost sudjelovanja na radionicama, ljetnim školama, razmjenama i usavršavanjima diljem Europe. Mogu se izabrati razni tečajevi ili sudjelovanje u projektima ovisno o poznavanju predmeta i razini poznavanja jezika. Pestalozzi je usmjeren na usađivanje vrijednosti Vijeća Europe u praktično obrazovanje, neovisno je li formalno, neformalno ili informalno. Želi se pomoći razvijanje kompetencija u profesora i učitelja, poput: kritičkog mišljenja, sposobnosti suradnje i demokracije, razumijevanja i toleriranja različitosti, poticanje i spremnost na učenje tokom čitavog života. (Council of Europe, Pestalozzi, 2015.)

U sklopu Lisabonske konvencije prepoznavanja, konvencija Vijeća Europe i UNESCO-a o priznavanju diploma u europskoj regiji je olakšala kretanje stručnjaka među ustanovama te su se osnovali uredi za priznavanje diploma kao dio ENIC mreže (European Network of Information Centres in the European Region). ENIC uredi usko surađuju s NARIC uredima (National Academic Recognition Information Centre) kao izvještajni nacionalni centri za prepoznavanje kvalifikacija i priznavanje diploma. Ova konvencija je olakšala kretanje ljudi i ideja u visokom obrazovanju te priznavanje visokoškolskih kvalifikacija među zemljama potpisnicama, a omogućava stipendiranje, davanje zajmova i savjetovanje. Ukoliko se zemlje razlikuju u znanju i stručnosti, te dolazi do razlikovanja među stupnjevima priznavanja kvalifikacija, uredi ENIC-a u svakoj zemlji potpisnici (NARIC uredi) izrađuju rješenja o priznavanju na temelju usporedbe odgovarajućih kvalifikacija. Glavna svrha konvencije je da zemlje potpisnice međusobno priznaju visokoškolske

kvalifikacije stečene u drugoj zemlji te na taj način ojačaju infrastrukturu akademske pokretljivosti. (ENIC, 2015.)

Današnji Europski kvalifikacijski okvir se temelji na konvenciji VE i UNESCO-a te Lisabonskoj konvenciji iz 1997. godine (Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region) koja je postala jedan od ključnih instrumenata za izradu kvalifikacijskog okvira. Lisabonskom konvencijom se potaknula ideja transnacionalnih kvalifikacijskih okvira kojim bi se priznavale akreditacije i kvalifikacije među državama te izradila mreža virtualnog povezivanja država. Kvalifikacije izdane u jednoj zemlji će imati isti status priznavanja u drugoj zemlji, neovisno da li pojedinac želi pronaći zaposlenje, upisati fakultet ili provesti neko vrijeme na praktičnom obrazovanju u drugoj državi. Nema diskriminacije u pogledu pojedinca i njegovih obilježja kada se prijavljuje za upis na fakultet ili program razmjene. Priznavanje kvalifikacija olakšava razmjenu, upis na viši stupanj obrazovanja i ulaz na strano tržište rada. Države su se obvezale pružiti potrebnu pomoć i informacije o pojedinim institucijama i programima, te mehanizme priznavanja kvalifikacija ili procjene znanja i vještina. Također se uz diplomu može izdati diploma supplement koji olakšava studentima prepoznavanje kvalifikacija. (Council of Europe, 1997.)

Vijeće Europe se osim aktivnostima na području školstva zalaže i za obrazovanje građana o ljudskim pravima i interkulturalnom obrazovanju. Aktivnosti Vijeća Europe na području obrazovanja za demokratsko građanstvo su mnogobrojne jer je jedna od temeljnih vrijednosti za koju se zalaže svojim radom ova organizacija- demokracija. Cilj svih aktivnosti koje se izglasaju na forumu gdje se okuplja najveći broj europskih država i gdje se razmatraju aktualna pitanja obrazovanja, je pridonijeti rješavanju tranzicijskih problema. Osnovne zadaće Vijeća- jačanje suradnje i jedinstva na europskom kontinentu, promicanje ljudskih prava i temeljnih sloboda- cilj su obrazovnih aktivnosti, projekata i programa na području obrazovanja građanstva. Obrazovanje za demokratsko građansko pravo je temelj kroz koji se razvija osobnost i aktivno sudjelovanje u društvu. Pristup koji promovira toleranciju i poštivanje temeljenih ljudskih sloboda je prisutan od početka obrazovanja pojedinca. Školski sustav promiče učenje demokracije i građanstva kroz životna iskustva te isključivanje svih oblika diskriminacije. Rezolucija Odbora ministara 1978. godine je odredila da vlade država članica uvedu nastavu o ljudskim pravima, poduzmu sve potrebne mjere da se provede obrazovanje o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, na svim razinama obrazovanja. 1981. godine se objavila Deklaracija o netoleranciji koja je prijetnja demokraciji- obrazovanje se gledalo kao izvor netolerancije jer je neobrazovanost glavni uzrok pojave neshvaćanja, mržnje i nasilja. Ministri su odredili da se svi oblici netolerancije osude te da se suzbije svaka

ideologija koja rezultira maltretiranjem ili negiranjem prava pojedinca. Iste godine se donijela Preporuka Odbora ministara o politici obrazovanja odraslih koja preporučuje članicama da pri provođenju politike obrazovanja odraslih uzmu u obzir osuvremenjivanje metoda obrazovanja kako bi usavršavanje ili prekvalifikacija odgovorili potrebama tržišta rada. Potreba za obrazovanjem kako bi se prilagodilo izazovima vremena zahtjeva i prilagodbu ponude obrazovanja. No, u tom procesu treba država pripaziti na vlastite uvjete i specifičnosti, te prema tome prilagoditi politiku obrazovanja odraslih. Europski ministri obrazovanja su se sastali u Madridu 1994. godine upravo na temu obrazovanja za demokraciju, ljudska prava i toleranciju. Naglasili su da je moguće živjeti demokraciju samo ako su ljudi informirani o događajima i odlukama, ako aktivno sudjeluju u društvenom i političkom životu, naglašavajući da sudjelovanje mora biti odgovorno. Obrazovanje pomaže pri učenju vrijednosti tolerancije, pojedinci se uče solidarnosti te poštivanju drugačijih. Cjelovitim obrazovanjem se razvija sposobnost da pojedinci ne budu pod utjecajem ekstremizma, već da formiraju vlastito mišljenje. (Vijeće Europe, 1996.)

Jedan od projekata Vijeća za kulturnu suradnju je osmišljen s namjerom pomaganja mladim ljudima i odraslima u preuzimanju aktivne uloge u društvu- projekt *Obrazovanje o demokratskom građanstvu i ljudskim pravima (The Education for Democratic Citizenship and Human Rights- EDC/HRE)*. Taj projekt je educirao građane kako ostvariti svoja prava u društvu. Projekt se provodio u fazama koje traju po tri godine, te je svaka faza imala određeni cilj koji se morao ostvariti. Započelo se 1997. godine s ciljem istraživanja i razvoja definicije o obrazovanju za demokratsko građanstvo, određivanjem nužnih vještina i kompetencija za aktivno sudjelovanje u društvu. 2001. godine je nastavljen projekt drugom fazom koja je pokušala premostiti razliku između politike i prakse, posebice u školama, kroz razvitak politike, mreže i komunikacije. Treća faza, koja je trajala do 2009. godine je bila usmjerena na vladavinu demokracije u obrazovnim ustanovama, partnerstvu s institucijama civilnog društva i nevladinih organizacija s ciljem postizanja društvene kohezije i smanjenja kršenja ljudskih prava. (Bečić et al., 2009.) Vijeće Europe je 1997. godine započelo projekt obrazovanja za demokratsko građanstvo koji je potaknuo na razmišljanje o obrazovanju za demokraciju kao nužnim dijelom obrazovnih politika i praksi. Plan djelovanja se temelji na pravo na sudjelovanje koje se izjednačava s odgovornošću aktivnog sudjelovanja, dok se posebno naglašava aktivnost mladih u civilnom društvu. Učenje za demokratsko građanstvo bi se trebalo odraziti kroz poštivanje ljudskih prava, izgradnjom boljeg i pravednijeg društva koje počiva na socijalnoj koheziji, stabilnom društvu i jedinstvu Europe. Ciljevi su mu bili prvo određenje vrednota koje treba pojedinac usvojiti kako bi aktivnije sudjelovao u društvu,

odrediti načine kako pojedinac može usvojiti te određene vrednote te utvrditi kako prenijeti usvojeno drugima. 2000. godine su europski ministri obrazovanja zaključili da demokratsko obrazovanje treba poučavati iz političke, pravne, društvene i ekonomske dimenzije. Željela se razviti svijest građana o demokratskom građanstvu te poboljšati institucije i strukture koje pomažu ciljevima projekta. Razvoj obrazovanja se započeo na najvišoj razini, poticanjem političara i donositelja odluka da uključe demokratsko obrazovanje u sustav, koji će provoditi škole i lokalne zajednice. (Vijeće za kulturnu suradnju, 1997.)

2002. godine se status demokratskog obrazovanja i pristup njegovom poučavanju detaljnije opisao u *Preporukama o obrazovanju za demokratsko građanstvo*. Odbor ministara je zaključio demokratsko obrazovanje treba biti u ključan aspekt pri donošenju odluka o obrazovanju te pri promišljanju obrazovnih reformi. Istaknula se važnost demokratskog obrazovanja kao cjeloživotnu aktivnost koja uključuje raspon pristupa poučavanja i učenja. Napomenuli su kako se obrazovanje treba sagledati iz kuta formalnog, neformalnog i informalnog pristupa, te kako demokratsko obrazovanju uključuje poučavanje o ljudskim pravima, interkulturalnom obrazovanju, građanskom i političkom obrazovanju, itd. Demokratsko obrazovanje se gleda kao odskočna daska i temelj za razvoj građanskih kompetencija, stjecanja vještina za aktivno sudjelovanje u političkom i društvenom životu. Upravo ovdje se može uvidjeti holistički pristup Vijeća Europe, jer se obrazovanje za demokratsko građanstvo usko povezuje s integriranim razumjevanjem ljudskih prava i uvažavanjem svih kategorija prava. Ljudska prava se tradicionalno dijele u različite kategorije, no VE zagovara integrirani pristup. Gleda se na demokratsko građanstvo kao odnos između pojedinca i države, dok Vijeće Europe želi taj odnos proširiti na problem lokalne, nacionalne i regionalne zajednice. Program se zato usmjerava na teoretsko razumijevanje problema, ali i osigurava mogućnost praktičnog djelovanja. *Bijela knjiga o interkulturalnom dijalogu „Živjeti zajedno kao jednaki u dostojanstvu“* iz 2008. godine promovira interkulturalno djelovanje pomoću dijaloga i učenja kompetencija za interkulturalni dijalog prakticiranjem cijelog života. Za razliku od dotadašnjeg mišljenja da za to leži odgovornost na obitelji, crkvi ili medijima, u Bijeloj knjizi se promoviraju javne vlasti i organizacije civilnog društva kao ključni akteri. I ovdje se kao ključna područja navode obrazovanje za demokratsko građanstvo, jezične kompetencije i učenje povijesti. (Bečić, E., et al., 2009. prema COE, 2008:27)

Socijalna kohezija kao jedna od temeljnih vrijednosti i osnovnih zadaća Vijeća Europe adresirana je u projektu *Cjeloživotno učenje za jednakost i socijalnu koheziju (Lifelong Learning for Equity nad Social Cohesion)*. Projekt je osiguravao jednake mogućnosti u

obrazovanju usmjerenom isključivo na akademsku zajednicu. Ideja koja se povezuje s borbom protiv marginalizacije, ovdje je posvećena osiguravanju zadovoljavanja potreba studenata u društvu koje se mijenja politički, ekonomski i socijalno. Jedna od tema projekta koji je trajao između 1999. i 2001. godine je i upotreba novih tehnologija te struktura kvalifikacija u cjeloživotnom obrazovanju. Početkom 2014. godine osnovana je Radna grupa za obrazovanje odraslih koja želi pomoći zemljama članicama da razviju svoju politiku obrazovanja odraslih kroz zajedničko učenje i prepoznavanje dobre prakse. Primarni fokus grupe su izazovi vezani uz osnovne vještine: pismenost, matematičke vještine, informatičke vještine, te implementiranje politika vezanih uz dokvalifikaciju i prekvalifikaciju odraslih. Grupa će izdavati izvješća o svakoj državi i njenim naporima u promoviranju osnovnih vještina što će služiti kao analitički instrument koji će reprezentirati uspješnost provedbe odluka te kao alat za samoprocjenu. (Vijeće Europe, 2015.)

Europsko udruženje mladih *European Youth Foundation* (EYF) je osnovano 1972. godine s namjerom osnaživanja mladih ljudi i ohrabrenja da se aktivno uključe u civilno društvo te zauzmu snažnu ulogu u donošenju političkih odluka. EYF pruža podršku u obliku financiranja i promicanja ljudskih prava, demokracije i tolerancije među mladim ljudima, dajući im pravo glasa u političkom i demokratskom životu. Svake godine se ulaže 3 milijuna € u projekte koji se bave problemima mladih, te pružaju školarine i stipendije. (European Youth Foundation, 2015.)

Mladi ljudi su oduvijek u centru rada Vijeća Europe, uvijek ih se promatra kao potencijal koji tek treba potaknuti na razvoj. Politike koje pomažu mladima su se uvijek orijentirale prema obrazovanju i aktivnoj društvenoj ulozi. Mjere koje su usredotočene na pojedinca ili čitavu skupinu mladih, oduvijek su bile temelj za modernu Europu. „Kampanja za europsku mladež“ se fokusirala na dobrovoljne, nevladine organizacije mladih kako bi se povećao broj mladih koji su aktivni u društvenom i političkom životu. Završna deklaracija u Beču 1993. godine je napomenula kako su za povezanost Europe najbitniji „*obrazovanje, mediji, kulturna akcija, zaštita i očuvanje kulturne baštine i sudjelovanje mladih*“. Rad s mladima je započeo 1960ih godina kada su se pokretali projekti i organizacije mladih s ciljem poticanja na sudjelovanje u zajednici te osnivanju udruga mladih. Prosvjedi mladih ljudi se gledaju kao ometanje društvenog poretka i mira države te je u to vrijeme bilo u interesu političara da mladi ljudi budu u organizacijama koje mogu mirnim putem izraziti svoje nezadovoljstvo. Dok su se sedamdesetih organizacije mladih bavile politikom i sudjelovanjem u životu zajednice, osamdesete godine je obilježila gospodarska kriza. Osniva se Odbor stručnjaka za pitanje mladeži koji započinje raspravljati o integraciji mladih u društvo. 1985.

godine se održala prva konferencija ministara odgovornih za mladež koji su odredili nužnima potporu organizacijama mladih te sudjelovanje mladih na lokalnoj razini. Razvilo se načelo „suupravljanja“ gdje jednaka prava imaju predstavnici vlada i predstavnici organizacija mladih. Partnerstvo vlada i mladih se organizira s ciljem ispunjenja potreba mladih i njihova jačanja, kako u nacionalnim, tako i međunarodnim okvirima. Istakla se važnost suupravljanja kao metode koju je potrebno uvesti i u proces jačanja permanentnog obrazovanja odraslih. (Vijeće Europe, 1996.) Organizacije mladih danas se bave pitanjima demokracije, obrazovanja, nezaposlenosti, ekologijom, medijima, ljudskim pravima, itd. Mladi se potiču na inicijativu u zajednici, sudjelovanje u društvenom i političkom životu, pokretljivost i razmjenu pri učenju i radu, volontiranju, usavršavanju vođa organizacija mladih te mreže informiranja mladih ljudi.

Preporuke Vijeća Europe o obrazovanju odraslih

Tradicionalno poimanje obrazovnog sustava je 1960. godine počelo biti tema rasprava i promišljanja o novom pristupu državnom obrazovanju. Novo shvaćanje se odražavalo u stavu da učenje i obrazovanje ne prestaje izlaskom iz školskog sustava već se granice brišu ne samo vremenski već i geografski. Vremenski prekid ograničenja se svodi na poimanje obrazovanja kao stalno prisutnog stanja, naziva se još i permanentno ili povratno obrazovanje. Sustav obrazovanja se počeo širiti i u geografskom stilu, škole su se počele približavati i mijenjati paralelno s društvenom, političkom, gospodarskom i tehničkom okolinom. Prije spomenuto permanentno obrazovanje se u to doba definiralo kao oblik aktivnog obrazovanja koje se usredotočuje na pojedinca i njegovo životno iskustvo, priznavajući stečene vještine i znanja. Dakle, to je oblik učenja u kojem se više ne smatra najvažnijim elementom prenošenje znanja, već se školovanje koncentrira na život i rad. Vijeće Europe (1996.:28) permanentno obrazovanje tumači kao *„školu za život i tijekom života, nasuprot školi koja priprema za život.“*

Treća konferencija u Rimu 1962. godine je razmatrala i donijela rezolucije o obrazovnim problemima država članica, poučavanju modernih jezika, kontinuiranom obrazovanju, korištenju televizije u obrazovanju, i mnoge druge. Tada se prvi put razmatralo pojam permanentnog obrazovanja, opisujući kako moderna nastavna sredstva imaju sve veću važnost i u području permanentnog obrazovanja odraslih (poput televizije). (Council of Europe, 1962.) Permanentno obrazovanje se spominjalo u kontekstu usavršavanja odgojiteljica i učiteljica osnovnih škola, te kao koncepciju koju treba razviti kroz određivanje

odgovarajućeg mjesta i sustava obrazovanja. Ono uvodi promjene u društvo kroz osiguravanje jednakog pristupa obrazovanju svima, uvođenjem trajnog usavršavanja i prekvalificiranja, te prilagođavanje znanja promjenama u društvu. Ta vrsta obrazovanja mijenja područje zapošljavanja i koje razvija aktivno djelovanje pojedinca u društvu, nastojeći zbližiti obrazovni, društveni i ekonomski aspekt života zajednice. Pojedinci bi trebali dobiti mogućnost usuglasiti svoje potrebe s potrebama zajednice, uz konstantnu brigu vlasti da je društvo obaviješteno o planiranju i provedbi politika. (Vijeće Europe, 1996.)

Permanentno obrazovanje se započelo razvijati 1960ih godina kad se pokušalo pronaći rješenje kako prilagoditi obrazovanje postojećim potrebama. Ekonomske i socijalne potrebe tadašnjeg društva nisu nailazile na odgovarajuće rješenje u obrazovnom sustavu, pa se Vijeće odlučilo na reformu. Izvješće Stalne konferencije europskih ministara 1975. u Stockholmu „Permanentno obrazovanje- okvir za povratno obrazovanje“ se usredotočilo na sustav naobrazbe koji treba priznati sve oblike obrazovanja kako bi pružilo mogućnost da pojedinac sam odluči o svojem osobnom budućem razvoju. Permanentno obrazovanje se odredilo kao poveznica društveno-gospodarske politike i prakse, ono utječe na sve aspekte života pojedinca te obrazovne i gospodarske politike. Istaknula se nedovoljna povezanost različitih sektora obrazovne strukture. (Council of Europe, 1975.) 1979. godine se u Sieni održao simpozij „Politika permanentnog obrazovanja za danas“ koji se nadovezao na rad Pokretačke skupine za permanentno obrazovanje. Zaključak je da je permanentno obrazovanje čimbenik razvoja- kako društvenog, tako i gospodarskog. Zagovara se orijentacija da svi bez obzira na njihovu dob, položaj ili spol imaju pravo na pristup obrazovanju. (Vijeće Europe, 1996.) Odbor ministara kao tijelo koje donosi odluke pri donošenju preporuka naglašava važnost socijalnog napretka građana te cjeloživotnog učenja. Permanentno obrazovanje je prepoznato od strane Vijeća Europe još 1970. godine kada je objavljena kolekcija od 15 studija istog imena. Bečić et al. (2009) navode kako je kolekcija poslužila kao temelj projekta održavanog od 1972. do 1979. godine, a koji je temelj obrazovnim strategijama obrazovanja odraslih do današnjih dana. Također, isti autori prema Titz (1995:46) opisuju elemente koncepcije permanentnog obrazovanja: *„obrazovanje koje je kontinuirani proces razvoja znanja, vještina i sposobnosti smisleno povezanih s iskustvom i praksom; kroz sva životna razdoblja; cjelina koja se rukovodi potrebama, ulogama i funkcijama pojedinca; osobne i kolektivne potrebe (socijalne, kulturne i ekonomske) bi se trebale približavati; dok je obrazovni proces čimbenik razvoja i novih projekata“*. Titz navodi kako bi obrazovne politike koje proizlaze iz tog okvira *„trebale biti otvorenije prema okruženju u kojem ustanova djeluje, imati veću fleksibilnost u procesu,*

strukturi i načinu djelovanja, proces bi trebao biti usklađenih promjena a važnost se pridavati strukturama pregovaranja, analiziranja i evaluiranja.“(Bečić, 2009:34)

Europska socijalna povelja koja osigurava prava i slobode došla je na snagu 1961., a izmijenjena 1996. godine. Garantira pravo na stanovanje, zdravlje, obrazovanje, zapošljavanje, legalnu i društvenu zaštitu, slobodu kretanja i nediskriminaciju. Počivajući na toj povelji, 1990. godine se objavila međunarodna konvencija o zaštiti prava radnika-migranata i članova njihove obitelji. Konvencija je nastavak prijašnjih donesenih od strane međunarodne organizacije rada o jednakim pravima i mogućnostima radnika i uklanjanju diskriminacije, nametnutog rada i sl. Osigurava im se zaštita od prisilnog rada, diskriminacija po nacionalnoj ili drugoj osnovi, te se precizno definira njihova obilježja. Međunarodna organizacija rada je razvila mjere zaštite radnika, dok je Vijeće Europe osiguralo prikladno obrazovanje i osposobljavanje. (UN, 1990.)

Prvu rezoluciju na temu strukovnog osposobljavanja donio je Odbor ministara 1969. godine pod nazivom *Rezolucija o socijalnom napredovanju radnika daljnjim strukovnim osposobljavanjem* s ciljem ostvarivanja prvog članka Statuta a to je ujedinjavanje članica i socijalni napredak. Rezolucija počiva na temeljima da je socijalni položaj radnika direktno uvjetovan položajem njegova zanimanja koje ovisi o razini obrazovanja i kvalifikacijama. Slijedom tog međudnosa kvalifikacija i položaja zanimanja, zemlje članice su poduzele zajedničku akciju gdje su potaknule socijalno napredovanje radnika strukovnim usavršavanjem. Rezolucija počiva na načelima Europske socijalne povelje te izražava stav da usavršavanjem radnik može pozitivno utjecati na svoj život tj. poboljšati položaj u društvu. Vlade zemalja članica se poziva da se svakom radniku pruži mogućnost usavršavanja u poslu koji „*odgovara njegovim sklonostima i sposobnostima*“, te će samim tim strukovno usavršavanje pomoći „*njegovom ali i općem socijalnom napretku i ekonomskom rastu*“. (Bečić et al. 2009:36)

Kopenhaška deklaracija iz 2002. godine o unapređivanju europske suradnje u području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja je nastavila sličnim smjerom te se usredotočila na uspješan razvoj programa i pojačanu suradnju. Glavni prioriteti zajedničkog rada su jačanje europske dimenzije s ciljem razvoja partnerstva, mobilnosti i inicijativa; transparentnost, informiranje i usmjeravanje kroz primjenu novih mehanizama i alata (Europski CV, diploma supplement, itd.); priznavanje sposobnosti i kvalifikacija između različitih zemalja s ciljem ujedinjavanja načela za izdavanje diploma, te osiguravanje kvalitete razmjenom metoda i iskustava. (Odbor ministara, 2002.)

Pristup i pravo na obrazovanje odraslih se omogućilo krajem 60ih kada su se počeli usvajati zakoni i pravila koja su u zemljama članicama razvijali potražnju izvan uobičajenog sustava naobrazbe. Upravo to povećanje zahtijeva za stručnim radnicima se odrazilo na osmišljavanje projekata koji će se baviti problemom naobrazbe. U razdoblju od 1966. do 1975. godine se provelo niz studija koje su se bavile problemom obrazovanja odraslih, njegovog shvaćanja i prakse. Neke od njih su „Nastavnici u obrazovanju odraslih- njihov položaj, okupljanje i stručno usavršavanje“ (1966.), „Shvaćanje obrazovanja odraslih u bogatom društvu: financijski aspekti“ (1968.), „Shvaćanje obrazovanja odraslih u Europi koja se mijenja: pregled teorije i prakse“ (1969.), „Danas i sutra u obrazovanju odraslih u Europi“ (1972.). 70ih godina su se počeli razmatrat tehnički aspekti provedbe obrazovanja odraslih, te je provedeno nekoliko studija i projekt „Organizacije, sadržaj i metode obrazovanja odraslih u trajanju od 4 godine. Razmatralo se način na koji implementirati obrazovanje odraslih u nacionalne sustave, razrađujući prijedloge provedbe i pristupe koji će najviše učinka dovesti u trenutnim političkim tradicijama države. 1977. godine je osnovana radna skupina pod vodstvom Henrija Jannea koja je analizirala glavne elemente politike obrazovanja odraslih, te u trajanju od 3 godine pokušala razraditi načela primjene. Rad je bio podijeljen u nekoliko etapa koje su razmatrale društveni kontekst u koji će se uvrstiti obrazovanje odraslih, utvrđivale su se prevladavajuće tendencije te budući planovi. Završno izvješće izdano 1980. godine je zaključilo prikaz rezultata te da se pri uvođenju politike mora voditi računa o načelima permanentnog obrazovanja i pojedinca. Načela se moraju sustavno primjenjivati te se u obzir treba uzeti cjelovita osoba te se politika treba svesti na decentralizirane razine vlasti te tvrtke. (Vijeće Europe, 1996.)

Vijeće Europe je 1977.godine posvetilo veću pozornost na nezaposlenost mladih i strukovno obrazovanje. Veliki broj mladih ljudi su svake godine pristupali tržištu rada bez odgovarajuće pripreme i obrazovanja. Mladi u razdoblju od 14. do 16. godine su napuštali srednje škole bez savladavanja osnovnih vještina. S obzirom na slabo poznavanje rada i posjedovanje nedovoljno razvijenih vještina, Vijeće je izdalo preporuku efikasnijeg strukovnog obrazovanja za mlade nezaposlene ljudi ili onima koji se suočavaju s mogućim nezaposlenjem. Prioriteti su osnovne vještine čitanja, pisanja i računanja, razumijevanje osnovnih principa ekonomije i društvene organizacije, uloge menadžmenta i sl. Najviše se pozornosti stavilo na praktično inicijalno obrazovanje i iskustveno učenje. Onima kojima prijeti gubitak posla bi se trebalo omogućiti slobodno vrijeme da pohađaju programe obuke i tako nadoknade svoju neosposobljenost. (Commission of the European Communities, 1977.)

Također se u to doba provodio projekt „Moderni jezici“ koji je planirao potaknuti Europljane na komunikaciju, suradnju i pokretljivost u Europi i svijetu. Vijeće Europe se posvetilo jednom cilju Europske kulturne konvencije koji želi potaknuti građane na učenje stranih jezika. Usvajanje jezičnih znanja bi trebao biti proces koji traje čitav život a omogućuje pojedincu učenje i rad u inozemstvu. Projekt „Moderni jezici- Projekt br.4“ u trajanju od 1977. do 1981. godine se posvetio načelima nastave jezika gdje je u centru pojedinac i njegove potrebe. Stručnjaci su se posvetili metodama učenja, pa su opisali znanja i vještine koji su potrebni za „prvu razinu praga“ učenja jezika- znanje komunikacije sa strancima u svakodnevnim razgovorima. Kasnije su razvili pragove sve europske jezike i potrebe komuniciranja. (Vijeće Europe, 1996.) Projekt br. 12 se provodio u razdoblju od 1982.-1988. kao niz međunarodnih radionica kojima je glavno područje bilo niži razredi osnovne škole, obrazovanje odraslih i obrazovanje migranata. Vijeće za kulturnu kooperaciju je bilo zaduženo za provođenje projekata te su osmislili strateški okvir za učenje i poučavanje stranih jezika u Europi. Odredili su područja od interesa: predškolsko i više osnovno obrazovanje, napredno obrazovanje odraslih i strukovno obrazovanje. Prioritetne teme su bile konkretizacija ciljeva, korištenje masovnih medija i novih tehnologija, dvojezično obrazovanje, obrazovanje putem boravaka i posjeta inozemstvu, priprema učenika za samostalno učenje te primjerene metode i procese procjene i evaluacije. (Doye, Hurrell, 1997.)

Na prijelazu iz 1970ih u 1980e Odbor ministara je posvetio pažnju preporukama o načelima permanentnog obrazovanja odraslih te pozvao zemlje članice na intenzivnu suradnju. Na temelju zaključaka *Stalne konferencije ministara obrazovanja* održane 1975. godine te simpozija *Permanentno obrazovanje danas* iz 1979. godine, Odbor ministara je 1981. godine prihvatio *Preporuku o politici obrazovanja odraslih*. Potaknuti nezadovoljavajućim stanjem na tržištu rada i velikim tehnološkim promjenama, Odbor ministara je predložio obrazovanje odraslih kao jedno od mogućih rješenja problema. Obrazovanjem se potiču građani na aktivno sudjelovanje u kreiranju novih znanja i kulturnih vrijednosti, omogućuju se jednak pristup obrazovanju svima ali i jednakopravnost spolova. S obzirom da se u to vrijeme javila potreba za strukovnim obrazovanjem kao načinom napredovanja i „ažuriranja“ sposobnosti i vještina, obrazovanje odraslih se gledalo kao način na koji se usvajaju nova znanja ali i pomažu se razviti nova dostignuća. Predložilo se zemljama članicama da vode računa o politici obrazovanja odraslih te da se vlasti uključe u oblikovanje nove politike. Također, obrazovanje odraslih se gleda kao faktor društvenog i ekonomskog napretka pa se treba uključiti cijela osobnost pojedinca kako bi se smanjila tada postojeća razlika između općeg i strukovnog obrazovanja. Obrazovanje se treba „spustiti“ na

niže razine odlučivanja te omogućiti suradnju što većeg broja dionika obrazovanja. Preporuka zemljama članicama je da obrazovanje odraslih kreiraju na način da je ono jedan od čimbenika ekonomskog i socijalnog razvoja koji smanjuje razliku između formalnog obrazovanja i strukovnog usavršavanja, da je obrazovanje sredstvo za razvoj aktivne uloge u privatnom i javnom životu pojedinca, te da se potiče u svim sferama života. (Council of Europe, 1981.)

Projekt „Nastava modernih jezika i učenje za komunikaciju“ se provodio 5 godina (1982.-1987.). Posvetila se pažnja obrazovanju nastavnika jezika te su organizirane radionice komunikacije i tečajevi jezika. Također se je osnovala mreža suradnja škola u nastavi za komunikaciju. Tečajevi koji danas imaju iznimnu važnost u usavršavanju poznavanja jezika za međunarodnu komunikaciju, pokrenuti su upravo ovim programom. Zatim su se zaredali projekti koji su se posvetili odnosu pojedinca i okoline: „Obrazovanje odraslih i razvoj zajednice“ (1982.-1986.) i „Obrazovanje odraslih i društvena promjena“ (1988.-1993.) U to vrijeme se željelo ispitati utjecaj koji pojedinac ima na društvo i mijenjanje društvenih uloga putem obrazovanja. Glavne teme projekta „Obrazovanje odraslih i razvoj zajednice“ su bile sudjelovanje u donošenju odluka koje imaju izravan utjecaj na svakodnevni život pojedinca, problem nezaposlenosti i gospodarstva te mijenjanje društvenih uloga pojedinaca. Zaključilo se kako je potrebno razviti mrežu suradnje na međunarodnoj razini koja će pružiti pomoć razmjenom informacija i dobre prakse. Projekt „Obrazovanje odraslih i društvena promjena“ je pokrenut s namjerom da se uvidi utjecaj obrazovanja na marginalizirane skupine u društvu- dugotrajno nezaposlene i starije. Rezultat su izvješća koja su stvorila novi pojam „globalno obrazovanje“ te politikom obrazovanja odraslih koja podiže kvalifikacije pojedinca na viši stupanj. Napomenuli su se primjeri dobre prakse koji mogu pomoći u procesu implementacije politike. 1989. godine se započelo s projektom „Učenje jezika za europsko građansko pravo“ gdje se posvetila pažnja učenju, suradnji, upotrebi stranih jezika u nastavi školskih predmeta, uloga tehnologija u nastavi, itd. Jedna od glavnih tema bila je „naučiti učiti“, tj. kako razviti potencijal za cjeloživotno učenje jezika. 1991. godine se započelo s radom na projektu koji je pokrenuo zajednički okvir za učenje jezika. Cilj je bio razviti europski okvir kako bi se potaknula suradnja s inozemnim ustanovama, potaknuti priznavanje jezičnih znanja, te pomoć usklađivanju među državama u organiziranju programa i tečajeva. Simpozij te godine je preporučio uvođenje „Europskog jezičnog portfelja“ koji će biti zajednički instrument evidentiranja jezičnih znanja i sposobnosti. 1994. godine se otvorio „Europski centar za moderne jezike“ u Grazu, kao rezultat projekata posvećenih upravo toj temi. U njemu mogu sudjelovati i zemlje koje nisu članice, a svrha mu je pomoć pri učenju jezika, usavršavanju

nastavnika, obrazovanju autora udžbenika, vođenju programa, te istraživanju i razmjeni informacija. (Vijeće Europe, 1996.)

Sljedeću preporuku Odbor ministara je prihvatio 1992. godine pod nazivom *Preporuka o socijalnoj i profesionalnoj integraciji mladih*. Ovdje se naglasak stavio na problem nezaposlenosti mladih ljudi te smanjivanju teškoća prilikom integracije mladih. Potaknuti nepovoljnim socijalnim i ekonomskim posljedicama nezaposlenosti mladih, Odbor je zaključio da je potrebno promijeniti pretpostavke u politici zapošljavanja mladih usklađivanjem stručnog usavršavanja i njihovih početnih kvalifikacija. Vladama zemalja članica preporučuje se „*održanje što više i stabilnije razine zaposlenosti, promoviranje aktivne politike zapošljavanja, svima dostupno strukovno obrazovanje i osposobljavanje uz mogućnost izbora zanimanja shodno osobnim sposobnostima i očekivanjima, te promoviranje univerzalne učinkovite socijalno osjetljive politike.*“ (Bečić et al., 2009:37) Rezolucija Europske Unije iz 1990ih koja nalaže konkretizaciju europske dimenzije u obrazovanju bila je povod da Komisija Europske Unije 1993. godine izradi Zeleni papir o europskoj dimenziji obrazovanja. Suradnja članica u području obrazovanja se navodi kao nova zadaća, čimbenik zajedništva na prostoru Europe. Obrazovni proces se treba prilagoditi ekonomskom i društvenom okruženju te obogatiti nastavnim sadržajima te unaprijediti školovanje nastavnika. Škola je temelj realizacije europske dimenzije u obrazovanju, Zeleni papir ju navodi kao središnji stup suradnje i razmjene. (Zidarić, 1996.)

Kao što i građanima preporučaju praćenje novih znanja i tehnologija, tako i Odbor ministara ide ukorak s novim dostignućima pa se u preporuci iz 2002. godine usmjerio na promjene uzrokovane globalizacijom. *Preporuka o politici visokog obrazovanja u cjeloživotnom učenju* se oslanja na zajedničko djelovanje zemalja članica u područjima kulture i obrazovanja kao sredstvo postizanja jedinstva među članicama. Temeljni cilj izgradnje jedinstvenog europskog društva se proteže kroz cjelokupni rad Vijeća Europe te se smatra da će se takvo društvo postići ukoliko se jedinstvo utemelji na znanju i komunikaciji. Upravo proces globalizacije je izazov europskog društva jer potiče socijalnu isključenost i razliku u mogućnosti pristupa obrazovanju. Cjeloživotno obrazovanje je odgovor na suzbijanje isključenosti i postizanje ravnopravnosti. Ukoliko pojedinac ima mogućnost učenja, razvijanja svojih profesionalnih sposobnosti te postizanjem novih vještina, on će biti spremniji na razumijevanje, razmjenu i aktivno će sudjelovati u društvu. Krug koji započinje potrebom za suočenjem s novim izazovima današnjice, učenjem o novim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, drugim kulturama, razvojem novih tečajeva i programa,

modela poučavanja i učenja koji izravno pridonose poboljšavanju mogućnosti za cjeloživotno učenje. (Bečić et al., 2009.)

Obrazovanje za ljudska prava je bila središnja tema Vijeća Europe još 1978. godine. *Vijeće za kulturnu suradnju* se udružilo s *Pokretačkim odborom za ljudska prava* te organizirala preporuku o nastavi i učenju o ljudskim pravima u školama. 1983. godine je održan simpozij koji je preporučio promicanje ljudskih prava putem jačanja intelekta, društva i znanja koja vode razumijevanju. Također se potaknulo razvoj obrazovanja vezan uz pravdu i nepravdu, pokrete i pojedince vezane uz ljudska prava. Učenje se određuje kao praktično i odgovorno sudjelovanje uz usavršavanje nastavnika. Kvaliteta nastave uvelike ovisi o kvaliteti nastavnika i njihovim vještinama i znanjima. Zato se Vijeće Europe otpočetka zalagalo za kvalitetno obrazovanje i usavršavanje nastavnika, te posvetilo studije i projekte upravo toj temi. Tehnologija je također zauzela visoko mjesto na listi važnih elemenata u obrazovanju, te se ističe kako se već 70ih organizirala *Pokretačka skupina obrazovne tehnologije* koja je tijesno surađivala s *Pokretačkom skupinom za trajno obrazovanje*. Zajednički su utvrdile metode i sredstva koja najviše služe obrazovanju odraslih i trajnom učenju. Tehnologija je već tada određena kao instrument koji omogućava pristup obrazovanju većem broju ljudi, a isto tako i kvalitetno, moderno obrazovanje. Još se tada, u sedamdesetima analizirao način kako iskoristiti multimediju u povećanju broja učenika, poboljšanju kvalitete tečajeva te usklađivanje ponude s potrebama učenika. (Vijeće Europe, 1996.)

Povelja Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava iz 2010. navodi kako su stalno stručno usavršavanje i razvoj stručnjaka važno područje pa ga je potrebno detaljno opremiti i planirati. Članice trebaju osigurati usavršavanje nastavnika u području demokratskog obrazovanja i ljudskih prava. Treba se osigurati temeljno znanje i razumijevanje demokratskog građanstva i ključnih vještina. Preporuka Vijeća iz 2012. godine na temu priznavanja neformalnog i informalnog učenja kaže kako znanje, vještine i kompetencije stečene kroz takvo učenje mogu igrati ključnu ulogu u povećanju zapošljivosti i mobilnosti, ali i povećanju motivacije za cjeloživotno učenje. Napominju kako od toga najveće koristi imaju socio-ekonomski ugrožene skupine društveno isključenih osoba i nisko kvalificirani pojedinci. Ekonomska kriza je izazvala val nezaposlenosti, posebno među mladim ljudima, te se u kontekstu ionako starećeg društva, priznavanje takvog znanja i vještina najviše ističe kao doprinos funkcioniranju tržišta rada, promicanju mobilnosti, te povećanju kompetitivnosti i gospodarskom rastu. U proces priznavanja neformalnog i informalnog učenja te stečenih kvalifikacija moraju se uključiti svi dionici: organizacije poslodavaca, pojedinačni poslodavci, trgovački sindikati, udruge industrije, trgovaca i

obrotnika, zavodi za zapošljavanje, organizacije mladih radnika, obrazovni sektor i organizacije civilnog društva. Njihova međusobna suradnja i povezanost je važna u olakšavanju pristupa učenju u stjecanju priznatih znanja, vještina i kvalifikacija.

Strategija na nivou Europe, *Europe 2020*, poziva na pametan, uključiv i održiv rast, uz razvoj znanja koja će potaknuti gospodarski rast i zaposlenost. Akcije i projekti poput „*Youth on the move*“ i „*Agenda for new skills and jobs*“ ističu potrebu prilagodljivog puta učenja koji povećavaju pristup svijetu rada i olakšavaju tranziciju iz svijeta učenja na radno mjesto, a to čineći promocijom priznavanja upravo neformalnog i informalnog učenja. Ova preporuka se oslanja i na zaključak Vijeća iz 2009. godine gdje je strukturiran strateški okvir *Europske kooperacije u obrazovanju i osposobljavanju ET 2020* koji ističe cjeloživotno učenje kao metodu ublažavanja problema nezaposlenosti. Izvještaj Vijeća 2008. godine je početak programa *Obrazovanje i osposobljavanje*, tada nazvan *ET 2010*. Ciljevi koji su određeni tada su strukturirani u osam poglavlja: *pretvoriti cjeloživotno učenje u stvarnost, razvoj školskog te strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, razvoj visokog obrazovanja, ključne kompetencije za cjeloživotno obrazovanje, unapređenje jednakosti u obrazovanju i osposobljavanju te zaposlenje i ulaganje u obrazovanje i osposobljavanje*. Tada se raspravljalo kako europski obrazovni sistem pridonosi ispunjenju ciljeva Lisabonske strategije. (European Commission, 2008.)

„*Strategija Europske Unije za mlade- ulaganje i osnaživanje: obnovljena metoda koordinacije adresiranja problema i mogućnosti mladih*“ iz 2009. godine, pozvala je na priznavanje vještina stečenih izvan okvira formalne edukacije te istaknula potrebu korištenja svih pruženih sredstava od strane EU-a, upravo namijenjenih priznavanju kvalifikacija. 2015. godina je određena kao krajnji rok državama da razviju svoje nacionalne politike i procedure priznavanja i prepoznavanja neformalnog i informalnog učenja. U taj proces se treba uključiti i priznavanje dotad stečenog znanja u obliku definiranja ishoda učenja. Rezolucija Vijeća iz 2011. godine o obnovljenoj *Europskoj agendi za učenje odraslih* je navela kao jedno od prioritetnih područja upravo razvoj funkcionalnog sistema validacije znanja u periodu od 2012. do 2014. godine.

U tome bi trebao pomoći i okvir za priznavanje kvalifikacija „*European Qualification Framework for lifelong learning*“, sistem bodovanja na europskim sveučilištima „*The European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS)*“, te bodovanja strukovne izobrazbe „*ECVET*“. Preporuka iz 2012. godine je zaključila kako se najkasnije do 2018. godine trebaju razviti nacionalni sustavi priznavanja kvalifikacija stečenih neformalnim i informalnim putem, te da će omogućiti identifikaciju, dokumentaciju, procjenu i certificiranje

takvih znanja i vještina. Principi priznavanja trebaju biti usklađeni s Europskim kvalifikacijskim okvirom, ECTS i ECVET sistemom, te uključiti marginalne skupine u programe cjeloživotnog učenja kako bi dobili pristup tržištu rada. (Vijeće Europe, 2015.) Pojedinaac treba imati mogućnost učenja tokom cijelog života i prava na priznanje stečenih kvalifikacija. Vlada mu to treba pružiti osiguravanjem podrške putem poticanja institucija visokog obrazovanja da preuzmu inicijativu te surađuju s partnerima prilikom pružanja cjeloživotnog učenja. Posebna pažnja se treba pridati autonomiji institucija da same prepoznaju specifična potrebe korisnika te da ponude odgovarajuće kvalitetne sadržaje. Ključno je razmjenjivati informacije i komunicirati dobru praksu kroz međuinstitucionalnu, nacionalnu i međunarodnu suradnju. Autonomija institucija se treba promatrati kroz prizmu osiguranja kvalitete i standarda za cjeloživotno učenje tako da se osigura jednakost među paralelnim kvalifikacijama i priznavanja postignutih znanja, vještina i sposobnosti. (Bečić et al., 2009:42) Cedefop predviđa da će najveća potreba biti za srednje kvalificiranim radnicima, da će potreba za visokokvalificiranim radnicima biti sve veća, dok će se niskokvalificirani radnici tražiti sve manje. Zaključuje se kako će za izlazak iz ekonomske krize biti potreban pametan rast, tj. bolje kvalificirani radnici. Europska komisija naglašava upravo strukovno obrazovanje kao ključan element razvoja, čime dolaze do izražaja nedovoljna privlačnost takve vrste obrazovanja te nedovoljna uključenost učenja kroz radno iskustvo. Popularnost strukovnog obrazovanja nikad nije bila na nižim granama, a samim tim dolazimo i do nedovoljne zastupljenosti i važnosti na tržištu rada. Strukovno obrazovanje i osposobljavanje vapi za boljim smjernicama te profesionalnim razvojem učitelja i instruktora. Priznavanje i transparentnost ishoda učenja u stranim državama te različitim programima su već poznata boljka te se na tome radi kroz kvalifikacijske okvire. Rješavanje problema neusklađenosti a samim tim i povećanju zaposlenih mladih ljudi vidi se u osiguravanju kvalitete te uzajamnim priznavanjem kvalifikacija. Mobilnost je trenutno ključan element rješavanja ekonomske i društvene krize. *Europski referentni okvir za osiguranje kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju* je preporuka Europskog parlamenta i Vijeća izdana 2009. godine. Referentni okvir treba služiti kao instrument pomoći državama pri procesu promicanja, ali i praćenja poboljšanja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Okvir je zamišljen kao element koji pomaže razviti transparentnost razvoja politike te dosljednosti članica u strukovnom osposobljavanju. Države članice trebaju razviti mobilnost radnika te promovirati i povećati broj pojedinaca uključenih u cjeloživotno učenje. Ovom Preporukom države članice se pozivaju da usporede svoje politike strukovnog obrazovanja i osposobljavanja prema

konkretnim kriterijima, osmisle sustav osiguranja kvalitete, osnuju nacionalne referentne centre za osiguranje kvalitete i sudjeluju u europskoj mreži. (Europska komisija, 2014.)

U području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, radna grupa оформljena od siječnja 2014. godine do listopada 2015. godine raspravlja o razvoju politike strukovnog obrazovanja u zemljama članicama te želi potaknuti razvoj putem nacionalnih reforma, zajedničkog učenja te prepoznavanju dobre prakse. Želi se osnažiti učenje putem rada i strukturu stažiranja i naukovanja kao rješenje problema nezaposlenosti. Ciljevi su: podrška tvrtkama koje nude naukovanje, pozitivna slika naukovanja i poboljšano profesionalno usmjerenje, državno vodstvo, okvir za reguliranje i uključenost socijalnih partnera te osiguranje kvalitete pri učenju radom. Strukovno obrazovanje se smatra mostom koji spaja svijet obrazovanja s tržištem rada te se učenje radom, tj. trening naukovanja smatra jednim od strategija koje će riješiti problem nezaposlenosti mladih. Reforme nacionalnih strukovnih politika mogu pomoći u prijelazu iz osposobljavanja na posao, pružajući osobama koje uče vještine koje će im trebati. Prioritet je reforma strukovnog obrazovanja i osposobljavanja kroz integraciju učenja i posla u svim programima inicijalne strukovne izobrazbe, prateći tržište rada i njegove potrebe. Ova *Radna grupa* je usklađena sa ciljevima programa *Europe 2020*, *ET 2020*, i prethodnim programima koji pozivaju državne vlasti i socijalne partnere da povežu obrazovanje sa tržištem rada, tj. da odgovara potražnji u svijetu rada. Najvećim izazovom se smatra razvoj nacionalnih programa strukovnog naukovanja i razvoj strukovne edukacije putem zajedničke suradnje država i implementacijom reformi. Grupa je razvila popis ciljeva koje žele ostvariti među kojima su razvoj bilateralne kooperacije država gdje je država s bolje razvijenim strukovnim obrazovanjem mentor državi koja treba pomoć u razvoju politike obrazovanja. Za svaki od ciljeva programa, grupa je odredila željene ishode te datume do kojih se trebaju ispuniti. (European Commission, 2015.a) Također su se posvetili učenju odraslih transverzalnim vještinama koje je potrebno razviti u modernom društvu. Međusobnom suradnjom, države trebaju razviti poduzetništvo, digitalne te jezične vještine kod odraslih. Razvijajući te vještine, želi se postići putem uključivanja u obrazovanje i osposobljavanje, potičući članice da koriste instrumente *European Policy Experimentations* i *Entrepreneurship360* pri implementaciji (fondovi i projekti zamišljeni kao pomoć pri razvoju strukovne politike obrazovanja). Razvijanjem okvira operacionalizacije transverzalnih vještina u području obrazovanja i osposobljavanja mladih, države će razviti svoje politike osposobljavanja te odgovoriti na izazov nezaposlenosti. (European Commission, 2015.b)

EUROPSKA UNIJA

Osnivanje Europske Unije i ključne institucije

Europska Unija je zamišljena kao integracija zemalja s ciljem sprječavanja sukoba nakon drugog svjetskog rata. Hladni rat, prosvjedi i pad Sovjetskog saveza su kulminirali nakon rata te se tražio način za ostvarenje suradnje među državama. Winston Churchill je zagovarao Ujedinjene Europske države kako bi se završili ratovi i netrpeljivosti na europskom prostoru. (European Union, 2015.) Prvotnu zamisao Jeana Monneta da se ujedine sukobljene zemlje putem osnivanja Visokog povjerenstva za zajedničku proizvodnju ugljena i čelika, glavne europske vođe su podržale potpisivanjem Pariškog ugovora 1951. godine. Prijedlog je prvi put izložen javnosti 9. svibnja 1950. godine te se taj dan smatra rođendanom Europske Unije i slavi se Dan Europe. (MVEP, 2015.) Upravo je Europska Unija učinila najveći korak prema nadnacionalnoj zajednici. Ekonomska integracija zemalja članica je rezultirala odlučivanjem kolektivnih tijela umjesto nacionalnoj vlasti. Krajnji cilj je postizanje političkog ujedinjavanja i zajedništva svih članica.

Pariškim ugovorom je osnovana Europska zajednica za ugljen i čelik od strane Francuske, Njemačke, Italije, Luksemburga, Belgije i Nizozemska, a Jean Monnet je izabran za Visokog Povjerenika. Daljnjim ugovorom u Rimu 1957. godine Europska zajednica je osnovala zajedničko tržište, osigurala slobodno kretanje ljudi i usluga. 1979. godine je osnovan Europski monetarni sustav, tj. uvedena je jedinstvena valuta, koja se 1998. godine preimenovala u EURO. Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine su se integrirale tri dotadašnje zajednice (Europska zajednica za ugljen i čelik, Europska zajednica za atomsku energiju i Europska ekonomska zajednica) u jednu te se skupno prozvale Europska Unija. Nadležnosti su obuhvaćale tri područja djelovanja: tri Zajednice, zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, te suradnja u pravosuđu i unutarnjim poslovima. (Bečić et al., 2009.) Europska Unija je od svoga osnutka primala nove članice s ciljem uspostave nadnacionalne integracije, te trenutno ima 28 članica. Kriteriji koje zemlja kandidat za članstvo mora ispuniti (tzv. Kopenhaški kriteriji) su: stabilno tržišno gospodarstvo i demokracija, vladavina prava, prihvaćanje zakonodavstva EU-a. Tijekom procesa pristupanja EU-u, zemlje članice prolaze kroz proces pregovora i reforme sustava, ali primaju financijsku podršku od strane Europske Unije. (Europska Unija, 2015.)

Ugovor iz Lisabona o izmjenama i dopunama Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o osnivanju Europske zajednice je sastavljen s namjerom adresiranja institucionalnog

funkcioniranja i reformacije postojećih ugovora. Potpisan u Lisabonu 2007.godine, izmijenio je dotadašnja pravila o glasanju u Vijeću Europske Unije, ulozi Europskih parlamenta u donošenju zakona te duljini mandata i funkcije pojedinih predsjednika i predstavnika. Ukinuta je podjela na tri područja djelovanja te su povećane ovlasti nacionalnih parlamenata. (Bečić et al., 2009.) Lisabonska strategija je imala 16 kriterija po kojima se pratio razvoj ispunjavanja zadanih ciljeva: sudjelovanje u predškolskom obrazovanju, obrazovanje za posebne potrebe, rano napuštanje škole, čitalačka, matematička i znanstvena pismenost, jezične vještine, informatičke vještine, građansko obrazovanje i vještine, *učiti kako učiti* vještine, stopa završetka visokoškolskog obrazovanja, profesionalan razvoj učitelja i mentora, postotak završetka srednjoškolskog obrazovanja, međunarodna mobilnost studenata, sudjelovanje polaznika cjeloživotnog obrazovanja, vještine odraslih, razina obrazovanosti u populaciji te ulaganja u obrazovanje i osposobljavanje. 5 ciljeva koje se trebaju ostvariti do 2010 su: ne više od 10% učenika koji rano napuštaju školovanje, smanjenje od 20% učenika koji imaju slabe čitalačke sposobnosti, najmanje 85% mladih bi trebalo završiti srednjoškolsko obrazovanje, porast od najmanje 15% u broju diplomanata u području matematike, znanosti i tehnologije, s naglaskom na izjednačavanje ravnoteže spolova, te 12,5% odraslih bi trebalo sudjelovati u cjeloživotnom obrazovanju. (European Commission, 2008.)

Danas je Europa suočena s ozbiljnom ekonomskom krizom, no i dalje razvija svoje djelovanje te zagovara ekologiju i prirodne izvore energije. Europska Unija se sastoji od mnogobrojnih institucija, međuinstitucionalnih tijela i agencija. Među najvažnije institucije Europske Unije spadaju: Europski parlament, Europsko Vijeće, Vijeće Europske Unije, Predsjedništvo Vijeća Europske Unije, Europska komisija, Sud Europske Unije, Revizorski sud itd. Europski parlament ima iznimnu važnost u radu EU-a, naime on prihvaća i određuje proračun. Europska Unija ima izniman institucionalni okvir u kojem prioritete određuje Europsko Vijeće sastancima čelnika zemalja članica koji brane interese zemlje, zastupnici u Europskom Parlamentu štite interese građana, dok Europska komisija promiče interese Europske Unije. (European Union, 2015.) Sud Europske Unije provodi i osigurava pravdu i provedbu prava, dok je Revizorski sud zadužen za nadzor financija. Sud odlučuje o predmetima u vezi kršenja temeljnih sporazuma zajednice, a sporovi se mogu voditi između državnih vlasti, tijela zajednice, privatnih organizacija, ili poduzeća i privatnih osoba. (Bennett, A.L., Oliver, J.K., 2004:231)

Organizacije za provedbu obrazovne politike

Agencije Europske Unije koje se bave obrazovanjem, izobrazbom i mladeži su *Europski centar za razvoj strukovne izobrazbe (Cedefop)*, *Europska zaklada za stručnu izobrazbu (ETF)*, *Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu (EACEA)*, te *Europski institut za inovacije i tehnologiju (EIT)*. Prije Ugovora iz Maastrichta za obrazovanje je bio zadužen Europski sud, svojim djelovanjem je omogućavao nadležnost Europske zajednice na tom području. Danas je za područje obrazovanja odgovorno više institucija: Europski parlament, Vijeće Europske Unije, Europska komisija i Europsko vijeće. U području obrazovanja Europska komisija je odredila nadležnost Općoj upravi za obrazovanje i kulturu te Općoj upravi za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. Opća uprava za obrazovanje i kulturu je odgovorna za obrazovanje, kulturu, mlade, jezike i sport. Opća uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti koordinira i prati nacionalne politike, inicira razmjenu dobre prakse u područjima kojima se bavi, te donosi propise i prati njihovu provedbu. Vijeće Europske unije je zadužilo za odluke o obrazovanju dvije grupe: *Vijeće za obrazovanje, mlade, kulturu i sport*, te *Vijeće za zapošljavanje, socijalnu, zdravstvenu i potrošačku politiku*. Na posljednjem sastanku Vijeća za obrazovanje u svibnju 2015. godine, Vijeće je raspravljalo o jačanju rada s mladima, s naglaskom na osoban razvoj, aktivno građanstvo, socijalnoj raznolikosti i uključenosti. Ministri su zaključili kako obrazovani mladi ljudi moraju poboljšati političko sudjelovanje te promovirati zajedničke europske vrijednosti. Sport se smatra jednim od načina razvijanja transverzalnih vještina te da može pomoći mladim ljudima pri razvoju osobnih kompetencija. Europska strategija obrazovanja i osposobljavanja ET 2020 je ocijenjena kao ključna stavka koja pomaže državama u osposobljavanju i modernizaciji sustava obrazovanja i osposobljavanja. (European Union, 2015.) Raspravljalo se o učinku *Europske kooperacije u obrazovanju i osposobljavanju (European cooperation in education and training)*, o tome što se je postiglo te u kojem smjeru bi se trebalo razvijati. Komisija smatra da bi se okvir ET 2020 po čemu se ravnaju države članice u modernizaciji obrazovanja, trebao operacionalizirati i fokusirati. Smatraju jednim od prioriteta unaprjeđenje osnovnih vještina i kompetencija, uz razvoj digitalne pismenosti koja vodi cjeloživotnom učenju. Zaključci sastanka su da se ET 2020 treba usmjeriti na nekoliko prioriternih područja koje će detaljno razraditi, te da se treba ciklus produžiti na trajanje od pet godina kako bi države imale dovoljno vremena se prilagoditi i sinkronizirati sa ciljevima strategije. Također se predlaže efikasniji način iskorištavanja pruženih programa financiranja od strane Europske unije,

specifično za programe „Erasmus +“ i „Jamstvo za mlade (Youth Guarantee)“. „Erasmus +“ je program koji želi povećati mobilnost i razmjenu stručnjaka, poboljšati razinu obrazovanja, osposobljavanja i stručnosti. „Youth Guarantee“ je program osmišljen od strane Vijeća EU i Europske komisije koji želi riješiti problem mladih koji su nezaposleni, nedovoljno obrazovani i/ili nedovoljno kvalificirani. (Council Recommendation, 2013.)

Napominju kako se nedavno predložen plan investicija u Europi mora povećati u području obrazovanja i osposobljavanja, privlačeći privatan kapital strateškim projektima. Predlaže se razvoj strukovnog obrazovanja i osposobljavanja paralelno uz razvoj formalne edukacije, što je već slučaj u nekim zemljama koje mogu poslužiti kao dobar primjer te izmijeniti dobru praksu s onim zemljama koje tek rade na poboljšanju tog područja. Kao najvažniji zaključak se ističe mišljenje da obrazovanje ne smije biti ograničeno na pronalazak zaposlenja, već da je ono način koji promovira osoban razvoj, kritičko mišljenjem aktivno građanstvo te Europske vrijednosti. Ministri obrazovanja predlažu razvoj konkretnih aktivnosti u tom području kako bi se razvilo obrazovanje za građanstvo. U narednom razdoblju od 2015. godine pa sve do zaključenja strategije ET 2020, predlaže se promocija inkluzivnog obrazovanja i aktivnog građanstva, s naglaskom na povećanje zaposlenosti mladih i izmjenu dobre prakse. (Council of the European Union, 2015) Vijeće za zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravlje i pitanja potrošača se sastalo u lipnju 2015. godine te raspravljalo o poboljšanju sigurnosti pacijenata, aspektima politike zapošljavanja te socijalnoj politici. Vijeće je za svaku zemlju članicu ponudilo smjernice za bolju politiku zapošljavanja u kojima navode kako potaknuti potražnju ali i ponudu radne snage, kako poboljšati funkcioniranje tržišta rada i socijalnu uključenost. Posebno su istaknuli program *Jamstvo za mlade* EU-a u kojem se pristupa na drugačiji način problemu nezaposlenosti mladih. Prema Preporuci Vijeća, u travnju 2013. godine države EU-a su prihvatile načela programa *Jamstva za mlade* kojim se obvezuju da će mlađi od 25 godina unutar četiri mjeseca od završetka školovanja ili gubitka zaposlenja dobiti ponudu za zaposlenje, praksu, pripravništvo ili nastavak obrazovanja. Taj program se financira iz Europskog socijalnog fonda i Inicijative za zapošljavanje mladih. Upravo se taj program odlikuje konkretnim mjerama i aktivnostima zapošljavanja mladih. Povezuju se institucije obrazovanja i osposobljavanja s institucijama za zapošljavanje, poduzećima, itd. Mreža ustanova obrazovanja, zavoda za zapošljavanje i radna mjesta u poduzećima su okosnica programa *Jamstva za mlade*. Svaka država treba razviti svoj vlastiti plan provedbe programa u kojem su ključ uspjeha rana intervencija i reforme. Europska komisija pruža pomoć u provedbi aktivnosti te olakšava suradnju i izmjenu dobre prakse među državama. Pilot projekti

provedeni u zemljama s problemom zaposlenosti mladih pokazuju izvrsne rezultate. Finska je 2011. godine osigurala da 83,5% mladih koji traže posao dobiju ponudu za posao u roku od tri mjeseca. Iako je financiranje projekta iznimno skupo, države skuplje plaćaju nezaposlene mlade, te se trebaju osigurati pozamašna sredstva iz proračuna kako bi se izbjegli veliki troškovi pomoći mladima bez posla. (Vijeće EU, 2013.)

Nezaposlenost mladih i osnaživanje njihove uloge u društvu je bila tema sastanka ministara obrazovanja u Parizu, gdje su odlučili promovirati aktivno građanstvo putem obrazovanja. Inkluzivno obrazovanja koje je dostupno svim mladim ljudima je način borbe protiv diskriminacije, smanjenja ranog napuštanja škole te poboljšanja socijalnog i profesionalnog statusa. Potičući dijalog među svim dionicima obrazovanja, te poduzetnost i uključenost mladih ljudi u društvu, gradi se osjećaj zajedništva i pripadanja. Europska Unija je odlučila posvetiti se problemima kroz reformu obrazovnog sustava te se pobrinuti da mladi ljudi razviju društvene, građanske i interkulturalne kompetencije promoviranju demokratskih prava i poštivanju vrijednosti tuđih kultura. Poučavanjem informatičke pismenosti i kritičkog mišljenja promovira se otpornost na diskriminaciju i indoktrinaciju. (European Commission, 2015.) Nadovezujući se sljedećim dokumentom na problem mladih i Parišku deklaraciju (Ožujak, 2015.), Vijeće je odlučilo promovirati aktivno građanstvo i vrijednosti slobode, tolerancije te ne-diskriminacije putem obrazovanja. Radikalizacija se navodi kao sve ozbiljniji problem te se deklaracije posvećuju iskorjenjivanju diskriminacije, nasilja i terorizma putem obrazovanja. Inkluzija, tolerancija i međusobno poštovanje se želi razviti paralelno s obrazovanjem. Komisija smatra smanjenje radikalnosti prioritetom te je zato izdala Europsku agendu o sigurnosti (Svibanj, 2015.) u kojoj najveću ulogu ima upravo obrazovanje te aktivnosti na lokalnim razinama. Inicijativa će biti vidljiva u programu Erasmus + 2016. godine. Mladi se trebaju smatrati prednošću a ne problemom, te se samim tim treba razviti politika koja povećava njihovu uključenost u društvo i zaposlenje. Smatra se da će se to postići putem fondova i programa koji rade na obrazovanju i osposobljavanju mladih ljudi. Ističu kako vrijednosti osobnog razvoja, socijalne inkluzije, kulturološke raznolikosti i aktivnog građanstva koje se potiču obrazovanjem, se ne moraju niti mogu razviti samo formalnim obrazovanjem, već se treba promovirati i druge oblike učenja. Obrazovanjem se dakle, mogu riješiti problemi nezaposlenosti, socijalne isključenosti, marginalizacije, ekstremizma i potencijalno, radikalnosti. (Council of the EU, 2015.)

Područje obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja je prioritet *Europske asocijacije za obrazovanje odraslih* te nekoliko odjela u sklopu Opće uprave za obrazovanje i kulturu (*Odjel A: Cjeloživotno učenje-horizontalna pitanja lisabonske politike i međunarodni odnosi*,

Odjel B: Cjeloživotno učenje-obrazovanje i osposobljavanje, programi i aktivnosti, Europska asocijacija za obrazovanje odraslih). Europska komisija je 2005. godine osnovala Izvršnu agenciju za obrazovanje, audiovizualnu politiku i kulturu (EACEA), koja je pod nadzorom nekoliko uprava nadležnih za obrazovanje (*Opća uprava za obrazovanje i kulturu, Opća uprava za informacijsko društvo i medije, Ured za suradnju EuropeAid*). Agencija je zadužena za provjeravanje i provedbu projekata u sklopu programa posvećenih obrazovanju, između ostalih: *Socrates, Erasmus Mundus, Active European Citizenship* i *Youth*. Strukovno obrazovanje je područje interesa dvije organizacije koje pružaju potporu, informacije i znanje zemljama kandidatkinjama za EU pri razvoju politike strukovnog obrazovanja i pružanju najbolje strukovne prakse. *Europski centar za razvoj strukovne izobrazbe (Cedefop)*, osnovan 1975.godine kao savjetodavno tijelo pri području strukovnog obrazovanja. Centar pomaže Europskoj komisiji prikupljanjem podataka, provedbom studija i istraživanja s ciljem promicanja međudržavne suradnje i cjeloživotnog učenja. Centar je posebno usmjeren na problem usklađivanja kvalifikacija i priznavanje svjedodžbi koji se tiču strukovnog obrazovanja. (CEDEFOP, 2015.) *Europska zaklada za strukovnu izobrazbu (ETF)* je osnovana s ciljem razvoja sustava strukovnog obrazovanja u državama koje nisu članice EU-a, bivšim sovjetskim zemljama, državama koje nisu u sklopu EU-a, ali su članice PHARE (program namijenjen ekonomskom restrukturiranju zemalja središnje i istočne Europe), TACIS (tehnička podrška za zemlje Commonwealtha i neovisne države) i TEMPUS programa (trans-europski program mobilnosti među sveučilištima). ETF unaprjeđuje strukovno obrazovanje i osposobljavanje putem reformi unutar država koje ispunjavaju kriterije za gospodarsku pomoć, te potiče pružanje boljih životnih uvjeta i aktivnog građanstva. ETF je izradio *Priručnik za razvoj standarda strukovnog obrazovanja i osposobljavanja* s ciljem informiranja i podrške državama koje razvijaju standarde obrazovanja. Bijeli dokument iz 1996. godine najbolje opisuje smjer u kojem se razvija europsko obrazovanje: „*Cilj obrazovanja i izobrazbe uvijek je bio osobni razvitak i uspješna integracija Europljana u društvo, i to dijeljenjem zajedničkih vrijednosti, usvajanjem kulturne baštine i podučavanjem samopouzdanju.*“ (Povjerenstvo Europske zajednice, 1996:15)

Razvojne faze u području obrazovanja odraslih

Europske inicijative u području obrazovanja odraslih se može podijeliti u nekoliko faza, ovisno o stupnju suradnje i zajedništva zemalja članica Europske Unije. U prvom Ugovoru o Europskoj zajednici za ugljen i čelik obrazovanje je spomenuto u obliku obveze financiranja prekvalifikacije radnika. Države članice koje su potpisale osnivački ugovor Europske zajednice za atomsku energiju su se svojim potpisom obvezale uključiti u razvoj programa osposobljavanja i centara za zaposlene. Ugovor ističe člankom 9 da nakon iskazivanja mišljenja Ekonomskog i socijalnog vijeća, Europska komisija može unutar Zajedničkog nuklearno-istraživačkog centra osnivati škole osposobljavanja stručnjaka, posebice u području minerala, proizvodnje nuklearnog materijala visoke razine čistoće, te sličnih poslova. (European Union, 2010.) Ugovor o Europskoj ekonomskoj zajednici je omogućio slobodno kretanje radnika te je istaknuo važnost zajedničke politike strukovnog obrazovanja, slijedom zajedničkog tržišta rada. Europski sud, koji je bio zadužen za odluke na području obrazovanja je stvorio pravnu osnovu za zajedničko odlučivanje o obrazovnim pitanjima, što se kasnije razvilo u jedinstvenu obrazovnu politiku Europske Unije.

Zajedničke europske inicijative su započele suradnjom među organizacijama za obrazovanje odraslih, a razvile se u suradnju među državama članicama. Bečić et al. (2009:57) navode četiri faze kreiranja zajedničkih europskih inicijativa. Razdoblje između 1957. do 1971. godine se smatra počecima, u kojima se razlikuju pristupi obrazovanju i osposobljavanju, najčešće se spominje u obliku prekvalifikacije migranata i permanentnog obrazovanja. Period 1971.-1992. se naziva stvaranjem osnova za suradnju jer se obrazovanje odraslih konceptijski smješta unutar cjeloživotnog i permanentnog obrazovanja. Sredinom sedamdesetih je Europska komisija započela širiti svoju regionalnu politiku, proširujući kompetencije za strukovno obrazovanje kao instrument koji pomaže u smanjenju broja nezaposlenih mladih ljudi. (Hake, 1999.) Izvješće Janne iz 1973. godine je promoviralo cjeloživotno učenje kao jedan od glavnih principa politike EU. Strukturni fondovi EU-a su započeli s financiranjem aktivnosti koje pomažu nezaposlenim mladima, dugotrajno nezaposlenima, ženama, migrantima, etničkim manjinama i osobama s teškoćama. Do 1980ih se budila svijest o izradi direktiva za kreiranjem jednakih mogućnosti pristupa poslu, osposobljavanju i obrazovanju svim pojedincima. Sredinom 1980ih se Europska komisija posvetila strukovnom obrazovanju i usavršavanju. Fondovi su financirali programe obrazovanja i treninga te rješavanju problema nezaposlenosti. 1986. godine je Europska zajednica potaknula stvaranje jedinstvenog unutarnjeg tržišta za kapital, dobra, usluge i rad.

Smatralo se da otvaranjem međunarodnog tržišta rada mladi dobivaju priliku zapošljavanja u inozemstvu. To je potaklo osnivanje mnogobrojnih programa obrazovanja i osposobljavanja poput Comenius-a, ERASMUS-a, PETRA-e, itd. *Memorandum o visokom obrazovanju u Europskoj zajednici* i *Memorandum o otvorenom udaljenom učenju u Europskoj zajednici* iz 1991. godine navodi potrebu za otvaranjem pristupa visokom obrazovanju, kreiranjem mogućnosti nadogradnje i revitaliziranja obrazovanja i vještina, te širenje sektora profesionalnog usavršavanja. 1992. godine i Ugovorom u Maastrichtu se započelo s izgradnjom jedinstvene politike općeg obrazovanja, uključujući strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Europska komisija je 1995. godine izdala *Bijelu knjigu: Poučavanje i učenje- prema društvu znanja*, gdje se istakla potreba za učenjem kroz čitav život, za što je odgovoran sam pojedinac. Određena su dva cilja, a to su *društvo znanja* i profesionalni razvoj pojedinca. Navode se tri faktora porasta: ustanovljenje informatičkog društva, utjecaj znanstvenog i tehnološkog svijeta i internacionalizacija ekonomije. Spominje se kako će se u budućnosti pojedinac morati usredotočiti na široko opće znanje uz razvoj sposobnosti potrebnih za zaposlenje. Bijela knjiga je samo dokument u kojem je ocrtan pravac prema novom društvu, smjer u kojem bi se trebale kretati nacionalne, regionalne i lokalne vlasti. Već tada je Europska zajednica prepoznala da će „*društvo budućnosti biti društvo koje uči (learning society)*“.(Povjerenstvo Europske zajednice, 1996:14) Također, napominju da će se razviti potreba da svaki pojedinac razvija svoje sposobnosti tokom cijeloga života, a razine sposobnosti među pojedincima će se morati diferencirati putem nekog instrumenta. Moglo bi se reći da su već ovdje vidljivi počeci razmišljanja o Europskom kvalifikacijskom okviru i podjeli kvalificiranosti radnika. Bijela knjiga se fokusirala na inicijalno obrazovanje i formuliranje aktivnosti koje vode poboljšanju kvalitete obrazovanja. (Hake, 1999.) Međutim, problem nastaje pri određivanju konkretnih mjera i aktivnosti koje vode tim ciljevima. Bijela knjiga je rezultat razvoja ideja iznesenih u dotadašnjim dokumentima koji promišljaju o obrazovanju i izobrazbi. Područje obrazovanja se smatra od iznimne važnosti u zapošljavanju, kompetitivnosti i socijalnoj koheziji. Europa je tada započela razmatrati važnost ljudskog faktora i, kako oni kažu „neopipljivih ulaganja“- ulaganja u znanje i istraživanje. Bijeli dokument treba osnažiti politike obrazovanja i osposobljavanja, a prioritet je *neprekidno obrazovanje*. (Povjerenstvo Europske zajednice, 1996:)

Bijela knjiga izdana 2001. godine spominje se kao prva europska strategija za mlade koja je unijela otvorenu metodu koordinacije tj. decentralizirani način upravljanja kojim predsjedaju Vijeće ministara i Europska komisija. Ova metoda omogućuje državama suradnju

i izmjenu iskustava te samim tim preuzimanje najbolje prakse. Uključuje smjernice državama kako potaknuti mlade te im omogućiti obrazovanje i zaposlenje. Ciljevi su opisani u kratkoročnim, srednjim i dugoročnim terminima te su opisani mehanizmi nadzora. Prioritetna područja su uvođenje novih načina koji omogućuju mladima sudjelovanje u javnom životu, poboljšanje informiranosti o europskim problemima, osnaživanje volonterstva, te obrazovanje o problemima mladih. (EU White Paper on Youth, 2011.)

Tadašnja Europska zajednica je vidjela mogućnost poticanja kvalitetnog obrazovanja i razvoj politike stručne izobrazbe u ujedinjavanju snaga, tj. suradnji zemalja članica i međusobnom pomoći. Upravo Bijela knjiga i njeni ciljevi su potaknuli proglašavanje 1996. godine *Europskom godinom cjeloživotnog učenja*. Smatralo se da će *društvo znanja* proizaći iz poticaja pojedinca na ulaganje u sebe i vlastito znanje. Upravo je jedan od ciljeva rada Zajednice bio potaknuti zemlje članice da gledaju na ulaganja u izobrazbu kao jednaka kapitalnim ulaganjima. Uz izjednačavanje kapitalnim ulaganja i ulaganja u znanje, želi se i razviti lingvistička sposobnost građana tako da govore tri europska jezika. Jezici se smatraju prozorima u svijet, služenjem tri europska jezika, građani će imati mogućnost stjecanja životnih iskustava i novih znanja u zemljama inozemstva. Do izdavanja ovog dokumenta, Zajednica je poticala dobru volju članica da razvija jezične sposobnosti građana *ako je moguće*, no odsada je sposobnost služenja stranim jezicima obveza i potrebna je modernom euroljaninu u svakodnevnom životu. Dvostruka je dobit znanja jezika: pojedinac može dobiti kvalitetnije obrazovanje u inozemstvu, a kasnije ima šire tržište rada- cijelu Europu. Da ne ostane samo na željama i opisima dobrih strana poznavanja stranih jezika, Zajednica je u ovaj dokument uvrstila i konkretne mjere i aktivnosti koje članice moraju ispuniti u području poučavanja jezika: od poticanja ranog učenja jezika, do izmjene materijala i dobre prakse.

Bijeli dokument je odredio prioritetom i približavanje obrazovnih institucija s tržištem rada, i to potrebno je uskladiti se na višoj razini, tj. suradnja između sustava obrazovanja i poduzetništva. Upravo se sustav obrazovanja treba iz temelja promijeniti i prilagoditi novim izazovima i potrebama društva. Krenuvši od osnovnog obrazovanja, i uvođenja učenja stranog jezika, pa sve do visokog obrazovanja i povezivanja s tvrtkama, potrebno je razviti usklađenost škole i poslovnog područja. Bijeli dokument ovdje postavlja tri uvjeta. *Obrazovanje mora biti otvoreno svijetu rada. Tvrtke se moraju uključiti u tijek izobrazbe.* Treći uvjet je *razviti suradnju između škola i tvrtki*. Povjerenstvo smatra da je uvođenje inovacija u obrazovanju izravna veza s unaprjeđenjem poslovnog područja, te zato predlaže *sheme naukovanja/izobrazbe i stručnu izobrazbu*. *Sheme naukovanja/izobrazbe* su programi poput ERASMUS-a i LEONARDO-a, koje financira Europa, a ima za cilj povećati praktična

znanja mladih ljudi, tj. mobilnost između tvrtki članica koje promoviraju konkretno znanje proizvodnje. *Stručna izobrazba* se posvećuje poučavanju o zanimanjima koja tek dolaze u centar pažnje, poput poslova u turizmu i zaštiti okoliša. (Povjerenstvo Europske zajednice, 1996:71) Ovdje se i očituje začetak današnje ključne kompetencije koja se potiče obrazovanjem, a to je poduzetništvo. Europska zajednica je još 1996.godine uvidjela važnost izobrazbe kako pokrenuti vlastiti posao. Danas se ta kompetencija samozapošljavanja uvelike potiče i nagrađuje.

Treći cilj Bijelog dokumenta je suzbijanje socijalnog isključivanja koji želi ponovno vratiti u društvo marginalizirane skupine poput mladih bez kvalifikacija, starijih radnika, dugo vremena nezaposleni ljudi, žena koje ponovno traže posao. Otkako je obrazovanje postalo temelj pronalaska mjesta u društvu i zaposlenja, ove skupine se teško vraćaju u aktivno društvo te se sve više osjećaju isključenima i bespomoćnima. Država bi trebala pomoći tim ljudima postavljanjem mjera poput povećanja broja programa izobrazbe ili programa koji ponovno zapošljavaju pojedince. Reintegracija putem poduzetničkih inicijativa i stručne izobrazbe su potrebne da bi se marginalizirani ljudi uspjeli ponovno zaposliti. Bijeli dokument je uveo dva nova programa: „škole druge šanse“ i dragovoljne servise za mlade ljude. (Povjerenstvo Europske Zajednice, 1996.) Predložene praktične mjere, poput ovih škola i servisa, nisu usklađeni sa širim analizama posljedica globalizacije i konkurentnosti u području izgradnje cjeloživotnog učenja i društva znanja. (Hake, 1999:66) Parlamentarna skupština Vijeća Europe je 1971. godine izdala *Preporuku o zapošljavanju i razvoju- Poboljšanje kvalitete ljudskih resursa obrazovanjem i osposobljavanjem*. Ovdje su istaknuli važnost obrazovanja i osposobljavanja u poboljšanju ekonomskog i socijalnog stanja zaposlenih. Već tada su raspravljali o društvu sutrašnjice koje će se temeljiti na intelektualnom kapitalu i kreativnim aktivnostima. Društvo će se morati obvezati pružiti jednake mogućnosti sudjelovanja u obrazovanju, neovisno o spolu, dobi ili etničkom porijeklu. Na temelju ove preporuke i *Rezolucije o školama druge šanse ili kako suzbiti nezaposlenost i isključenost obrazovanjem i osposobljavanjem* iz 1999. godine, osnovano je 13 „škola druge šanse“ u 11 zemalja članica koje pružaju obrazovanje mladima koji nisu završili školu i stekli kvalifikacije.

1996. godina je proglašena *Europskom godinom cjeloživotnog učenja*, kao što je i Europska komisija predložila 1993. godine. (EURYDICE, 2000.) Učenjem putem formalnog, neformalnog i informalnog načina je promijenilo shvaćanje *učenja* odraslih kao najvažnijeg područja, a ne obrazovanje ili osposobljavanje odraslih. Odgovornost za osobni i profesionalni razvoj preuzima pojedinac, a ne obrazovna institucija, dok je na sustavu da

prizna svaki oblik učenja tj. da izdaje potrebne certifikate. Hake (1999) napominje kako će se ovim principom još više istaknuti podjela između društveno uključenih i isključenih pojedinaca, tj. zaposlenih i nezaposlenih. Od 1992. godine do 2000. se razvila čvršća suradnja te se obrazovanje odraslih konceptualno smjestilo u društvo znanja, no ostalo je odvojeno od osposobljavanja te i dalje u nadležnosti nacionalnih država. (Bečić et al., 2009.)

Lisabonski ugovor je unio neke preinake u rad Europske Unije: osim izmjene pojedinih imena i zakonodavnih procesa, došlo je i do preinaka u institucionalnoj strukturi EU- nadodano je Europsko Vijeće. Prepoznate su i neke agencije, poput Europske agencije za obrazovanje, audiovizualni sektor i kulturu (EACEA). (Ćapeta, 2010.) Od 2000. godine se proteže *Lisabonski proces* koji je započeo izgradnju društva konkurentnog gospodarstva i socijalne kohezije na temelju cjeloživotnog obrazovanja. Pokrenut na sastanku Vijeća Europe u Lisabonu, on se nametnuo kao okvir razvoja Europe u razdoblju od 2000.-2010. godine. Namjera je bila pronaći rješenje usporavanja ekonomije te formuliranje strategije koju će implementirati države članice. Proces je htio potaknuti ulaganja u obrazovanje tako što je odredio ukupnu razinu ulaganja u istraživanje i razvoj u SAD-u i Japanu, glavnim konkurentima. Kako bi privatan sektor ulagao u istraživanje i razvoj, strategija je opisala da više nije važna samo visina ulaganja, već i konačni rezultati. Također se htjelo ojačati istraživačko područje, strukturirati unutarnje tržište, potaknuti poduzetništvo, razvoj informatike te potaknuti proces aktivnog zapošljavanja. (Butković, H., Samardžija, V., 2010.) EU shvaća cjeloživotno obrazovanje kao sve oblike učenja s ciljem povećanja zaposlenosti i životnog standarda te u skladu s time obrazovni ciljevi koji su naglašeni u Lisabonskom procesu, su razdvojeni na nivo pojedinca, društva i gospodarstva. Želi se postići razvoj osobnog života i zadovoljstva osobe koja je dio društva koje pruža svima iste mogućnosti, a sve s krajnjim ciljem razvoja gospodarstva i ravnoteže na tržištu rada. Vijeće je 2000. godine zaključilo da su glavne zadaće država članica uključenost u cjeloživotno obrazovanje, bolja financijska podrška obrazovnom sustavu, razvoj lokalnih centara za učenje, unapređenje temeljnih vještina te veća transparentnost kvalifikacija. Žiljak (2007) prema Wossmann i Shutz (2006) navodi da su „*osnovni ciljevi usmjereni na kompetitivnost gospodarstva i socijalnu koheziju, a za njihovo ostvarivanje je važno ulaganje u ljudski i socijalni kapital*“. Prva faza implementacije Lisabonske strategije se fokusirala na razvoj instrumenata koji će pomoći nacionalnim politikama pri procesu razvoja, ali i dodavanjem dimenzije ekologije i održivog razvoja. Razvojem i dodavanjem ciljeva, strategija je postala iznimno općenita i kompleksna. 2005. godine se strategija „ponovno izdala“ promovirajući suradnju države i EU institucija u području rasta, dok se povećanje broja poslova navelo kao dugoročni cilj. Nova

strategija je smanjila broj prioriteta te odredila da će se posvetiti: istraživanju i inovacijama, ulaganjem u ljude, moderniziranjem tržišta rada, oslobađanjem poduzetničkog potencijala te energetske/klimatskim promjenama.

No, 2010. je izdan Zaključak u kojem se navodi kako je nakon završetka implementacije strategija još i veća razlika između zemalja koje vode i onih koje imaju slab učinak. Dakle, „nerazvijene“ zemlje nisu uspjele uhvatiti korak s razvijenima. Iduća strategija se zato posvetila inovacijama u području obrazovanja. (Butković, H., Samardžija, V., 2010.) Obrazovni sustavi zato sada uz formalno obrazovanje trebaju priznavati i neformalno te informalno, a u takvom „društvu znanja“, potrebno je razviti sustav vrednovanja svih načina stjecanja obrazovanja i kvalifikacija. Nacionalni kvalifikacijski sustavi su bili usmjereni na vlastiti obrazovni sustav te nisu olakšavali mobilnost pojedinaca i međunarodno priznavanje kvalifikacija. Vijeće je 2004. godine predložilo okvir kojim će se omogućiti prijenos i priznavanje kvalifikacija što će omogućiti protočnost radnika među nacionalnim gospodarskim sustavima, čineći osnovu za jedinstveni gospodarski prostor. (Vijeće Europe, 2004.) Prijedlogom europskog kvalifikacijskog okvira se nudi da se ishodi učenja vrednuju i koriste na isti način u čitavoj Europi tako da se učenjem stječu standardizirane kompetencije koje se mogu provjeravati. Dogovorene norme pomažu da se radna snaga lakše identificira i uklopi u tržište rada te se time omogući lakše prepoznavanje i pokretljivost potrebne radne snage. Dogovorene norme i ciljevi nisu bili dovoljno definirani a struktura poticanja nije dala pozitivne rezultate, te se već u strategiji Europe 2020 promijenio pristup. Upravo to je i najveća kritika Lisabonskog procesa: nedovoljno specifični ciljevi, preopširno je napisan, nedovoljno obvezujući za članice. No, Europe 2020 je uvažio te kritike i ugradio sisteme te poduzeo određene mjere da se ne ponove iste greške. Bitno je naglasiti da u području obrazovne politike još nema zajedničkih političkih, pravnih i socijalnih struktura, niti formalno određenog postupanja pri rješavanju problema. No, Žiljak (2007:266) napominje da „inicijative koje se pokreću (pa i EKO) nužno za sobom povlače stvaranje infrastrukture koja će to provoditi.“

Obrazovanje i učenje odraslih

Obrazovanje odraslih je ključna komponenta politike cjeloživotnog učenja Europske komisije te se smatra ključem konkurentnosti i zapošljivosti, socijalne uključenosti, aktivnog građanstva i osobnog razvoja diljem Europe. (European Union, 2015.) Strukovno obrazovanje je prepoznato kao područjem u kojem ima mjesta za napredovanje. Deklaracijom iz Kopenhagena 2002. godine se dogovorila zajednička suradnja nacionalnih sustava na promicanju profesionalne mobilnosti te priznavanju sposobnosti i kvalifikacija. Daljnjim sastancima (Maastricht 2004., Helsinki 2006., Bordeaux 2008.) se odredio fokus zanimanja EU-a, a to je visoka razina nezaposlenosti mladih, niska razina kvalificiranosti odraslih te nedovoljna povezanost strukovnog obrazovanja i tržišta rada. (Mrnjaus, K., Fabac, T. 2014.) EU je izdvojila razvijanje vještina za društvo znanja koje uključuju učenje stranih jezika, poticanje poduzetništva te poboljšanje europske dimenzije u obrazovanju. Priopćenje Komisije iz 2002. godine je posvetilo pažnju cjeloživotnom učenju te je naslovilo dokument „Ostvarivanje europskog područja cjeloživotnog učenja“ ističući prioritetno područje-obrazovanje. Radna skupština za zapošljavanje je napomenula kako obrazovanje izravno potiče zapošljavanje ljudi jer se tako pojedinac osposobljava za prilagođavanje promjenama i uključuje u programe mobilnosti.

Sljedeći korak je bio razvoj Europske referentne razine 2003. godine mjereći učinkovitost obrazovanja i kompetencija. Referentne razine su mjerile kompetenciju razumijevanja teksta, stopu drop out-a, završetak srednjoškolskog obrazovanja te sudjelovanje u obrazovanju odraslih. Ove kompetencije su uvjetovale razvoj ključnih kompetencija. Europska komisija je 2006. godine izdala publikaciju *Nikada nije prekasno za učenje* gdje su naglasili ključan doprinos obrazovanja odraslih i izobrazbe povećanju konkurentnosti, zapošljavanju i socijalnoj inkluziji. Publikacija je prethodila Akcijskom planu o obrazovanju odraslih *Uvijek je pravo doba za učenje* (Europska komisija, 2007.) gdje su se izdvojila pet ključnih područja u obrazovanju i osposobljavanju odraslih. To su: analiza efekta reformi u svim sektorima obrazovanja i osposobljavanja odraslih, poboljšanje kvalitete ponude u području učenja odraslih, povećanje mogućnosti stjecanja više kvalifikacije u odrasloj dobi, ubrzanje procesa procjene vještina i socijalnih kompetencija te njihova potvrđivanja i certificiranja u obliku obrazovnih ishoda, te poboljšani nadzor sektora učenja odraslih. (EURYDICE, 2011.)

Preporuka Europskog parlamenta i savjeta iz 2006. godine propisuje „*da države članice razviju dostupnost ključnih kompetencija svim pojedincima kao dio njihove strategije*

cjeloživotnog učenja, uključujući i njihove strategije za postizanje opće pismenosti te korištenje dokumenata.“ (Preporuka, 2010:172) Preporuka sadrži i popis ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, tj. europski referentni okvir koji pomaže u uočavanju i definiranju ključnih kompetencija potrebnih za osobni razvoj, razvoj aktivnog građanstva te socijalnu koheziju. (Europska Komisija, 2010.) Te kompetencije su: komuniciranje na materinjem i stranom jeziku, matematička pismenost i kompetencije iz znanosti i tehnologije, digitalna kompetencija, sposobnost učenja, međuljudske, interkulture te socijalne građanske kompetencije, poduzetništvo, kulturalno izražavanje. (Vijeće, 2006.) Referentni okvir Europskog Parlamenta iz 2006. godine preporučuje obrazovanje i osposobljavanje mladih ljudi kao način razvoja ključnih kompetencija za život i rad, pružanje pomoći niskokvalificiranim i nekvalificiranim radnicima, osigurati potrebnu opremu i tehnologiju ali i ulagati u ljudski kapital u području obrazovanja odraslih te razviti obrazovanje povezano s tržištem rada, socijalnom politikom i politikom inovacija. (Preporuka, 2006:173)

Nova strategija za mlade je donesena 2009. godine pod nazivom EU strategija za mlade- ulaganje i osnaživanje, a glavna tema su bile smjernice za države članice u sljedećih 10 godina. Pristup rješavanju problema mladih su osnaživanje potencijala mladih za obnovu društva putem ulaganja sredstava. Ulaganje se odnosi na sredstva koja će se utrošiti u razvoj politike koja utječe na mlade u njihovom privatnom i poslovnom životu. Osnaživanje mladih se provodilo s ciljem stvaranja više mogućnosti za mlade, smanjenju prepreka koji su na putu mladima u aktivnom sudjelovanju u javnom životu. Mehanizam koji će omogućiti kvalitetniju komunikaciju između mladih ljudi i vlasti je strukturirani dijalog. Takva vrsta dijaloga omogućuje da se čuje svačije mišljenje, neovisno o pripadnosti udruzi ili razini vlasti. (EU, 2012.) 2010.godine Europska Unija je započela s provedbom inicijative *Mladi u pokretu* („*Youth on the Move*“). Ona pomaže pri ostvarivanju ciljeva zadanih u strategiji Europa 2020, vezano uz mlade ljude i aktivnosti zemalja članica koje se bave rješavanjem problema mladih. (Agencija za mobilnost i programe EU, 2015.) Globalna gospodarska kriza je pokazala posljedice strukturnih slabosti ekonomskog sustava EU-a. Stopa nezaposlenosti mladih u EU je viša od 20%, a osim krize tom postotku pridonose i nizak stupanj obrazovanja i osnovne vještina. Jedan od najtežih problema s kojim je suočena Europa je razlika između potražnje i ponude kvalificiranih ljudi, tzv. jaz u vještinama. Europski projekt *HEAR ME* je pokušaj rješavanja tog problema- visokoobrazovani umirovljenici su mentori osobama koje privremeno napuštaju školovanje kako bi ih podržali u nastavku školovanja i pronalasku zaposlenja. Također, načelo supsidijarnosti je ključ uspjeha- odluke vezane uz obrazovanje se

trebaju donositi unutar svake države i prenositi odgovornost za djelovanje na regionalne, lokalne, školske razine.

Europska dimenzija u obrazovanju osigurava da primjeri dobre prakse ne ostaju zatvoreni unutar granica pojedine države, već da se znanje širi i da se pojedinci osposobljavaju van domovine. Učenje iz međusobnog iskustva, međunarodna suradnja na projektima te osposobljavanje za kvalifikacije na europskoj razini Europska unija je omogućila putem programa *ERASMUS*, koji je usvojen 1987. godine a uključen u osnivačke Ugovore Unije 1993. Ugovorom iz Maastrichta. Trenutno EU ulaže 14,7 milijardi eura u Erasmus+ program za razdoblje 2014.-2020. kojim se nastoji povećati mogućnost zapošljavanja, osobni razvoj mladih ljudi te jednake mogućnosti osposobljavanja za sve. Ključne aktivnosti programa su mobilnost u svrhu učenja, suradnja i partnerstvo te reforma politike sustava obrazovanja, osposobljavanja i mladih. Program je namijenjen preko 4 milijuna osoba da pristupe obrazovanju i osposobljavanju, steknu radno iskustvo ili volontiraju. Također se želi povezati organizacije kako bi modernizirale metode poučavanja, posebno u radu s mladima. Pet glavnih područja u području obrazovanja i osposobljavanja su prilike za školsko i strukovno obrazovanje osoblju, institucijama, studentima, vježbenicima, pripravnicima i sl. Program nudi više obrazovanje studentima a osoblju i institucijama i obrazovanje odraslih. Peto područje rada obrazovanja i osposobljavanja je područje europske integracije za akademsko, te istraživačko osoblje. (Europska Komisija, 2015.) Erasmus + je spojio dosad pojedinačne programe cjeloživotnog učenja (*Erasmus*, *Leonardo da Vinci*, *Comenius*, *Grundtvig* i *Jean Monnet*), program *Mladi u akciji*, internacionalne kooperacije (*Erasmus Mundus*, *Tempus*, *Alfa*, *EduLink*, program kooperacije s industrijaliziranim zemljama) te program *Nove sportske akcije* (program koji se bori s namještanjima utakmica, dopingom, rasizmom i nasiljem u sportu). (EACEA, 2014.)

Strategija za mlade Europske Unije (EU Youth Strategy) je program koji potiče suradnju obrazovnih ustanova i poduzeća u periodu od 2010. do 2018. godine. Ciljevi programa su pružanje više mogućnosti svima mladima u obrazovanju i tržištu rada, te ohrabrivanje mladih ljudi da aktivno sudjeluju u društvu. Ciljevi će se ostvariti putem specifičnih inicijativa za mlade koje potiču neformalno učenje, uključenost u društvo, volonterstvo, rad mladih i mobilnost. Drugi način osiguravanja pozitivnih ishoda je umrežavanje više sektora u inicijativama koje se bave mladima i problemima s kojima su suočeni. Predlažu se inicijative u osam područja: obrazovanje i osposobljavanje, zapošljavanje i poduzetnost, zdravlje, uključenost, volonterstvo, socijalna inkluzija, mladi i svijet, te kreativnost i kultura. (EU, 2010.)

U programe posvećene promicanju cjeloživotnog obrazovanja spada i program Pathways koji uključuje osobe s intelektualnim teškoćama u društvo putem tečajeva osposobljavanja, osnivanjem knjižnica i internetskih alata koje čine informacije pristupačnima. U čast svojem tvorcu, Europska Unija je program poučavanja, istraživanja i razmišljanja o europskim integracijama u svijetu nazvala Jean Monnet. Program je omogućio pokretanje preko 3 000 projekata- studija o europskim integracijama, osnivanje preko 160 Centara izvrsnosti Jean Monnet, te oko 2 200 trajnih tečajeva i europskih modula koji se i sada provode u 72 države svijeta. Program za europsku političku suradnju u području osnovnih vještina je 2010. godine utvrdilo Vijeće ministara EU te povećali aktivnosti povećanja broja studenata u području matematike, znanosti i tehnologije, s posebnim naglaskom na žene. Također, s ciljem rješavanja problema pismenosti, Europska komisija je pokrenula u veljači 2014. Europsku političku mrežu nacionalnih organizacija za pismenost koja će povećati svijest o tom problemu te razmjenjivati dobre prakse, kampanje i inicijative. (European Council, 2015.)

Strateški okvir *Obrazovanje i osposobljavanje 2020.* je program Europske unije u kojem je određen način na koji će se države članice posvetiti određenim problemima i izazovima u razdoblju do 2020. godine. Autori strategije su uvažili kritike prethodnog, Lisabonskog procesa te su izmijenili pristup i ciljeve. U području obrazovanja se najviše ističe uvažavanje kritike, jer su izmijenili pristup financiranja obrazovanja te odredili konačne rezultate ulaganja u istraživanje i razvoj. Europska Unija još razmatra na koji način vrednovati konačne rezultate strukture poticanja. (Europska Komisija, 2010b) EU 2020 se posvetila problemu zapošljavanja, istraživanju i inovacijama, klimatskim promjenama i energiji, obrazovanju i siromaštvu. Zajedničke aktivnosti država članica u obrazovanju do 2020. godine imaju četiri cilja, a to su: „*ostvarivanje koncepta cjeloživotnog učenja i mobilnosti, poboljšanje kvalitete i učinkovitosti obrazovanja i osposobljavanja, promicanje jednakosti, socijalne kohezije i aktivnog građanstva, te poboljšanje kreativnosti i inovacije, uključujući poduzetništvo, na svim razinama obrazovanja i osposobljavanja.*“ (Vijeće Europe, 2015.)

Strategija Europa 2020 se bazira na preporukama pojedinim državama za gospodarski rast i stvaranje radnih mjesta, te na osuvremenjivanje obrazovanja i osposobljavanja. Na temelju prethodne strategije, odredili su manji broj ciljeva kako bi dobili koherentnije rezultate, smjernice su integrirane, bolja je podjela zaduženja između Europske Unije i njenih članica, te se uvode novi instrumenti implementacije. (Butković, H., Samardžija, V., 2010.) Zbog širokog područja interesa, odredili su 7 prioriternih tema koji se bave određenim

problemima. „Unija inovacija“ (*Innovation Union*) se bavi financiranjem istraživanja i inovacija koje otvaraju radna mjesta i potiču razvoj. Inovacije se predstavljaju kao glavno rješenje za izazove poput klimatskih promjena, energetske učinkovitosti i pametnijeg korištenja resursa. U području obrazovanja će se promovirati partnerstva znanja čiji je glavni cilj povezati obrazovanje, poslovanje, istraživanje i inovacije. Europski institut za tehnologiju će biti dio lanca koji povezuje obrazovanje i inovacije te promiče poduzetništvo putem podrške novih tvrtki koje se bave inovacijama. Na razini država članica projekti u obrazovanju i poticanje društva znanja će se očitovati u reformi sustava istraživanja, razvoja i inovacija kako bi se potaknula i osnažila suradnja između sveučilišta i istraživačkih tvrtki. Poticat će se zajednički prekogranični projekti u područjima s dodanom vrijednosti EU te u skladu s time osigurati financiranje i proširivanje tehnologija diljem Europe. Članice EU-a će također morati imati dovoljan broj stručnjaka u prirodoslovno-matematičkom području koji će predvoditi inovacije. Za to se moraju prvo osigurati kvalitetni nastavni programi koji potiču studente na kreativnost i bavljenje inovacijama i poduzetništvom. Dakako, svi programi i projekti u obrazovanju traže pozamašne financijske izdatke, te je prvi korak novčana podrška države u obliku poreznih poticaja i ulaganja u obrazovanje i razvoj. „Mladi u pokretu“ (*Youth on the move*) poboljšava izvedbu obrazovnog sustava i olakšava prijelaz mladih ljudi iz obrazovnih ustanova na područje tržišta rada. Ovdje se također očituju promišljanja EU o obrazovanju te se Komisija obvezuje raditi na „*integraciji i jačanju programa mobilnosti, sveučilišnih i istraživačkih programa EU*“. (Europska komisija, 2010a:11) Programi visokog obrazovanja moraju proći proces modernizacije a sveučilišta moraju zauzeti svoj ranking u svjetskom poretku.

Europska Unija mora poticati poduzetništvo putem programa mobilnosti mladih stručnjaka a posebno prepoznavanjem neformalnog i informalnog načina učenja. Prioritetno područje zapošljavanja mladih će ostvariti suradnjom s drugim članicama i partnerima, te putem programa pripravništva i stažiranja. „Tvoj prvi EURES posao“ je plan povećanja zaposlenosti mladih koji potiče mobilnost unutar Europe. Spušteno na razinu država članica, one će za ispunjenje plana morati ulagati u obrazovni sustav na svim razinama, a posebice u sustav osposobljavanja. Obrazovni rezultat europskih učenika su loši te ih treba popraviti u svim razinama školovanja, integriranim pristupom koje obuhvaćaju ključne kompetencije. Stvaranjem nacionalnih kvalifikacijskih okvira će se otvoriti obrazovni sustavi te prilagoditi obrazovanje potrebama tržišta. Putem usmjeravanja, savjetovanja i pripravništva, povećat će se broj mladih koji iz obrazovanja uspješno prijeđu na tržište rada. Među ostalim prioriternim područjima nalaze se i „Digitalni program za Europu“ (*A digital agenda for Europe*) koji

promovira poboljšanje infrastrukture s naglaskom na dostupnost interneta kućanstvima i tvrtkama. „Resursno učinkovita Europa“ (*Resource efficient Europe*) potiče ekonomski rast u skladu s obnovljivim izvorima energije, te zagovara smanjenje emisije ispušnih plinova uz povećanje obnovljivih izvora energije. „Industrijska politika za globalizacijsko doba“ (*An industrial policy for the globalisation era*) pomaže razvoj snažne industrije koja će biti baza za gospodarsko natjecanje. „Program za nove vještine i radna mjesta“ (*An agenda for new skills and jobs*) modernizira tržište rada i osnažuje ljude razvojem njihovih vještina. „Europska platforma protiv siromaštva“ (*European platform against poverty*) osigurava socijalnu koheziju i inkluziju ljudima koji se bore s nezaposlenošću i siromaštvom s ciljem njihova uključenja u društvo. (European Commission, 2010.a)

Europska Komisija je 2010. godine odredila da se ciljevi Europe 2020 prilagode za svaku državu članicu, te da svaka zemlja odredi za sebe područja i politike te kako ih provesti. Također se prepustila sloboda da se ciljevi strategije prevedu u mjerljive ciljeve prilagođene toj državi. (Europska Komisija, 2010.c) Zadatak je Europske Unije da se stvore nova radna mjesta koja su više intelektualnog nego fizičkog karaktera, podupirući razvoj prirodnog okoliša i društva, u kojem će ugrožene grupe pridonijeti napretku društva. Kroz osnaživanje žena, migranata i nacionalnih manjina, želi se smanjiti nejednakost između siromašnih i bogatih, ali i ostvariti ekonomski napredak koji ne šteti prirodi. Kao što i kaže sam naziv strategije, Europa želi postići do 2020.godine pametan, održiv i uključiv razvoj. Europa je kroz povijest „hvatala korak“ s gospodarstvom SAD-a, te bila na drugom mjestu ekonomskog poretka. *Europe 2020* nije kratkoročna strategija koja površno rješava problem, to je reforma društva i gospodarstva koja će nakon dugoročne primjene rezultirati napretkom Europe i predvodnicom globalnog gospodarstva. Ova strategija će se najviše iskazati u tranzicijskim državama gdje će prilagodba novom tržištu rada i liberalizacija istog prouzročiti promjene u društvu jer više neće biti moguće doživotno imati jedan posao. Model koji je EU-a preuzela od Danske- *flexicurity* (*fleksibilnost sa sigurnošću*) zahtjeva od radnika mobilnost, promjenu područja rada i konstantno usavršavanje. U tome će obrazovanje odraslih imati ključnu ulogu. (Grgurić, 2011.)

Ciljevi koji su zacrtani u strategiji koja se mora ostvariti do 2020. godine su pad od 15% u udjelu 15-godišnjaka s nedovoljnim jezičnim, matematičkim i znanstvenim sposobnostima, *drop-out* stopa manja od 10%, udio od 40% mladih visokoobrazovanih osoba te barem 20% osoba koje bi dio studija ili osposobljavanja trebalo provesti na programu međunarodne razmjene. (European Commission, 2014.) Udio osoba koje sudjeluju u programu cjeloživotnog učenja treba iznositi najmanje 15 %. (Vijeće Europe, 2015.) Među

mjerljivim ciljevima strategije su također i povećanje stope zaposlenosti odraslih na 75%, povećanje ulaganja u istraživanje i razvoj, te smanjenje broja siromašnih ljudi. Za osiguranje održivog razvoja su predvidjeli smanjenje stakleničkih plinova za 20% te povećanje od 20% energetske učinkovitosti i energije iz obnovljivih izvora.

Europska Unija je odredila *pametn razvoj* kao jednu od odrednica *strategije 2020*, i njome predviđjela promociju znanja i inovacija kao temelj razvitka ekonomskog sustava. Europa izdvaja manje od 2% za istraživanje i razvoj, dok njeni glavni konkurenti SAD i Japan ulažu 2,6% i 3,4%. Također, ima nižu razinu privatnih ulaganja u područje inovacija te manji broj tvrtki koje se fokusiraju na visoke tehnologije. (European Commission, 2010a) Ulaganjem u istraživanje i razvoj, korištenjem moderne tehnologije i inovacija, zaostajanje Europe za konkurentima bi trebalo postati dio prošlosti. Propisivanjem obveze od odvajanja 3% BDP-a u istraživačke svrhe, ostvarit će se ciljevi *pametnog razvoja*. Europa zaostaje po broju visokoobrazovanih za SAD-om i Japanom ali i po broju visokoocjenjenih sveučilišta. Četvrtina učenika ima loše čitalačke sposobnosti, stopa ranijeg napuštanja škole je 15%, a samo 50% završava srednju školu. 31% mladih ljudi je završilo fakultetsko naobrazovanje, dok su u SAD-u i Japanu ti postotci daleko veći (SAD 40%, Japan 50%). Zato predlaže usmjerenje svojih resursa u visoko obrazovanje, povećanje kvalitete obrazovanja i broja visokoobrazovanih osoba, ali prvenstveno povećanje mobilnosti studenata i stručnjaka među sveučilištima. No, javljaju se kritičari koji kažu da je nemoguće zahtijevati toliko povećanje ulaganja u obrazovanje od zemalja koje se bore s ekonomskom krizom. Članice moraju otplatiti svoje dugove i dovesti svoje deficite u kriterije propisane Maastrichtskim sporazumom, a za to se očekuje minimalno tri godine rada. Sedam godina im preostaje da ispune ciljeve strategije, što je iznimno nerealno. (Grgurić, 2011.) Europska Komisija smatra da će ulaganje u visoko obrazovanje imati najveću ulogu u smanjenju broja nezaposlenih, očekujući stvaranje preko 16 milijuna radnih mjesta u području intelektualnih poslova do 2020. godine. Europa također mora djelovati na ostvarenje digitalnog društva, jer se na globalnom tržištu izdvaja samo četvrtina tvrtki iz Europe koje se bave informacijskim i komunikacijskim tehnologijama. (Europska Komisija, 2010.a) Drugi cilj strategije je *održivi razvoj* u kojem se posvećuje pažnja ekologiji. Europska Unija želi zauzeti vodeće mjesto u ekonomiji svijeta, no želi to napraviti pomoću „zelenih tehnologija“ jer planeti ponestaje prirodnih resursa. Želi se povećati energetska učinkovitost ekonomije za 20% uz smanjenje stakleničkih plinova. Korištenjem obnovljivih izvora, EU želi uštediti u energetske sektoru te otvoriti nova radna mjesta. (Europska Komisija, 2010.a)

Ostvarivanje želje da se društvo okrene obrazovanju i cjeloživotnom učenju se očituje kroz poticanje *uključivog razvoja*. Njime se opisuje osposobljavanje pojedinca za prilagođavanje izazovima svakodnevice i promjenama. Demografske promjene koje se očituju u starenju stanovništva i padu nataliteta utječu na stanje u društvu i iziskuju prilagodbu. (Grgurić, 2011.) Trendovi pokazuju da se od 1975. do 2025. godine udio osoba starijih od 60 godina povećati 315%, te je zato 1982. godine Ekonomsko i socijalno vijeće UN-a sazvalo Svjetsku skupštinu o starenju. Osmišljen je međunarodni akcijski plan o starenju gdje se promišljalo o ulozi starijih osoba u društvu, njihovom obrazovanju, zapošljivosti i socijalnoj sigurnosti. 1987. godine je osnovan *Međunarodni institut za pitanja starenja* koji provodi istraživanja i tečajeve vezane uz pitanja starenja. 1999. godina je proglašena *Međunarodnom godinom starijih osoba*. (Bennett, A.L., Oliver, J.K., 2004:318) Promjene tržišta rada gdje se očekuje od pojedinca upoznavanje novih tehnologija i konstantno usavršavanje stavljaju pojedinca pred nove izazove. Velika stopa nezaposlenih mladih i žena, a u nekim državama i starijeg stanovništva, zahtijevaju reformu socijalnog sustava. Europska Unija želi povećati zaposlenost ljudi u dobi od 20 do 64 godine, a to pokušavaju pružajući financijsku potporu u izgradnji jaslaca kako bi majke mogle raditi dok su djeca zbrinuta, te povećanjem zaposlenosti starijih putem povećanja zakonske granice za odlazak u mirovinu. Putem zapošljavanja i obrazovanja, pogotovo niskoobrazovanih, žena i nezaposlenih, EU želi ispuniti ciljeve *uključenog razvoja* ali i smanjiti siromaštvo. Reforma tržišta rada je označena kao područje najvećeg interesa jer je pokretač svim ostalim procesima. Ova reforma se temelji na danskom modelu *flexicurity* kombinaciji fleksibilnosti i sigurnosti. Fleksibilnost se očituje u slobodi tržišta rada svake članice i promoviranju mobilnosti rada, dok se sigurnost očituje u socijalnim naknadama za nezaposlene i planiranju obrazovnih programa. Država je zadužena za pomoć nezaposlenima i otvaranje radnih mjesta, dok se odvijanje poslovnih procesa prepušta na volju ponudi i potražni tržišta. Strategija želi da članice pomažu nezaposlene, da pokreću nove programe prekvalifikacije, da ulažu u obnovljive izvore, da proširuju ponudu javnih usluga. No, problem se nalazi u praznim državnim blagajnama koje bi trebale financirati reforme. Upravo tu se nalazi glavna kritika strategije: realnost provedbe. Ostaje nam čekati i vidjeti hoće li po isteku 2020. godine i strategija Europe 2020 biti proglašena neuspjehom poput Lisabonskog procesa. (Grgurić, 2011.)

Danas Europska Unija shvaća koncept cjeloživotnog učenja kao svaki oblik stjecanja znanja ili iskustva nakon završetka formalnog dijela obrazovanja te u taj pojam uključuje formalni, neformalni i informalni vid obrazovanja. Obrazovanje odraslih se gleda kao način poboljšanja osnovnih vještina, tj. pismenosti, računanja, znanosti i tehnologije; stjecanje

novih kvalifikacija, unapređenje ili stjecanje novih vještina. Prioritetna područja obrazovanja odraslih je pretvaranje cjeloživotnog učenja i mobilnosti u stvarnost te povećanje pristupa obrazovanju, poboljšanje kvalitete i učinkovitosti sustava, promicanje društvene kohezije i aktivnog građanstva, poticanje kreativnosti i inovativnosti pomoću poboljšanja i praćenja baze znanja. (European Union, 2015.) EU poštuje nacionalne obrazovne sustave te ne propisuje pravila u području obrazovanja i osposobljavanja, kao što je i određeno Ugovorom o funkcioniranju EU. Ona je zauzela ulogu koordinatora, posrednika i savjetnika, te potiče na suradnju među državama članicama i ustanovama za obrazovanje podržavanjem programa razmjene studenata i stručnjaka, poticanjem na modernizaciju obrazovanja te olakšavanjem ulaska pojedinaca na tržište rada. (Vijeće Europe, 2015.) Europska Komisija surađuje s 32 države na provedbi Europskog programa za obrazovanje odraslih gdje se naglašava potreba za većim brojem mogućnosti stjecanja novih radnih vještina i obrazovanjem o aktivnom građanstvu. Studija iz 2012. godine pokazuje da između 1,4% do 31,6% odraslih sudjeluje u obrazovanju te se želi taj broj povećati. Dosad se u sklopu programa odredilo da 15% odraslih mora sudjelovati u programima obrazovanja te da se treba usvojiti nova politika razmjene dobre prakse i međusobnog učenja među državama koje provode program. (Europska Komisija, 2015.b) Društvo znanja, u kojem se želi potaknuti pojedince na kontinuirano učenje, i to „*u kojem nije važno samo redovno obrazovanje i školovanje, nego je potrebno vrednovati informalno i neformalno stečena znanja razvijaju se nacionalni kvalifikacijski okviri kao sustavi reguliranja i olakšavanja komuniciranja u području stečenih kvalifikacija.*“ (Žiljak, 2007:263) Europski kvalifikacijski okvir je fenomen koji želi omogućiti pristupanje i prevođenje kvalifikacije jedne države u okvir kvalifikacija druge države. Sustav će pružiti mogućnost radnicima koji žele pronaći zaposlenje izvan države u kojoj su stekli kvalifikaciju da dokažu stečene kompetencije u okvirima te države.

UJEDINJENI NARODI

Osnivanje Ujedinjenih naroda

Ujedinjeni narodi su međunarodna organizacija koja je zadužena za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti te poticanje prijateljskih odnosa i suradnje pri rješavanju međunarodnih sukoba. Jedina su među-vladina organizacija opće svrhe, a njeno osnivanje od zamisli do utemeljenja je trajalo nekoliko godina. Organizacija je humanitarnog karaktera te se zalaže za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Sjedište organizacije se nalazi u New York-u, a osnovana je i široka mreža podružnica i specijaliziranih agencija u cijelome svijetu. Osnovana je 24. listopada 1945., kao zamjena za Ligu naroda, te trenutno broji 193 zemlje članice. Hrvatska je članica UN-a od 1992. godine. Liga naroda nije uspjela spriječiti rat, pa su se Ujedinjeni narodi osnovali kao temelj ravnoteže između konzervatizma i promjena. Iako su se temeljnim ugovorom htjelo izbjeći ponavljanje istih grešaka, krajnji rezultat nije bio drukčiji od Lige naroda. (Oliver, Bennett, 2004:50) Organizacija je financirana od strane zemalja članica a među ostalim, osigurava humanitarnu pomoć u slučajevima prirodnih nepogoda, gladi i oružanih sukoba. S obzirom na to da sama organizacija nema sredstva kojima bi „prisilila“ članice na ispunjavanje obaveza, ovisi o vlastima zemalja kako će protumačiti i provesti preporuke. U području štíćenja prava pojedinaca, UN očekuje od članica da rade za političku, gospodarsku, socijalnu i obrazovnu dobrobit. (Povelja Ujedinjenih naroda, čl. 73) UN odredio svrhu svog rada u području razvijanja prijateljskih odnosa među narodima te ujedinjavanju napora zemalja pri postizanju određenih ciljeva. Također su odredili za ciljeve ulaganje napora u osnaživanje mira u svijetu, poticanje i poučavanje o toleranciji te poštovanju tuđih kultura i običaja. Temeljni cilj je da se pruži prilika svjetskoj pravdi i poštivanju međunarodnog prava. Ciljevi rada Ujedinjenih naroda su većinom nedefinirani te im nedostaje način kojim se implementiraju. Možda je i to jedan od razloga zašto UN ne uspijeva uvijek riješiti spor mirnim putem ili nagovoriti strane u konfliktu da prepuste spor specijaliziranim agencijama. (Oliver, J. K., Bennett, A. L., 2004:63) Povelja ima mogućnost izmjene svojeg sadržaja, no od svoga postanka, ona je rijetko mijenjana. Došlo je do širenja nekih tijela organizacije, no neke odredbe koje su se trebale mijenjati još davno, promijenjene su tek 2005. godine. Vukas (2005) navodi kako se u Povelji i dalje nalazi odredba o „neprijateljskim državama“ koje Povelju čine neozbiljne zbog svoje neprimjenjivosti. Naime, te su države Njemačka i Japan koje su dio Ujedinjenih naroda.

Ujedinjeni narodi su tek 2005. godine uvrstili promjenu te odredbe i naredili brisanje te reference iz Povelje. (United Nations, 2005.)

Glavna tijela UN-a su Opća skupština (General Assembly), Vijeće sigurnosti (Security council), Ekonomsko i socijalno vijeće (Economic and Social Council), Tajništvo (Secretariat) i Međunarodni sud pravde (International Court of Justice). (United Nations, 2015) Opća skupština je zadužena za glavne odluke vezane uz organizaciju, proračun i zemlje članice. Također ima nadležnost nad imenovanjem novog tajnika. Sastavljena je od svih država članica, te svaka država ima pravo glasa u odlučivanju. Ona ima zaduženje upravljati, usklađivati i nadzirati sve ustanove unutar organizacije, te funkcionira kao mjesto za opću raspravu gdje svaka članica ima pravo glasa. Iako je prvotno zamišljeno da će Vijeće biti najvažnije tijelo UN-a zbog ratne situacije, ono je zauzelo podređenu ulogu u današnjem svijetu. Vijeće sigurnosti ima nadležnost u osiguravanju mira i sigurnosti u svijetu, te raspolaže oružanim snagama koje održavaju neutralnu zonu u sukobima država. Vijeće ima pet stalnih članica (SAD, UK, Francuska, Rusija, Kina) i deset nestalnih članica koje se izglasavaju na mandat od dvije godine. Vijeće predlaže uređenje naoružanja zemalja članica, razmatra prijetnje miru, kršenje dogovorenih pravila i međunarodne sporove. Također u suradnji s Općom skupštinom prima nove članice. Ekonomsko i socijalno vijeće unaprjeđuje ekonomski i društveni razvoj u svijetu, te ima 54 članice koje izabire Opća skupština na trogodišnji mandat. (Bečić et al., 2010.) Zadatak je promicanje dobrobiti zemalja članica uz pomoć tri četvrtine proračuna UN-a. Oliver i Bennett (2004) navode tri kategorije funkcija Ekonomskog i socijalnog vijeća, a to su: *„rasprava i izdavanje preporuka, istraživanje i izvješćivanje, te usklađivanje“*. Ono odlučuje o svim područjima života pojedinaca, od gospodarskog i socijalnog napretka do kulture i obrazovanja. S obzirom da za većinu područja o kojima odlučuju nema konkretnih i pouzdanih podataka, Vijeće raspisuje istraživanja i studije kako bi dobio relevantne podatke. Tajništvo je tijelo koje provodi političke odluke i programe UN-a, brine se za tekuće poslove organizacije. Trenutni tajnik je Ban Ki-Moon. On je zadužen za rukovođenje organizacijom, izvršava dužnosti koje mu zadaje Skupština i Vijeća, podnosi godišnja izvješća o radu i imenuje osoblje Tajništva. Međunarodni sud pravde sa sjedištem u Haagu ima nadležnost rješavanja sporova među državama. Temeljni je sud UN-a koji daje mišljenja o pravnim sporovima koje mu zadaju države članice, specijalizirane organizacije UN-a i Opća skupština. Sastoji se od 15 sudaca s mandatom na 9 godina.

Specijalizirane organizacije UN-a su iznimno raznolike i posvećene raznim područjima, npr. Svjetska zdravstvena organizacija, Organizacija za hranu i poljoprivredu, UNICEF, itd. U području obrazovanja se ističu Međunarodna organizacija rada, Organizacija

UN-a za obrazovanje, znanost i kulturu, Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Svjetska trgovinska organizacija, Program Ujedinjenih naroda za razvoj i Fond UN-a za djecu. Unutar Ekonomskog i socijalnog vijeća spadaju Međunarodna organizacija rada, UNESCO, INSTRAW (International Research and Training Institute for the Advancement of Women), i UNITAR (United Nations Institute for Training and Research). Obrazovni institut UN-a provodi *Program lokalnog razvoja* u kojem se provode aktivnosti osposobljavanja s ciljem društvenog, gospodarskog i urbanog razvoja. Osim promicanja međunarodnog mira i osiguravanja sigurnosti, UN se obvezao i promicati ljudska prava. Briga za ljudska prava se očituje u članku 1. Povelje, no „*nedostaju bilo kakvo detaljnije određenje ovih pojmova kao i smjernice za njihovu provedbu*“. (Oliver, Bennet, 2004:62) Temeljne ljudske slobode se spominju u općenitim terminima i širokim definicijama, a samim time se ne ocrtavaju ni tijela koja su odgovorna za šticeenje ljudskih prava. Povelja ne opisuje detaljnije tko je zadužen za promicanje poštivanja ljudskih prava, no odgovorno su zaduženi Opća skupština te Ekonomsko i socijalno vijeće. Oni su odgovorni za oformljivanje povjerenstava, davanje preporuka i pripremu nacrtu konvencija. (Oliver, J.K., Bennett, A.L., 2004.)

Schooyans (2006.) je izrazio kritiku UN-u o nedostatku brige za ljudska prava te navodi kako se današnje aktivnosti zaštite pojedinaca razlikuju od prvotne Deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine. Ideja vodilja prve Deklaracije je bila dobrobit čovjeka i očuvanje njegovih prava, a sada se sve više očituje briga o prirodi i održivom razvoju. Ujedinjeni narodi su napravili zaokret u njihovim temeljnim vrijednostima i promijenili smjer koji nameću svojim zemljama članicama. Putem lobiranja nevladinih organizacija, UN vrši pritisak na nacionalna zakonodavstva i uvjerava državne vlasti kako trebaju ostati „sami sebi dosljedni“ te potpisati i provesti konvencije, podsjećajući ih da se članstvom obvezuju provoditi donešene dokumente. Time se navodi da UN ima sve veće ovlasti, te da „upravljajući“ državama ima ulogu vođe novog svjetskog poretka. (Schooyans, 2006.) Također, kritika navodi kako se postav stalnih članica nikada ne mijenja, iako te države više nisu samo na položaju vodstva suvremenog svijeta. Status glavnih članica je suprotan osnovnom načelu- jednakosti članica, te samim time UN krši svoje temeljne vrijednosti. Iako su se promjene Povelje događale, nijedna skupština UN-a nije razmatrala promjenu sjedišta i glavnog jezika- SAD i engleski jezik se favoriziraju od samih početaka organizacije, iako je određena jednakost svih država i jezika. (Vukas, 2005.) Dokumenti UN-a su na engleskom jeziku koji je određen kao primarni i glavni jezik rada, pa se onda dokumenti prevode na ostale svjetske jezike. Preseljenjem sjedišta iz SAD-a gdje Ujedinjeni narodi nailaze na

otvorenu antipatiju, te približavanje Europi, rezultiralo bi jednakosti država članica i ograničila vodeću ulogu engleskog jezika. (Vukas, I., 2005.)

Obrazovna politika UN-a

Područje obrazovanja i osposobljavanja je prošlo nekoliko faza u određivanju prioriteta i obrazovnih politika. Početkom djelovanja organizacija je zauzela stav da se treba posvetiti pažnja fundamentalnom obrazovanju i osposobljavanju u ruralnim područjima. S vremenom se fokus djelovanja pomicao s primarnog obrazovanja na formalno sekundarno i visoko školovanje. U kasnijim razdobljima se počelo raspravljati o zanemarenim skupinama i izjednačavanju pristupa obrazovanju. Pravo na obrazovanje se navodi kao jedno od temeljnih ljudskih prava te kako pojedinac mora imati pristup obrazovanju logikom načela jednakosti i nediskriminacije (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948., Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966.) Organizacije UN-a za obrazovanje, znanost i kulturu 1960. godine je odredila da svatko bez ikakve diskriminacije ima pravo na odgoj i obrazovanje, smatrajući da je svrha UNESCO-a uspostavljanje suradnje među narodima s namjerom poštivanja ljudskih prava i promicanjem jednakih odgojnoobrazovnih mogućnosti. Pravo na obrazovanje propisuje besplatno obvezno osnovno obrazovanje, svima dostupno srednje obrazovanje, i na temelju sposobnosti i visoko obrazovanje. (Farnell, T., 2012.) Agenda 21 iz 1992. godine je bila posvećena obrazovanju odraslih u vidu prepoznavanja i promicanja obrazovanja kao puta prema održivom razvoju, osvješćivanju javnosti o pitanju ekologije i osposobljavanju za rješavanje problema okoliša. Od 2000. godine UN je najviše pažnje posvetio dostupnosti obrazovanja svima bez obzira na spol, naciju ili bilo kakva obilježja. (UNESCO, Agenda 21) 2005. godine je u području obrazovanja napomenuta važnost formalne i informalne edukacije u procesu smanjenja siromaštva ali i ostvarenju ciljeva Milenijske deklaracije. Poseban naglasak je stavljen na osnovno obrazovanje i osposobljavanje s ciljem iskorjenjivanja nepismenosti, te proširenja sekundarnog, visokog, strukovnog i tehničkog obrazovanja, posebice za djevojke i žene. (United Nations, 2005.) Trenutno su najveće inicijative koje osiguravaju pravo obrazovanja svima pokret UNESCO-a *Obrazovanje za sve* te *Milenijski ciljevi razvoja* UN-a. Obrazovanje se u tim pokretima gleda kao temelj gospodarskog razvoja i način socijalnog uključivanja marginaliziranih skupina.

Četiri osnovne dimenzije prava na obrazovanje su raspoloživost, pristupačnost, prihvatljivost i prilagodljivost. Dimenzije se odnose na materijalne uvjete i opremljenost

obrazovnih ustanova, fizičku dostupnost svim društvenim skupinama, standardizirane obrazovne programe te fleksibilnost sustava interesima i potrebama korisnika. (Farnell, T., 2012.) UN razlikuje nekoliko vrsta jednakosti (formalna, ishoda i prilika) i nediskriminacije, ovisno o prilikama i perspektivi te uključivanju različitih društvenih skupina. Inkluzivno obrazovanje je postalo temelj inicijativa UNESCO-a i UN-a u poticanju prava na obrazovanje i jednakih prilika.

Milenijska deklaracija je potpisana početkom 2000. godine te je odredila borbu protiv siromaštva i gladi prioritetom a zatim i aktivnosti koje će pomoći razvoju društva. Odredili su osam glavnih ciljeva milenijskog razvoja koje moraju ispuniti u roku od 15 godina. Naglasili su kako je ključ uspjeha prikupljanje realnih podataka po kojima se postupa zajedničkom intervencijom, strateški, ujedinjenjem resursa i političke moći. Ciljevi koji su određeni kao prioriteti te zatim razrađeni u podskupine i aktivnosti su: suzbijanje ekstremnog siromaštva i gladi. Izvještaj iz 2015. godine navodi kako je globalna mobilizacija smanjenja siromaštva u sklopu Milenijskih razvojnih ciljeva rezultirala najuspješnijem pokretom za suzbijanje siromaštva u povijesti. U sklopu programa milijardu ljudi su uspjeli izaći iz ekstremnog siromaštva, započeli put prema osnaživanju ljudi da si proizvode hranu, te omogućili više djevojčica da pohađaju školu. Iako je učinjeno mnogo, još je previše ljudi koji nemaju pristup hrani, vodi ili poslu. 1990. godine je 1,926 milijuna ljudi pripadalo u skupinu ekstremno siromašnih, a 2015. godine ta brojka iznosi 836 milijuna. Ekstremno siromaštvo je smanjeno na 14% stanovništva koje preživljava s 1,25\$ na dan. Broj ljudi koji gladuju se smanjio za 10%, a broj pripadnika srednje radničke klase koja zarađuje 4\$ se utrostručio od 1991. godine. Drugi prioritetni cilj UN-a je bio postići globalno osnovno obrazovanje, te povećati broj djece upisane u školu. 2015. godine ta brojka iznosi 91%, što znači da se broj neupisane djece prepolovio od 2000. godine. Pismenost među stanovništvom u dobi od 15. do 24. godine života je narasla za 8%, te se smanjila razlika između žena i muškaraca. Smanjenje spolne razlike i osnaživanje žena je bio treći cilj strategije, koji je polučio izvrsne rezultate. Smanjenje smrtnosti djece je također bio jedan od prioriteta strategije, uz poboljšanje skrbi i zdravlja majki. Zdravstveni sustav se također trebao popraviti, te je zaustavljanje širenja HIV/AIDS-a, malarije i ostalih bolesti bio šesti cilj Milenijske strategije. Sedmi cilj je bio osiguranje ekološke održivosti- pristup pitkoj vodi, smanjenje ispuštanja ozona, pristup sanitarijama, poboljšanje uvjeta života. Osmi cilj je određen kao razvoj globalnog partnerstva za razvoj, tj. povećanje pomoći zemljama u razvoju. No, izvještaj iz 2015. godine također navodi kako i dalje postoje isti problemi: prevelika je razlika između bogatih i siromašnih, žene i dalje imaju manja prava, milijuni žive u siromaštvu bez pristupa osnovnim

potrepštinama. UN je odlučio posvetiti se izvoru problema te u post-2015. razvojnoj strategiji će uključiti nova saznanja ali i ciljeve održivog razvoja. (United Nations, 2015.)

U rezoluciji o pravu na obrazovanje iz 2001. godine članice su se obvezale poduzeti sve aktivnosti koje će omogućiti svima jednak pristup obrazovanju i slijedom toga, kasnije proglasiti desetljećem pismenosti koje započinje 2003. godine. Također su potvrdile prethodni plan da se obvezuju postići poboljšanje od 50% u razini pismenosti odraslih do 2015. godine, skladu s poboljšanjem kvalitete obrazovanja. (Bečić, E. et al., 2010.) Europska Komisija je izdala 2010. godine zaključak u kojem potvrđuju svoju odlučnost u potpori *Milenijskih ciljeva* UN-a, te poduzimanje akcija i potrebnih mjera za implementaciju *policy* odluka. Do 2015. godine očekuju ispunjenje određenih ciljeva poput razvoja zemalja u tranziciji, provođenje zajedničkih odluka, poticanje mobilnosti i kreativnih izvora financiranja. (Europska Komisija, 2010c) Ujedinjeni narodi su također dali svoj doprinos u promoviranju *društva znanja* te osnovali 2001. godine Radnu grupu informiranja i komuniciranja. Ekonomsko i socijalno vijeće je zamislilo trogodišnje provođenje programa koji je zamišljen kao savjetodavno tijelo zemljama i međunarodnim agencijama u premošćivanju digitalne razlike. Radna grupa je trebala povezati UN i njegove članice s privatnim poduzetnicima, zakladama, fondacijama i donatorima. Informacijsko društvo se temeljilo na pristupu informacijama i informatičkoj tehnologiji, što je iznimno teško postići u siromašnim područjima. UN je predložio pomoć takvim zemljama kroz povezivanje onih koji žele pomoći s onima kojima treba pomoć. Osim razvoja tehnologije po prihvatljivim cijenama te sisteme koji se mogu transportirati svugdje u svijetu, UN je zatražio i pomoć kampovima izbjeglica u obliku kompjutera i telekomunikacijske mreže. Radna grupa se posvetila promociji informatičko-komunikacijske tehnologije u zemljama, obvezujući državne vlasti na razvoj politike korištenja tehnologije za razvoj. Države su se morale uključiti u projekt razvoja mreža sudionika koji su zainteresirani za razvoj tehnologije i njenog korištenja u javnom, privatnom i neprofitnom sektoru. Države su trebale razviti nacionalne i regionalne strategije tehnološkog razvitka te poticati partnerstva i suradnju s ciljem povećanja pristupa tehnologiji i manjim cijenama. (ECOSOC, 2005.)

UNESCO

Osnovne aktivnosti u obrazovanju

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu ima za cilj očuvati mir i sigurnost kroz poticanje na suradnju među državama, posebice u području obrazovanja, znanosti i kulture. Osnovana 1945. godine kao organizacija zadužena za kulturnu obnovu ratom uništenih objekata, proširila je svoje djelovanje na obrazovanje i znanost. U skladu s temeljnim vrijednostima UN-a, UNESCO provodi programe koji potiču na obrazovanje, očuvanje ljudskih prava i dijalog kroz znanost i kulturu. Cilj je potaknuti vladavinu prava i poštovanje ljudskih sloboda suradnjom među narodima ne radeći razliku između pojedinaca po vjeri, spolu, rasi ili kulturi. U suradnji s državama, UNESCO provodi programe i projekte koji svojim aktivnostima razvijaju svijest i potiču odgovornost o slobodi pojedinca. Glavne zadaće ove organizacije su unaprijediti obrazovanje putem analize trendova, određivanja standarda, osnaživanja inovacija te razmjene informacija i ideja. UNESCO je sačinjen od Opće skupštine, Izvršnog vijeća i Tajništva. Oni određuju glavne strategije i područja rada, imenuju izvršitelje dužnosti, osiguravaju provedbu programa, itd. Svaka zemlja članica osniva svoje nacionalno povjerenstvo koja služe kao savjetodavna tijela i pomažu pri izradi studija i obrazovnih politika. UNESCO je još pred 18 godina preporučio državama članicama da: intenziviraju aktivnosti na stvaranju pretpostavki za prijelaz na novu koncepciju i za izgradnju novog i sveobuhvatnih sustava cjeloživotnog obrazovanja, te da izgrade takav sustav cjeloživotnog obrazovanja koji će svakome omogućiti stjecanje i dograđivanje temeljnih znanja i vještina. (Bečić et al., 2010.) UNESCO je kroz UNICEF počeo program koji se bavi dugotrajnim učinkom razvoja djeteta i društva u cjelini. Odgojno-obrazovni program je osnovan na temelju da „*odgoj za razvoj potiče razvoj stavova i vrijednosti poput globalne međuovisnosti, mira, snošljivosti, socijalne pravde i ekološke osviještenosti te ih obogaćuje znanjima i vještinama koje im omogućuju da unesu promjene u svoje osobne živote i živote svojih zajednica, lokalno i globalno.*“ (UNICEF, 1992.)

Složenost takvog razvoja koji ne potiče samo porast standarda već i moralni razvoj društva, čini obrazovanjem izvrsnim temeljem. Društvo gdje se svaki pojedinac u potpunosti razvija, ideal je društvenog razvoja. S tim ciljem, potrebno je organizirati suradnju više zemalja te osvijestiti ljude kako interpretirati društvene promjene. Pojedinac treba zauzeti aktivnu ulogu kad je u pitanju rješavanje društvenih problema. (Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M., 2001.) UNESCO se većinom posvećuje problemu nepismenosti i svojim

programima želi svima omogućiti stjecanje osnovnih vještina čitanja i pisanja. Bennett i Oliver navode kako je u početku je to nazivao frazom „temeljna edukacija“ da bi ga sada promijenio u „funkcionalna pismenost“. Razlika je u tome što se prvo pismenost smatrala problemom pojedinca i opismenjavanjem bi profitirao samo pojedinac. No, sada se smatra da opismenjavanjem dobiva cijelo društvo, tj. na taj se problem gleda iz perspektive društvene i ekonomske učinkovitosti. Funkcionalna pismenost „uključuje stručno osposobljavanje i savladavanje vještina povezanih sa socijalnim i gospodarskim razvojem“. (Oliver, Bennett, 2004:322)

Obrazovanje odraslih je opisano kao ključ za 21. stoljeće u čijem financiranju se države trebaju velikodušno iskazati ukoliko žele gospodarski napredak. (Ministarstvo prosvjete i športa, 2002.) Organizacija može pomoći u vidu pružanja poticaja, tehničke pomoći i projekata za opismenjavanje, no državne vlasti su te koje moraju odlučiti sustavno raditi na rješavanju problema. UNESCO je odredio pet programskih područja, a to su obrazovanje, prirodne znanosti, društvene znanosti, humanističke znanosti, kultura, komunikacije i informacije. Programsko područje obrazovanja se odnosi na obrazovanje za sve, osnovno obrazovanje, opismenjavanje, strukovno i tehničko obrazovanje, visokoškolsko obrazovanje, obrazovanje nastavnika, obrazovanje za održivi razvoj, obrazovanje djevojčica i žena, udružene škole i e-učenje. Pristup obrazovanju se sastoji od tri elementa: promicanje inovacija, razmjena informacija, politički dijalog; poboljšanje kvalitete obrazovanja, raznolikost metoda i promicanje vrijednosti; promicanje obrazovanja kao temeljnog ljudskog prava. UNESCO ima 5 funkcija u području obrazovanja, a to su *laboratorij ideja obrazovnih prioriteta, uspostavljanje standarda na međunarodnoj razini, distribuciju informacija, izgradnju kapaciteta i katalizator za međunarodnu suradnju*. Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju održana 1960. godine je upravo bila posvećena otklanjanju svih prepreka i razlika u pristupu obrazovanju i ograničavanja pojedinaca u programima obrazovanja i osposobljavanja. (Croatialink, 2015.)

Obrazovanje za sve osigurava kvalitetno obrazovanje svoj djeci, mladima i odraslima, s naglaskom na ranjivim skupinama i pristupu osnovnom obrazovanju. Obrazovanje za sve je zajednički cilj suradnje međunarodnih organizacija i UN-a, a globalni pokret predvodi UNESCO. Program koji želi iskorijeniti nepismenost je rezultat bolje suradnje među organizacijama, poboljšanog planiranja aktivnosti i provedbe pružanja pomoći. Organiziranjem suradnje među organizacijama OECD-a, UN-a, UNESCO-a, UNICEF-a i Svjetske banke, kroz 20 godina provođenja raznih programa, došlo je do sveobuhvatne pomoći zemljama koje se bore s problemom nepismenosti. Prioriteti programa su se počeli

provoditi na nacionalnoj razini te je obrazovanje počelo biti dostupno svima, a primarno obrazovanje je zauzelo središnju ulogu u političkim dokumentima. (*Education for all, A Better world for all*) 2000. godine na svjetskom forumu obrazovanja se oformio Okvir za akciju- Dakar, Obrazovanje za sve: Upoznavanje s našim obavezama. Strategija se sastojala od ispunjavanja šest obrazovnih ciljeva do 2015. godine.

UNESCO je također pokrenuo i nadzor razvoja programa (EFA Global Monitoring Reports) kako bi pomogao prijedlozima i savjetima. Određeno je šest glavnih ciljeva u području obrazovanja, a to su: poboljšanje skrbi o djeci i njihovom osnovnom obrazovanju, univerzalna osnovna edukacija, poboljšanje vještina mladih i odraslih ljudi, pismenost odraslih, spolna jednakost, te kvaliteta obrazovanja. Treba se proširiti i poboljšati sveobuhvatna skrb o djeci i njihovom obrazovanju, a posebice onih najosjetljivijih i siromašnih. Do 2015. godine se treba osigurati svoj djeci, a posebno djevojčicama pristup u potpunosti besplatnom i obaveznom osnovnom obrazovanju koje je kvalitetno. U području obrazovanja mladih i odraslih ljudi, potrebno je prilagoditi obrazovanje i pristup programima koji nude učenje potrebnih vještina, poput srednjoškolskog obrazovanja. 50% poboljšanja do 2015. godine se treba ostvariti u pismenosti odraslih, posebno žena, te pristupu osnovnom obrazovanju. Također su odredili kako se do 2005. godine treba izjednačiti djevojčice i dječake u osnovnom obrazovanju, a do 2015. godine spolnu jednakost u društvu. Idealno stanje bi također bilo da se poboljša kvaliteta obrazovanja i izvrsnost svih elemenata obrazovanja, kako bi svi postigli prepoznatljive i mjerljive ishode učenja, posebno u području pismenosti i osnovnih matematičkih i životnih vještina. Što se tiče uspjeha u području smanjenja broja odraslih koji nemaju osnovne vještine pisanja i čitanja, navodi se kako je strategija donekle uspjela u svome naumu, ali ne u potpunosti. Naime, cilj je bio prepoloviti broj nepismenih, a stopa se smanjila za 23%. Globalna stopa pismenosti među mladima je 89%. Organizacije planiraju posvetiti se ovom problemu novom strategijom i posvetiti još aktivnosti opismenjavanja stanovništva. (UNESCO, 2015.)

U Srednjoročnim strategijama 2008.-2013. određeni su strateški ciljevi među kojima su i poboljšanje kvalitete *Obrazovanja za sve*, povećanje mobilnosti znanstvene politike za održivi razvoj i izgradnje društva znanja temeljenog na informacijama i inkluziji. Kao mehanizam osiguranja uloge u koordiniranju i praćenju aktivnosti na nacionalnim razinama pri provedbi programa Obrazovanje za sve, UNESCO je razvio *Globalni akcijski plan*. U izvješću Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće iz 1996. godine, u području obrazovanja UNESCO je istaknuo potrebu za cjeloživotnim obrazovanjem utemeljenom u učenju kako *znati, činiti, biti i živjeti zajedno*. Delors je također naveo da

poboljšanje kvalitete nastave dolazi kroz bolju selekciju nastavnika-kandidata, pridavanje veće pažnje početnom obrazovanju nastavnika, unaprjeđenje stručnog usavršavanja, poticajni nadzor rada nastavnika, stvaranje privlačnih radnih uvjeta, modernizacija materijala i sredstava. (Delors, 1998.) Radeka (2007) navodi kako se među obrazovnim prioritetima trebaju naći i poboljšanje ekonomskog statusa nastavničke profesije, a posebno statusa nastavnika u društvu. Nastavnici se trebaju uključiti u kreiranje obrazovne politike i unaprjeđenje usavršavanja nastavnika. U društvu nejednakih mogućnosti i siromaštva, obrazovanje pomaže izgraditi inkluzivno i tolerantno društvo, s naglaskom na interkulturalni dijalog. (Bečić et al, 2010.) UNESCO je razvio posebne programe koji financiraju izgradnju obrazovnih ustanova, kupnju obrazovnih materijala, razvijaju nastavne programe i osigurava profesore za poučavanje, no ovisi o naporima države koliko će pomoći iskoristiti i iskorijeniti obrazovne probleme. Posvetilo je pažnju obrazovanju ljudi o poljoprivredi i očuvanju okoliša, a 1975. godine se čak osnovalo Međunarodno sveučilište (Sveučilište UN-a). UNESCO pridaje veliku važnost kvaliteti obrazovanja nastavnika jer je to bitan dio obrazovanja. Od početaka rada organizacije, kvalitetan nastavnik je uvjet kvalitetne nastave. Kvalitetno cjeloživotno obrazovanje nastavnika je osnovni uvjet modernizacije obrazovanja. Obrazovanje učitelja se mijenja, te od tradicionalnog pristupa učenja nastavnih strategija, učitelji bi trebali usvojiti kako prenijeti svoje znanje drugima uz nastavnu tehnologiju. Ne smije se isključiti niti odgojni proces pa se nastavnici trebaju istaknuti empatijom i strpljivošću. (Radeka, 2007.) UNESCO je najpoznatija organizacija koja čuva i promovira svjetsku kulturnu baštinu, materijalnu i nematerijalnu, a za to izdvaja povećani dio proračuna.

Djelovanje u području obrazovanja odraslih

U području obrazovanja, UNESCO je osnovao specijalizirane centre: Međunarodni ured za obrazovanje, Međunarodni institut za obrazovno planiranje i Institut za cjeloživotno učenje. Institut za cjeloživotno učenje je zamišljen kao posrednik u obrazovanju, no od 1952. godine se bavi istraživanjima o pismenosti, obrazovanjem odraslih, neformalnim i cjeloživotnim učenjem. Također se izdvajaju Međunarodni centar za tehničko i strukovno obrazovanje i osposobljavanje te Europski centar za visoko obrazovanje. (UNESCO, 2015.)

Cjeloživotno obrazovanje je kao koncepcija razvijana u UNESCO-vom Institutu za obrazovanje još 1960ih, a sada se smatra ključem za otvaranje mnogobrojnih mogućnosti tijekom cijelog života, te put do inkluzivnog društva utemeljenog na znanju. Lengrand (1968) spominje u svojoj knjizi o temeljima cjeloživotnog obrazovanja područje obrazovanja

odraslih. Navodi kako se cjeloživotno obrazovanje odmiče od intelektualne sfere te počinje obuhvaćati sve dimenzije učenja i obilježja pojedinca. Ono će mu omogućiti da se kompetentno suoči s izazovima koje pred njega stavlja život i razvoj društva. Novi obrazovni poredak će odsad uključivati i nastavljajuću edukaciju, kako to naziva autor. Smatralo se kako je škola priprema za život te da je drugi dio poretka obrazovanja: život i rad. Lengrand kaže kako će sada obrazovanje imati istu funkciju, ali da će se učiti tokom cijelog života. Sloboda odlučivanja o obrazovanju se spominje u terminima obrazovanja odraslih i osnivanju novih programa učenja. Spominje kako cjeloživotno obrazovanje mora imati tri elementa: kontinuiranost, kreativnost i učenje. (Lengrand, 1968.)

1970. godine na UNESCO-voj konferenciji izvješće *Uvod u cjeloživotno učenje* prezentirano od strane Paula Lengranda, potaknulo je organizaciju na osnivanje *Međunarodne komisije za razvoj obrazovanja* koja je provela istraživanje o stanju obrazovanja u državama članicama. 1972. godine je komisija publicirala studiju gdje se istakla potreba da svaki pojedinac ima pravo i potrebu učiti tokom svih stadija života. Preporučeno je da se formalni i neformalni način učenja odvijaju istovremeno i međusobno nadopunjuju, te da se jednake mogućnosti obrazovanja pruže mladim i starijim osobama. Posebna pažnja se posvetila kvaliteti pruženog obrazovanja te prilagodljivost programa potrebama pojedinaca. 1973. godine je izvješće OECD-a navelo obrazovanje odraslih samo kao koncept povratnog učenja. Kao jedno od područja iznimnog interesa, obrazovanje odraslih je fokus nevladinih organizacija osnovanih od strane UNESCO-a. *Međunarodni kongres za sveučilišno obrazovanje odraslih*, osnovan 1960. godine potiče međunarodnu suradnju te je svojim djelovanjem omogućio komparaciju obrazovnih politika, što je rezultiralo osnivanjem *Međunarodnog društva za komparativno obrazovanje odraslih* 1973. godine. Zaokret u pogledu sa obrazovanja odraslih na učenje odraslih je rezultat rada ove organizacije. Obrazovanje odraslih je koncept koji se odnosi na političke odluke i sistem obrazovanja, vlade su odgovorne za smjer kojim se kreće obrazovanje. Učenje odraslih se sada smatra važnijim od obrazovanja odraslih jer se pojedinac sam zalaže za vlastiti razvoj i napredak, odabire programe koji će mu pružiti potrebe kvalifikacije i poželjne sposobnosti, iz perspektive tržišta rada. (EURYDICE, 2000.)

S obzirom da je koncept obrazovanja odraslih iznimno širok, 1976. godine je izdana *Preporuka o unapređenju obrazovanja odraslih* gdje se definirao pojam obrazovanja odraslih, a 1979. godine je izrađen pojmovnik na engleskom, španjolskom i francuskom jeziku- *Terminologija obrazovanja odraslih*. (Bečić et al., 2010.) U periodu od 1970ih do 1990ih godina cjeloživotno učenje je bilo marginalizirano i blokirano zbog nedostatka financija.

Nakon ekonomskih promjena koncept cjeloživotnog obrazovanja se smatra ključem rješavanja osobnih i ekonomskih problema pojedinaca i način suočavanja s problemom sadašnjice. Cjeloživotno obrazovanje se počelo smatrati političkim prioritetom. UNESCO se u periodu od 1995.-1998. godine posvetio promoviranju održivog ljudskog razvoja, cjeloživotnog učenja i mira. Međunarodna komisija za obrazovanje za 21. stoljeće je predstavila cjeloživotno učenje kao ključnu zajedničku temu (Hake, 1999 prema UNESCO, 1996), a cjeloživotno učenje je dominiralo UNESCO-vom konferencijom 1997. godine. (Hake, 1999. prema UNESCO, 1997.) Delorsovo izvješće 1996. godine promovira koncept cjeloživotnog obrazovanja nudeći konkretnu definiciju pojma, ali i objašnjavajući kako je to ključna kompetencija za 21. stoljeće. Potiče na obrazovanje iz perspektive osobnog razvoja, te je to početna točka mnogih konferencija koje su uslijedile. No, iznimno je teško raspravljati o cjeloživotnom učenju iz tog kuta, pa se više raspravlja o napretku u profesionalnom smislu. (EURYDICE, 2000.) UNESCO-va *Medium-Term Strategy 2008-2013* navodi kao jednu od ključnih uloga u obrazovnom sektoru mogućnost dobivanja kvalitetnog obrazovanja za sve i cjeloživotno učenje. (UNESCO, 2015. Lifelong learning) Konferencija održana u Brazilu 2009. godine (CONFINTEA VI), istaknula je središnju ulogu obrazovanja odraslih kao pomoć da odrasli ovladaju znanjem i vještinama da se prilagode i oblikuju prema globaliziranome i ubrzanome svijetu. Pismenost, obrazovanje i učenje kroz čitav život treba postati realnost svijeta odraslih. Cilj je da se do 2015.godine nepismenost smanji 50% u odnosu na postotak iz 2000. godine.

Na konferenciji se usvojio strateški okvir *Belem Framework for Action* koji poziva da se obrazovanje odraslih prepozna kao neophodna stavka cjeloživotnog učenja, gdje se pismenost smatra temeljem. (UNESCO, 2007.) Istaknulo se podržavanje definicije obrazovanja odraslih što se odredila 1976. godine u *Recommendation on the Development of Adult Education* i unaprijedila 1997. godine u *Hamburg declaration*: „cjelokupni proces kontinuiranog učenja, formalnog ili drukčijeg karaktera, gdje se ljudi smatraju odraslima od strane društva kojemu pripadaju, razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unaprjeđujući svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije, ili ih usmjeravaju u novom pravcu tako da ispune svoje potrebe i potrebe društva oko njih“. (CONFINTEA VI, 2010) Pismenost odraslih je proglašena primarnom potrebom i temeljem na kojem se gradi sveobuhvatni, inkluzivni i integrirani proces cjeloživotnog i doživotnog učenja za sve koji se smatraju odraslima. Uzimajući u obzir ozbiljnost globalne raširenosti nepismenosti, smatra se iznimno važnim povećati napore da se osigura ispunjenje cilja opismenjavanja, koji su navedeni u programima *Obrazovanje za sve (Education for All- EFA)*, *Desetljeću pismenosti UN-a*

(United Nations Literacy Decade- UNLD), te *Inicijativi osnaživanja opismenjavanjem* (Literacy Initiative for Empowerment- LIFE).

Obrazovanjem mladih ljudi i odraslih osoba omogućuje pojedincima, a najviše ženama, da se nose s mnogobrojnim društvenim, ekonomskim, političkim krizama i klimatskim promjenama. Zato se okvir posvetio pojedinim elementima koji izravno utječu na obrazovanje odraslih i pismenost i izdvojio što se sve treba učiniti i potaknuti kako bi se ciljevi ostvarili. Ta područja su: pismenost odraslih (istraživanja problema, osiguravanje resursa, aktivnosti, ciljevi); javne politike (zakonodavne mjere, inicijative, mehanizmi koordinacije); upravljanje (zastupljenost i sudjelovanje svih dionika); financiranje; sudjelovanje, inkluzija i pravičnost; kvaliteta obrazovanja (razvoj i definiranje kriterija, indikatori); te završno praćenje implementacije cjelokupnog okvira (izvješćima, evaluacijama, prikupljanjem podataka). (CONFINTEA VI, 2010.) UNESCO organizira obilježavanje nekog problema putem proglašavanja desetljeća ili godina posvećenih temi obrazovanja i sl. U području obrazovanja se ističu desetljeće pismenosti (2003.-2012.) i desetljeće obrazovanja za održivi razvoj (2005.-2014.) gdje se očituje pomak s inicijative *Obrazovanje za sve* na obrazovanje za održivi razvoj i razvoj pravednog društva.

Termin *društvo znanja* je osmislio Peter Drucker 1969. godine, dok je ušao u raširenu upotrebu 1990ih. Ideja je nastala kasnih 1960ih godina, upravo kada je započela i rasprava o „učećim društvima“ te cjeloživotnom obrazovanju za sve. UNESCO je pridonio raspravi izdavanjem publikacije *Learning to Be* (International Commission on the Development of Education, 1972.) Kasnih 1990ih se Manuel Castells javio s trilogijom knjiga o informacijskom društvu koje prati promjene i trendove tehnologije, utječući na gospodarstvo i znanstveno područje. (UNESCO, 2007. prema Castells, 1996.) Društvo koje se temelji na informacijama je tada počelo biti fokus rasprava međunarodne zajednice i svjetskih konferencija. 2007. godine je UNESCO izdao publikaciju *Towards Knowledge Societies* gdje je opisano kako je *društvo znanja* put prema razvoju i inovacijama, tj. pružanjem mogućnosti jednakog pristupa obrazovanju svima, doći će do revolucije i napretka društva. Vrijednosti kreativnosti i inovacije će igrati ključnu ulogu u *društvu znanja* koje će mijenjati današnji model i pokrenuti onaj koji više odgovara potrebama društva.

Društvo znanja je pojam koji obuhvaća tehnološke inovacije, socijalne, etičke i političke dimenzije te sve vrste učenja. To nije jedinstven model ograničen određenim pravilima i načinima učenja, već sveobuhvatan model prihvaćanja različitosti i svakodnevnih promjena. Znanje treba uklopiti globalna znanja poput opće kulture i poznavanje svjetskih jezika, ali i lokalna znanja o tradiciji, povijesti i običajima. Upravo ta raznolikost čini

okosnicu *društva znanja*. Znanje je potrebno upijati i širiti dalje poput javnog dobra, te nitko ne smije biti isključen iz mreže širenja znanja. Treba se posvetiti pažnja upravo znanju, jer je informacija danas postala tržišna roba, njome se trguje i ona se smatra putem kojim se skuplja znanje. Znanje pripada čovjeku unatoč nametnutim restrikcijama i obogaćuje ga. Informacija sama po sebi na predstavlja ništa, no mogućnost prilagođavanja informacija svojim potrebama putem kritičkog mišljenja i uključivanja u postojeće znanje, put je prema *društvu znanja*. Mladi čine predvodnicu društva znanja poznavanjem novih tehnologija i uključujući ih u svakodnevicu, a stariji trebaju pružiti realnost i mudrost iskustva. Prava na kojima se temelji takvo društvo su sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda informiranja i akademske slobode, pravo na obrazovanje, pristup osnovnom obrazovanju i napredovanju prema višim razinama obrazovanja, te pravo na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i zajednici, uživajući u umjetnosti i znanstvenim dostignućima (Deklaracija o ljudskim pravima). No, javlja se aktualan problem financiranja znanja. Pristup novim tehnologijama i novim saznanjima imaju samo pripadnici bogatih i razvijenih zemalja. Upravo podjela na bogate i siromašne, tj. ne one koji imaju pristup obrazovanju i oni isključeni, određuje današnje društvo. Petina društva monopolizira ostatak svijeta te vodi u utrki znanja. Postavlja se pitanje kako će svijet biti društvo znanja i sudjelovati u jednakoj raspodjeli kada 20% pučanstva kontrolira preostalih 80%. Problem pristupa obrazovanju i tehnologiji je problem gospodarske krize. Gospodarska kriza je pak vezana uz problem zaostajanja u proizvodnji koristeći nova saznanja i modernu tehnologiju. Dakle, u procesu razvoja iz informacijskog društva u društvo znanja, treba se jednako raspodijeliti pristup informacijama i sloboda izražavanja.

Društvo znanja ne može postati globalni fenomen ukoliko postoje razlike u pristupu informacijama, sadržajima i infrastrukturi. Upravo ta promjena uzrokovana novim tehnologijama je uzrokovala promjenu fokusa sa onih koji posjeduju znanje na one koji ga traže i žele učiti. Pojedinaac je sada u procesu primanja znanja kroz formalnu edukaciju, ali i putem obavljanja svojeg rada, informalnim učenjem, putem medija i iskustvenim učenjem. Upravo takva vrsta raznolikog učenja u kojem glavnu ulogu ima pojedinac i njegovo učenje očituje strukturu novog društva. Novo društvo teži cjeloživotnom obrazovanju za sve. Zemlje koje se još trude ispuniti obećanje da će svi imati pristup osnovnom obrazovanju niti ne razmišljaju o obrazovanju odraslih učenju tokom cijelog života. No, upravo ono se smatra ključnim faktorom u napredovanju i razvoju države. UNESCO smatra kako se cjeloživotno obrazovanje nameće kao ključ rješavanja problema nezaposlenosti. Privatizacija visokog obrazovanja je također jedan od novijih trendova, prisutan u razvijenim državama. Visoko obrazovanje prolazi kroz promjene- masovno se povećavaju brojke visokoobrazovanih, te je

potrebno pružiti kvalitetno obrazovanje usklađeno s potrebama na tržištu rada. To iziskuje velike izdatke iz državnih proračuna, koji su većinom osiromašeni gospodarskom krizom. Budućnost visokog obrazovanja je u otvaranju tržišta znanja i privatnih financiranja, što će izravno utjecati na sveučilišta ukorijenjenih u tradiciji. Međunarodna suradnja će biti razvijena zbog potreba pokretljivosti studenata i profesora među sveučilištima. Razvoj znanosti i istraživanja je prioritet područja obrazovanja danas. Inovacije koje promoviraju održiv razvoj su najviše financirani jer se smatra da one najviše pridonose društvu znanja. Najveća pažnja se pridaje bio i nanotehnologiji jer se društvo bori s problemima opadanja stanovništva te izvorima hrane i resursa. UNESCO ističe kako se treba pronaći ravnoteža između globalnog i lokalnog, tj. pripaziti da globalizacija ne izbriše sve lokalne raznolikosti i jezike. Kulture i običaji su od posebne važnosti te ih treba sačuvati u procesu razvoja i globalizacije. Razlika između bogatih i siromašnih zemalja u pristupu obrazovanju i stopi pismenosti je ona koja se prva treba riješiti. (UNESCO, 2007.)

Upravo se program poticanja pismenosti smatra najvećim i najobuhvatnijim programom UNESCO-a. Program je proizašao iz Opće deklaracije o ljudskim pravima i Svjetske konferencije o obrazovanju za sve iz 1990. godine. Učenje je predstavljeno kao izraz brige za pojedinca ali i socijalno-gospodarski napredak. Osiguranjem osnovnog obrazovanja djeci, mladim i odraslim, države poštuju temeljna ljudska prava, jačaju suradnju među nacionalnim, regionalnim i lokalnim vlastima te promoviraju jednakost. Plan djelovanja iz 2000. godine je odredio kao ciljeve povećanu brigu o ranom djetinjstvu i obrazovanju, osiguranje besplatnog i kvalitetnog obveznog školovanja, povećanje pismenosti i promoviranje učenja, s naglaskom na spolnoj jednakosti. 2015. godina je određena za ostvarivanje ciljeva programa *Obrazovanja za sve*, krajnji termin do kad bi se aktivnosti trebale provesti i kada bi se trebala pokazati uspješnost programa. Trenutno se vidi nedostatak financijskih sredstava i nastavnika za potpun uspjeh programa. Svjetska banka je preuzela vodstvo u *Inicijativi brzog puta za Obrazovanje za sve* osnovane 2001.godine te ističe kako nedostaje donatora i donacija, te kako neke članice ne ispunjavaju u potpunosti svoje financijske obveze. Okvir za djelovanje iz Belema (2010) je zato naglasio učenje i obrazovanje odraslih koji moraju ostvariti *Milenijske ciljeve razvoja (Millenium Development Goals)*, *Obrazovanja za sve* i plan UN-a za održivi ljudski, društveni, gospodarski, kulturni i ekološki razvoj, uključujući ravnopravnost spolova. (CONFINTEA VI, 2010). Posebno se vidi napredak u odnosu na tretiranje pismenosti i obrazovanja odraslih za što je zaslužna CONFINTEA V. U odnosu na prethodnicu, CONFINTEA VI je u nacionalnim izvješćima zatekla pozitivne promjene, ponajviše u razvoju politike i zakonodavstva vezanih uz učenje i

obrazovanje odraslih u nekim zemljama članicama s juga. Obrazovanje odraslih je priznato i razvija se sustavni pristup učenju i obrazovanju, provedene su velike reforme, a došlo je do porasta pismenosti na od 8% globalnoj razini. No, nije došlo samo do pozitivnih promjena, uviđaju se i neki novi problemi i izazovi s kojima se moraju susresti. Najbitnije očekivanje CONFINTEA-e V o tome kako će učenje i obrazovanje odraslih ojačati, nije ispunjeno. Također, javne politike nisu prepoznale važnost učenja odraslih i samim time nisu usmjerile napore u izgradnju obrazovanja odraslih. Obrazovanje nije dovoljno financirano, fragmentirano je, priznaje se samo formalno učenje, dok su programi učenja i dalje usredotočeni na strukovno i profesionalno osposobljavanje. (CONFINTEA VI, 2010)

SVJETSKA BANKA

Aktivnosti u području obrazovanja

Svjetska banka (World bank) je osnovana 1944. godine u svrhu financiranja ratom pogođenih država. Sjedište organizacije je u Washingtonu, a sastoji se od nekoliko ogranaka: *Međunarodne banke za obnovu i razvoj, Međunarodnog udruženja za razvoj, Međunarodne financijske korporacije, Multilateralne agencije za garantiranje investicija i Međunarodnog centra za rješavanje investicijskih sporova*. Tradicionalno je američki predstavnik predsjednik banke, dok se nadležnost dijeli na regionalne predstavnike i Vijeće direktora Svjetske banke. Republika Hrvatska je postala članicom organizacije 1993. godine. Svjetska banka ima nekoliko odbora: *Odbor guvernera i Odbor izvršnih direktora*. Članovi su ministri financija zemalja članica, koji se sastaju jednom godišnje na godišnjoj skupštini Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. (Ministarstvo financija, 2015.)

Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond su nastali 1944. godine na konferenciji Ujedinjenih naroda u Bretton Woodsu, pa se nazivaju *institucijama Bretton Woodsa*. Zemlje članice su se odlučile osnovati „obitelj“ institucija tj. ujediniti ih kako bi se posvetili problemima međunarodnog financijskog sistema. Usko surađuje s Europskom unijom i zemljama kandidatkinjama te za tu potrebu izrađuje *Country Partnership Framework* i *Systematic Country Diagnostic* u kojem se opisuju smjernice strategije pomoći razvitka te države. Cilj djelovanja je pružanje financijske pomoći, smanjenje siromaštva i poticanje međunarodnih investicija. Svjetska banka najviše važnosti pridaje obrazovanju te najviše izdvaja upravo za te potrebe. Putem financijske podrške razvoju obrazovanja, Svjetska banka smatra da pomaže razvitku ekonomije zemlje te općem boljitku gospodarstva i društva.

Svjetska banka ne pruža samo financijsku pomoć, već i daje strateške savjete, izrađuje studije i reforme te predlaže na koji način poboljšati stanje te olakšati tranziciju. (The Bretton Woods Committee, 2015.)

Svjetska banka je odredila da do 2030. godine mora smanjiti broj ljudi koji žive u siromaštvu primajući \$1.25 po danu na ispod 3% populacije, te promovirati zajednički prosperitet njegujući rast prihoda od minimalno 40% za svaku zemlju. S obzirom na to da nude niske kamate kredita, podržavaju ulaganje u područjima obrazovanja, zdravstva, infrastrukture, upravljanja resursima, itd. Najčešće projekt provode u suradnji s vladama, institucijama, drugim bankama ili privatnim investitorima. (World bank, 2015.) Svjetska banka se usmjerila na financijsku podršku programa obrazovanja, te najčešće osigurava novac za provođenje obrazovnih reformi i programa u državama koje ne mogu same financirati takav pothvat a koje garantiraju postupno otplaćivanje duga. Međunarodna banka za obnovu i razvoj se orijentirala na države relativno dobro razvijenog financijskog sustava i kreditni bonitet siromašnih zemalja. Međunarodna udruga za razvoj je usmjerena na pružanje pomoći najsiromašnijim zemljama putem kredita s povoljnijim uvjetima kako bi oporavile obrazovanje, zdravstvo, promovirale demokraciju i suzbile korupciju. Kritičari osuđuju promociju pojedinih političkih aktivnosti jer se tako nameću politika i ciljevi zapadnih zemalja. Svjetska banka putem kredita i darovnica pružaju financijsku potporu obrazovanju, a putem konkretnih obrazovnih aktivnosti, analiza i procjena kvalitete obrazovanja osigurava kvalitetno obrazovanje za sve. Svojim utjecajem na vlade i ministre mijenjaju dotadašnje obrazovne politike te putem programa, analiza, širenjem dostupnosti obrazovanja i osiguravanjem kvalitete mijenjaju sliku obrazovnog stanja države.

Projekti Svjetske banke u obrazovanju su započeli 1963. godine a krajem 60ih osnovan je Obrazovni odjel koji analizira pothvate i ocjenjuje njihovu uspješnost. Polazišna točka rada je preuzela iz rada UNESCO-a, te se u početku fokusirala na infrastrukturu i opremljenost ustanova te strukovno obrazovanje. Kasnije se financiranje usmjerilo na ljudski kapital i razvoj vještina, te akademsko obrazovanje. Svjetska banka je najčešće usko surađivala s UNESCO-om, te organizirala i provodila projekte usmjerenih na rješavanje trenutnih obrazovnih problema. 90ih su se Svjetska banka, UN, UNESCO, UNICEF ujedinili u inicijativi Obrazovanje za sve u kojoj su odredili da se ishodi učenja moraju povezati i uskladiti s ekonomskim analizama te osigurati dostupno osnovno obrazovanje svima. Sredinom 90ih došlo je do promjene fokusa djelovanja banke te se odlučilo zamijeniti financiranje infrastrukture financiranjem znanja.

Ekonomija znanja je naziv za strateški zaokret banke u kojem se ulaganjem u kapital napušta i zamjenjuje ulaganjem u ljude. Cilj je ulagati u samostalne i odgovorne pojedince koji svojim radom ubrzavaju efikasnost i efektivnost ekonomije zemlje. (Bečić, E., et al. 2010. prema Bergeron, 2008:350)

2001. godine je Svjetska banka u publikaciji o obrazovanju u Europi i središnjoj Aziji istaknula kako je upravo ljudski kapital temelj dugoročnog razvoja te kako je za budući ekonomski rast od vitalne važnosti promijeniti socijalnu strukturu te uključiti ekonomske reforme. Spominju se najveći nedostaci u obrazovnom sustavu koji utječu na čitavu populaciju, a posebno na siromašne. Naime, smanjenje ulaganja u obrazovne materijale i reduciranje učiteljskih plaća kombinirano s lošim materijalnim uvjetima i infrastrukturom pridonjelo je manjoj kvaliteti. Siromašni ljudi si teško priušte sve veće cijene odjeće, školskih knjiga, prijevoza te svega potrebnog za školovanje. Samo obrazovanje, bilo formalno ili neformalno je sve skuplje a korist obrazovanja- u smislu više zarade i plaća, je još mala. Potrebno je prenamijeniti javna ulaganja te vlasti trebaju osigurati osnovno obrazovanje. Osim pružanja jednakih mogućnosti svima, potrebno je i povećati razinu kvalitete obrazovanja standardima OECD-a. Svjetska banka ističe kako obrazovni sustav ne priprema ljude za moderan tržišni sustav, tj. potrebne su reforme koje će se posvetiti obrazovnim ishodima. Zaključak Svjetske banke za područje Europe i središnje Azije je da se treba osigurati inkluzivan rast koji će biti dugoročan, te treba pripaziti da se siromaštvo ne prenosi generacijama već da se smanjuje obrazovanjem. Treba se posvetiti pažnja obrazovnoj politici i pristupu obrazovanju, osigurati da svi imaju pristup obrazovanju a time i mogućnost izlaska iz siromaštva. Navode se tri ključna problema s kojima se susreću zemlje Europe i središnje Azije: obrazovni sustav ne funkcionira i ne ispunjava potrebe siromašnih, obrazovanje je zbog svoje visoke cijene postalo roba te se natječe s ostalim potrebnim proizvodima za život u ionako malenom budžetu siromašnih, prednost obrazovanja bi trebala biti da vodi k bolje plaćenim poslovima, no to u ovim zemljama nije slučaj- samim time se siromašnima ne isplati „ulagati“ u obrazovanje. U to vrijeme, zemlje Europe i središnje Azije su započele povećavati broj upisanih na sveučilišta, vlasti su htjele stvoriti ljudski kapital koji će odgovoriti na potrebe regionalnog tržišta. No, problem se javio u financiranju visokog obrazovanja koje je zauzimalo sve veći prostor u financiranju obrazovanja. Ulaganjem u visoko obrazovanje, države su zanemarile potrebe drugih razina obrazovanja, koje bi trebale imati veću važnost. Svjetska banka je predložila mehanizme koji bi trebali ublažiti trenutno nepovoljno stanje u državama i dati dugoročne rezultate. Prvi prijedlog je bio da se plaće učitelja povise i ne uspoređuju s ostalim javnim službama jer bi oni trebali imati prednost. Kvaliteta obrazovanja

bi se trebala zadržati, ali trećinu učitelja i nastavnog osoblja treba otpustiti. Zemlje Europe i središnje Azije bi trebale smanjiti broj osoblja u školama, a onima koji napuste obrazovni sustav pružiti mogućnost za osposobljavanje i samozaposlenje. Drugi prijedlog je bio da se smanje troškovi poput struje i grijanja, a to se može postići suradnjom među ministarstvima npr. građevine koja će izraditi ili prilagoditi „štedljive“ škole. Treći prijedlog je da se povećaju ulaganja u gradnju nove infrastrukture i obnavljanja postojeće. (World Bank, 2001.)

Naravno, nisu projekti i prijedlozi Svjetske banke uvijek nailazili na odobravanje i plodno tlo. Često su se države i sustavi bunili protiv poduzetih mjera i predloženih aktivnosti. Zato je Svjetska banka 1993. godine osnovala tzv. „inspekciju“ koja je zadužena za neovisno istraživanje transparentnosti i odgovornosti operacije Banke. Inspekcijska komisija je tročlano tijelo koje omogućuje pojedincima i građanima da izraze svoje pritužbe i optužbe na rad Svjetske banke. Građani mogu svoje pritužbe na projekte koje financira Svjetska banka izložiti Odboru izvršnih direktora, znači najvišoj instanci. U popisu desetogodišnjeg rada Komisije i projekata na koje su građani imali pritužbe može se zaključiti kako se građani ponajviše žale na projekte koji su vezani uz prirodne resurse, strukturalne prilagodbe kredita i infrastrukturu. Kritičari rada Svjetske banke navode kako se financiranja u zadnje vrijeme sve više okreću prema projektima izgradnje plinovoda, brana, rudnika, od čega dobivaju profit. Popisom projekata na koje se građani žale vidi se da Svjetska banka pune ulaže u hidrocentrale (Nepal, Čile, Argentina, Uganda, Paragvaj) i resurse (Kamerun, Indija, Ekvador, Kenija, Brazil), itd. No, od mnogobrojnih projekata koji se bave obrazovanjem, niti jedan nije na popisu Inspekcijske komisije. (World Bank, 2003.)

Svjetska banka se zato posvetila svojoj *Global knowledge initiative* gdje razvijaju partnerstvo svjetskog znanja između pojedinaca i institucija visokog obrazovanja i istraživanja. Pomažu partnerima u pristupu globalnom znanju, tehnologiji i ljudskim resursima koji su potrebni za održivi razvoj i omogućavanje prosperiteta svima. Prioritet je pomoć zemljama u razvoju, te putem partnerstva ljudi i organizacija pomažu generirati ili prenijeti znanje ondje gdje je potrebno. Njihov pristup je sistematičan pa pokreću inovacije u privatnom i javnom sektoru te akademskom svijetu. Žele pomoći lokalnom razvoju i povećati ulaganje u ljude i tehnologiju kako bi pokrenuli to područje. Cilj im je olakšati dijeljenje resursa od onih koji imaju onima koji nemaju, neovisno radi li se o materijalnim dobrima, ljudskom kapitalu, znanju ili tehnologiji. (World Bank, Global knowledge initiative)

Obrazovanje odraslih

Od samih početaka financiranja obrazovnih projekata 1960ih godina, Svjetska banka pridaje posebnu važnost obrazovanju odraslih. Aktivnosti su se oduvijek bazirale na opismenjavanju i neformalnom obrazovanju odraslih. U početku se obrazovna politika usmjerila na opismenjavanje odraslih te osposobljavanje, s naglaskom na mladim farmerima. Većinom su se financirali infrastrukturni projekti obnove i ulaganja u nastavne materijale i stipendije. Zatim se od sredine 80ih zbog nedovoljnih evaluacija i nejasnog fokusa odustalo od dotadašnjeg programa i od 90ih započelo s programima produktivnosti odraslih, ublažavanja siromaštva i osnaživanja žena. Usmjerilo se pažnju na zahtjeve zajednice i obrazovanje nakon opismenjavanja. Dodatno, još se na konferenciji CONFINTEA V u Hamburgu 1997. godine dodatno naglasila važnost obrazovanja odraslih kao načina smanjivanja siromaštva, opismenjavanja odraslih i osposobljavanja konkurentne radne snage. Svjetska banka je uložila svoja sredstva upravo u takve programe u slabije razvijenim državama. Dodatna sredstva su uložili u obrazovanje majki i osnaživanje žena. Socijalni fond je program koji financira programe namijenjene siromašnim pojedincima da se uključe u društvo i zajednički život- poput projekata infrastruktura, socijalnih usluga i mikropoduzetništva. Također se vodi računa o civilnom životu i građanskoj osviještenosti pa se financiraju programi obrazovanja o aktivnom građanstvu, pravima, jednakosti i demokraciji. Najnoviji smjer obrazovanja je obrazovanje za održivi razvoj i očuvanje okoliša. Društvo mora početi učiti kako zaštititi prirodu tako da je prepustimo svojoj djeci i unucima. (Bečić et al., 2010.)

Svjetska banka je 1999. publicirala svoju obrazovnu strategiju u kojoj navodi kako se treba uključiti obrazovanje u borbu protiv društvenog „nemira“ tj. povećanja socijalne inkluzije. Ističe se nedovoljna stopa pismenosti, posebice u zemljama koje umanjuju važnost obrazovanja te ne pružaju jednake mogućnosti djevojčicama i dječacima. Previše se ulaže u visoko obrazovanje s obzirom na stanje osnovnog obrazovanja u pojedinim zemljama. Problemu neobrazovanosti pridonosi i nepovoljna financijska situacija, navodi se kako se studentski zajmovi tretiraju kao komercijalni dug građana, a ne investicija u razvoj države. U svrhu prezentiranja prijedloga i ideja Svjetske banke u području obrazovanja osnovala se služba informiranja ulaganja u obrazovanje (*Education Investment Information- EdInvest*). Dok su se prijašnje strategije obrazovanja banke usmjeravale na izračun troškova i smanjivanja financijskog rasipanja, strategija 1999. se usmjerila na komercijalizirani pogled na obrazovanje. Glavni cilj je bio pružanje pomoći otvaranja obrazovnog sektora kao

poduzetničke mogućnosti privatnih tvrtki, s naglaskom na osnovno obrazovanje i kurikularnoj reformi. Ističe se pružanje jednakog obrazovanja svima na svim razinama obrazovanja, uz efikasno osposobljavanje učitelja s naglaskom na upotrebu moderne tehnologije. Pod modernom tehnologijom se spominje učenje na daljinu i upotreba interneta. Glavna područja reforme su sistemske promjene standarda, kurikuluma i procjena postignuća; vlast i decentraliziranje te nevladini izvori financiranja. Studenti, škole, roditelji i zajednica bi trebali preuzeti autonomiju odabira nad školama i akademskom zajednicom. Svjetska banka opisuje obrazovanje kao „paket“ koji će se „dostaviti“ klijentima, tj. državama. (World Bank, 2001.)

Jedna od vrsta obrazovnih programa koje financira Svjetska banka je i Global Development Learning Network koja označava partnerstvo preko 120 institucija u 80 zemalja. Diljem svijeta se organiziraju tečajevi osposobljavanja i informalni sastanci koji povezuju ljude i institucije pri razvoju poslovanja. (GDLN, 2015.) U području strukovnog obrazovanja, Svjetska banka financira program profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja (*Vocational Education and Training*) gdje se pruža podrška radnicima koji žele proširiti svoje znanje i unaprijediti svoje vještine. Banka ne pruža samo financijsku podršku već i evaluira obrazovnu politiku te pruža savjete i smjernice za reforme. 1991. godine su izdane *Smjernice o profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju* u kojem je Svjetska banka postavila uvjete i kriterije članicama za dobivanje financijskih sredstava namijenjenih strukovnom obrazovanju. Zahtijeva se analiza i preispitivanje gospodarstva i tržišta rada države-korisnika te uvođenje određenih postupaka i mjera. Važnost se pridaje i priznavanju diploma i certifikata, kako bi radnici imali mogućnost premještanja i traženja zaposlenja izvan države u kojoj su primili obrazovanje. Cjeloživotno obrazovanje se smatra sve važnijim djelom života pojedinca, što je naglasila i Svjetska banka. Početkom 90ih je započela raspravu o cjeloživotnom obrazovanju, da bi se sada istakla kao način ublažavanja siromaštva. Svjetska banka također sudjeluje u programu *Obrazovanje za sve* kao tijelo zaduženo za financiranje *Fast trak*, u čemu pomaže i OECD. Obrazovanje za sve je usmjereno k opismenjivanju odraslih i neformalnom obrazovanju, što je jedan od ciljeva Svjetske banke te se zato i uključila u provedbu/financiranje programa. U početku je bila ravnopravan partner UNESCO-u i ostalim međunarodnim organizacijama, no u posljednje vrijeme je preuzela vodeću ulogu u programu. (Bečić et al., 2010.)

Nakon 10 godina, Svjetska banka je izdala novi strateški plan rada u sektoru obrazovanja. 2011. godine je izdana nova Obrazovna strategija Svjetske banke 2020. Strategija se obraća ministrima obrazovanja i birokraciji zemalja koje su članice Svjetske banke, članovima akademske zajednice, te međunarodnim organizacijama. Temelj strategije

2020 su učenje i sistemi. Njihovo stajalište je da pristup obrazovanju i školovanju ne podrazumijeva učenje, te da se treba posvetiti svakom nivou i sistemu obrazovanja, od predškolskog uzrasta pa sve do odrasle dobi. U ovoj strategiji veći naglasak je stavljen na visoko obrazovanje, koje do tada nije bilo razglašeno. Također, strategija je ovaj put proizašla iz suradnje praktičara i donositelja strategije, a ne iza zatvorenih vrata. Ciljevi strategije su omogućavanje učenja svima kroz osnaživanje obrazovnog sistema i građenja „baze znanja“. Metode kojima će se to postići su *rano ulaganje*, *pametno ulaganje* i *ulaganje za sve*. (World Bank, 2003.) Obrazovanje je iznimno bitno područje rada Svjetske banke jer se smatra osnovom razvoja i rasta. Potiču se projekti većeg broja upisa u škole, posebice djevojčica te projekt Obrazovanje za sve. Strategija Svjetske banke koja planira ulaganja u obrazovanje, Obrazovna strategija 2020, predlaže desetgodišnji plan investicija. Prioritet je učenje za sve što će se postići putem *ranih* i *pametnih* investicija za sve. Projekt *Učenje za sve: investiranje u ljudsko znanje i vještine za poticanje razvoja* je dio Obrazovne strategije 2020 Svjetske banke. Cilj je da sva djeca i mladi, a ne samo privilegirani i pametni, mogu ići u školu, razviti znanje i vještine potrebne za zdrav, produktivan život u odrasloj dobi. (World bank, 2011.) Svjetska banka također pomaže projekt Obrazovanja i osposobljavanja poduzetnika (Entrepreneurship education and training) koji ima za cilj građenje znanja i vještina o poduzetništvu među srednjoškolcima i studentima, te razvoj programa otvaranja vlastitog obrta tj. pomoć onima koji su započeli s malim poduzetništvom. (World Bank, 2015.)

MEĐUNARODNA ORGANIZACIJA RADA

Povijest organizacije

Međunarodna organizacija rada (International Labour Organization- ILO) je osnovana 1919. godine kao dio ugovora iz Versaillesa s ciljem promicanja socijalne pravde, ljudskih prava i prava radnika. Nastala je ujedinjavanjem SAD-a, Belgije, Kube, Čehoslovačke, Francuske, Italije, Japana, Poljske i UK. Sastavnica UN-a se dijeli na: Međunarodnu konferenciju rada, Upravno vijeće i Međunarodni ured rada. Međunarodna konferencija rada okuplja članove gdje se izaslanstvo država sastoji od predstavnika vlade, zaposlenika i radnika. Upravo je ovo uređenje gdje svatko ima pravo glasa poseban za ILO jer se u raspravu uključuju i sami radnici. Upravno vijeće je izvršno tijelo zaduženo za politiku organizacije, program i proračun. Međunarodni ured rada je tajništvo i mjesto glavnih aktivnosti, te se sastoji od istraživačkog centra, dokumentacijskog centra i tiskare. Svojim konvencijama i preporukama pomaže formulirati minimalne radne standarde te temelja radna prava i slobode: slobode udruživanja, organiziranja i kolektivnog pregovaranja, slobodu od prisilnog rada te jednakost u radnom tretmanu i radnim mogućnostima. (ILO, 2015.) Upravo je ova organizacija zaslužna za osiguravanje da radnici imaju osmosatno radno vrijeme, pravo na organiziranje, kolektivno pregovaranje, pružaju zaštitu majčinstvu, sigurnost na radu te zabranjuju rad djece. Ističu posebna prava radnicima koji spadaju u zaštićene skupine: žene, rudari, pomorci i mladi. (Bennett, Oliver, 2004:320) Propisivanjem normi i standarda djelovanja, ILO želi ujediniti međunarodno tretiranje uvjeta rada u nacionalnom zakonodavstvu, što zna biti iznimno zahtjevno zbog direktnog utjecaja politike. (Bečić et al., 2010.) Unutar UN-a se i neke druge organizacije poput UNESCO-a, Svjetske zdravstvene organizacije te Ekonomskog i socijalnog vijeća bave radom i pitanjima prava radnika. One surađuju s ILO na projektima koji su u području organiziranja rada, ali ILO zadržava vodeću ulogu u unapređenju radnih uvjeta. (Bennett, A.L., Oliver, J.K., 2004.)

Organizacija pruža tehničku podršku u područjima politike zapošljavanja, radne administracije i prava, praćenje stanja i uvjeta rada, te razvoj menadžmenta i suradnje. Promicanje profesionalnog osposobljavanja i usavršavanja tijekom radnog vijeka pojedinca je područje posebne skrbi ove organizacije. ILO se usmjerava na osposobljavanje radnika za razvoj potrebnih vještina, što znači da osposobljavanje i razvoj vještina imaju prednost pred znanjem i obrazovanjem. Pokušava se pronaći zajedničke interese radnika i poslodavaca u području razvoja vještina, održivom razvoju i tržišnom natjecanju. Neprihvatljivost stanja

radnika i uvjeta rada, kršenja temeljnih ljudskih prava i zdravlja radnika potaknulo je osnivanje ove organizacije na mirovnoj konferenciji nakon rata, te se institucionalnom brigom za prava radnika smatralo putem ka učvršćivanjem mira i oporavku razrušene industrije. Poboljšanjem uvjeta rada i zadovoljstva radnika će se poboljšati gospodarstvo države što izravno utječe na politički sklad države. Zato su na prvoj konferenciji odredili šest konvencija o radnim odnosima: rad u industriji, nezaposlenost, noćni rad žena i minimalna dob za rad u noćnoj smjeni. Sve konvencije i preporuke Međunarodne organizacije rada čine Međunarodni radni kodeks koji uvodi izmjene u nacionalna zakonodavstva. (Oliver, Bennett 2004) 1926. godine se osnovalo Vijeće stručnjaka koji nadziru rad vlada i provođenje propisanih standarda. Oni su zaduženi za praćenje implementacije preporuka organizacije u zemljama članicama. (Bečić et al, 2010.) ILO je upravo zato osnovao Odbor eksperata za primjenu konvencija i preporuka koje piše izvješća Ekonomskom i socijalnom vijeću UN-a. (Oliver, Bennett 2004:320) Za vrijeme drugog svjetskog rata se sjedište organizacije preselilo iz Švicarske u Kanadu, a 1944. godine je održana konferencija u Philadelphiji gdje su doručeni osnivački propisi i istaknuta su uvjerenja da pravo na rad proizlazi iz temeljnih ljudskih sloboda, da sva ljudska bića imaju pravo na materijalnu situiranost, gospodarsku sigurnost i jednake mogućnosti. (Bečić et al., 2010.) Organizacija želi postići ujednačavanje standarda među državama putem suradnje, istraživanja i informiranja o radnim uvjetima. Svrha djelatnosti Međunarodne organizacije rada je izobrazba i unaprjeđenje vještina radnika tako da su poželjni na tržištu rada. Upravo su u tom području osnovani *Međunarodni institut za istraživanje rada* i *Međunarodni centar za napredno tehničko i stručno usavršavanje*. Institut je zadužen za organiziranje tečajeva o socijalnim i radnim politikama namijenjenih poslovnim ljudima i državnim čelnicima. Centar je u početku osnovan s namjerom poučavanja pojedinaca iz tranzicijskih zemalja višoj tehničkoj i stručnoj izobrazbi. Kasnije se Centar razvio u mjesto poučavanja menadžera upravljanju, bilo pojedinaca iz zemalja u razvoju ili razvijenih zemalja. Zato države članice traže od ILO-a pomoć u obliku posudbe stručnjaka, financiranja stipendija i programa razmjene, pokretanje seminara i tečajeva. (Bennett, A.L., Oliver, J.K., 2004.)

Rad ILO-a je bio izrazito ograničen političkim podjelama i trenutnim stanjem u globalnim odnosima, te je ponekad nailazio na probleme u suradnji s pojedinim članicama. Kritičari ocjenjuju rad ILO-a previše politički određenim jer ima stroge kriterije pri odabiru čelnika- predstavnika poslodavaca, radnika i vlada. ILO promiče unificiranje radnog zakonodavstva te promovira kompetitivnost, a to izravno ugrožava socijalnu dimenziju prava pojedinaca. Svjetska banka promovira, financira te pruža tehničku pomoć raznim projektima i

programima, te su aktivnosti ILO-a često korisnik takve financijske podrške. ILO treba pronaći ravnotežu između svojih temeljnih vrijednosti i prekidanja suradnje s najvećim partnerom- Svjetskom bankom, jer pokušava zadržati neutralan stav u debatama koje su centralna tema Svjetske banke i nacionalnih predstavnika. (Bečić et al., 2010.) Međunarodna organizacija rada danas želi što više decentralizirati svoju djelatnost te osamostaliti regionalne i lokalne odbore kako bi sami mogli odrađivati istraživačku i informacijsku djelatnost. Programi koji su fokus pažnje organizacije se bave uspostavljanjem standarda u području radnih uvjeta te promoviranjem ljudskih prava. Većinom se bave načinima poticanja zapošljavanja i povećanja mogućnosti pronalaska posla putem izobrazbe. Posljednjih nekoliko godina se promoviraju teme industrijskih odnosa i promocije rada, radnih uvjeta i okoliša te aktivnostima pojedinih industrijskih sektora. I dalje se zadržava prvotna svrha organizacije, a to su adresiranje pitanja socijalne sigurnosti i pružanje potrebnih usluga poslodavcima i radnicima. (Bennett, A.L., Oliver, J.K., 2004.) Za svoj rad organizacija je nagrađena 1969. Nobelovom nagradom za mir.

Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih

Obrazovne politike ILO-a su trenutno usmjerene na fleksibilnost rada i kvalifikacijske okvire među nacionalnim sustavima. Cilj obrazovanja je razviti vještine i sposobnosti ljudskih resursa koji će pridonijeti kompeticiji u gospodarstvu. Sektor zapošljavanja je dio strukture Međunarodne organizacije rada koji je usmjeren na pomoć državama u primjeni preporuka, te se također bavi istraživanjima, davanjem smjernica i pružanjem tehničke pomoći. ILO gleda na obrazovanje iz perspektive kontinuiranog strukovnog osposobljavanja. Početkom 2000ih se aspekt obrazovanja širi na obrazovanje o zdravlju, politici i obrazovanju odraslih- usvaja se koncepcija cjeloživotnog učenja te se priznaje formalno, neformalno i informalno okruženje obrazovanja i osposobljavanja. Profesionalno usmjerenje se gleda kao kontinuirani dugotrajan proces koji pojedinac ima slobodu odabrati u skladu s interesima. Sadržaj profesionalnog usmjeravanja je ipak ograničen i određen nacionalnom politikom i potrebama države. Također, usmjeravanje je proces s kojim se započinje već u osnovnoj školi na način da se osvijeste interesi i talenti za određena područja. Cjeloživotno obrazovanje je prisutno od početaka rada organizacije, većinom su se donosile preporuke vezane uz profesionalno usmjeravanje i osposobljavanje Preporuke i Konvencije na tu temu su izdane još davne 1949. godine, a u posljednjim dokumentima vidi se interes za cjeloživotno obrazovanje kao put prema društvu znanja. ILO je svojim konvencijama i preporukama zaslužan za otvaranje

tržišta rada ljudima s posebnim potrebama, teškoćama, posebnim skupinama i različitim razina osposobljenosti za rad. (Bečić et al., 2010.) Žiljak (2007:3) ističe kako „*prilagodljivost pojedinca znači zapošljivost, a glavno ponuđeno oruđe jest cjeloživotno učenje kako bi se zadržalo postojeće i lakše našlo novo radno mjesto.*“ Organizacija se dijeli u područja i urede koji su zaduženi za pojedini sektor rada. Odjel koji se bavi zapošljavanjem *Employment Policy Department* se sastoji od ureda *Razvoja i investicija (DEVINVEST)*, ureda za *Zapošljavanje i politike tržišta rada (EMPLAB)* te ureda za *Vještine i zapošljivost (SKILLS)*. Ured zapošljavanja i politika je odgovoran za organiziranje analize pojedine zemlje i njene politike zapošljavanja te dijagnozu razvoja i implementacije preporuka. Rade na strateškim okvirima poticanja zapošljavanja, makro-ekonomskih proračuna, zapošljavanju mladih i aktivaciji tržišta rada. Ured vještina i zapošljivosti je zadužen da pokrene vlade, udruge poslodavaca i tržišta na unapređivanju zapošljavanja radnika te pokretanju poduzetništva mladih ljudi. Ono provodi istraživanja i komparativne studije kako bi pružili pomoć u razvoju politike i produktivnosti. Fokusiraju se na tri područja, povezivanje naukovanja s tržištem rada, razvijanjem programa praktičnog rada i vježbeništva za mlade ljude te proširivanje mogućnosti zapošljavanja u ruralnim područjima. (ILO, 2015.)

Razvoj nacionalnih kvalifikacijskih okvira

Razvoj nacionalnih kvalifikacijskih okvira je bio iznimno popularan međunarodni trend u reformi nacionalnih sustava obrazovanja i osposobljavanja od kasnih 90ih godina. 1996. godine se u Bijelom dokumentu Povjerenstva Europske zajednice spominje kako uvođenje metode vrednovanja sposobnosti vodi ka društvu koje uči. (Povjerenstvo Europske zajednice, 1996:43) Inicijativa je započeta u zemljama engleskog govornog područja a kasnije su ostale zemlje prihvatile trend i počele razvijati svoje nacionalne okvire. Izrada nacionalnih okvira na svjetskom planu je započela kasnih 1980ih prvom generacijom zemalja: Australia, Novi Zeland, Škotska; Južna Afrika i Ujedinjeno Kraljevstvo. Druga generacija prihvatanja nacionalnih okvira je započela kasnih 1990ih, dok u ostalim državama implementacija još traje. Europsko Vijeće je u Lisabonu 2000. godine uvidjelo potrebu za fleksibilnijim obrazovanjem koje može odgovoriti na izazove s kojima se društvo susreće. Pozvalo je zemlje članice EU-a na razvoj okvira koji će opisati nove potrebne temeljne vještine a razvijaju se cjeloživotnim učenjem. Okvir je instrument razvoja, klasifikacije te prepoznavanja vještina i kompetencija u skladu s dogovorenim razinama. Način na koji se strukturno opisuju postojeće i nove kvalifikacijske koje su definirane kroz obrazovne ishode tj. znanja i vještine koje će

pojedinaac usvojiti učenjem u učionici, za vrijeme obavljanja posla ili manje formalnim putem. Kvalifikacijski okvir omogućava usporedbu među različitim kvalifikacijama i označava kako pojedinac može napredovati s jedne razine na drugu, neovisno o zanimanju i vrsti obrazovanja. (ILO, 2007.:V)

Međunarodna organizacija rada je izdala dokument 2005. godine nazvan *National Qualifications Frameworks: Their feasibility for effective implementation in developing countries* gdje su istražene pozitivne i negativne strane implementacije kvalifikacijskog okvira. 2007. godine je izdan dokument *An Introductory Guide to National Qualifications Frameworks* koji je opisao konceptualne i praktične probleme uvođenja okvira, namjenjen onima koji donose odluke vezane uz obrazovni sustav. Međunarodna organizacija rada je potrudila se sagledati okvir iz svih perspektiva te prepustiti vlastima odluku je li nacionalni kvalifikacijski okvir nešto od čega će država imati koristi. Proces razvoja nacionalnih kvalifikacijskih okvira se može opisati u 10 ključnih koraka. Nakon što država odluči razraditi okvir, tijelo zaduženo za visoko obrazovanje raspisuje proces izrade okvira i cilj koji se želi postići. Proces se organizira tako da se prvo osnuje povjerenstvo stručnjaka svih profila koji će sudjelovati u opisivanju ishoda učenja potrebnih za određenu kvalifikaciju. Određuju se potrebni leveli znanja i vještina potrebi za pojedinu kvalifikaciju te pragovi ECTS bodova u slučaju visokog obrazovanja. Zatim slijede konzultacije i diskusije o priznavanju prijedloga, a ukoliko se svi slože oko ponuđenog okvira, slijedi priznavanje od strane nadležnog Ministarstva. Tada kreću prilagodbe i reformulacije plana i programa, obrazovnih institucija i implementacija okvira. Reformuliraju se pojedini studiji visokog obrazovanja da odražavaju potrebne obrazovne ishode koje zahtijeva okvir. Pretposljednji korak je inkluzija kvalifikacija u nacionalni kvalifikacijski okvir: akreditacija sveučilišta, a zatim provjera kompatibilnosti s EHEA okvirom (*European Higher Education Area*). (EHEA, 2015.) Žiljak (2007:270) ističe: „Iako predloženi EKO, bar deklarativno, nema namjeru zamijeniti ili izjednačavati postojeće nacionalne kvalifikacijske okvire niti opisivati konkretne kvalifikacije, nacionalna ministarstva pokazuju otpor procesu standardizacije koji bi trebao uspoređivati i pratiti njihove obrazovne sustave.“ Razlog za otpor se može pronaći u uvjerenju kako je obrazovna politika bitan dio nacionalne tradicije i identiteta pa se ne može izjednačiti s drugim nacionalnim sustavima. (Žiljak, T., 2007.)

Okvir europskog visokog obrazovanja obuhvaća sve kvalifikacije sustava visokog obrazovanja koji pokazuje što je pojedinac naučio i što je sposoban raditi nakon dobivenog obrazovanja. Njime se opisuju očekivani obrazovni ishodi pojedine kvalifikacije i koje su istovjetne kvalifikacije među različitim nacionalnim sustavima. 2005. godine je izdan

sveobuhvatni okvir u području visokog obrazovanja koje su države trebale do 2010. godine same razviti na nacionalnoj razini, pod uvjetom da je kompatibilan s europskim okvirom. EHEA okvir određuje općenite uvjete i potrebne parametre koje država sama treba razviti unutar svojeg sustava i okvira. Razlika između europskog EHEA okvira i nacionalnog je što europski opisuje vanjske granice u kojima se nacionalni okvir treba smjestiti. Europski okvir dopušta raznovrsnost unutar tih granica, istovremeno predstavljajući „zajedničko lice“ visokog obrazovanja Europe. Nacionalni okvir detaljno opisuje praktično provođenje obrazovanja, olakšava kretanje unutar sistema i određuje koje kvalifikacije će pojedinac steći završetkom pojedinog stupnja obrazovanja. Nacionalni okvir ima najveći utjecaj na studentske programe pa su države koje su uvele Bolonjski proces uvele i kvalifikacijski okvir. Bolonjski proces je započeo s idejom stvaranja usporedivog i jedinstvenog sustava visokog obrazovanja unutar Europskog prostora visokog obrazovanja. Na desetu obljetnicu uvođenja Bolonje, 2010. godine, deklaracija Ministarske konferencije je proglasila ostvarenim cilj stvaranja jedinstvenog europskog prostora visokog obrazovanja. (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.) EHEA okvir je prihvaćen od strane ministara obrazovanja zaduženih za Bolonjski proces 2005.godine. Pokriva područje kvalifikacija visokog obrazovanja i vrijedi u 46 zemalja Europskog područja visokog obrazovanja (EHEA), neovisno o pripadanju Europskoj Uniji. Okvir pruža „zajedničko lice“ europskih sustava visokog obrazovanja pred ostatkom svijeta, te pruža okvir po kojemu se razvijaju nacionalni okviri 46 zemalja potpisnica. No Kukić, (2013.) navodi kako se trendom postavljanja okvira visokom obrazovanju, nametnula profitabilnost kao mjera svih stvari pa samim tim je obrazovni proces počeo ovisiti o proračunu i financiranju. Kritičko mišljenje se suzbija jer ne odgovara političkom interesu. Ističe se komercijalizacija znanstveno-istraživačkog rada i kako se rad sveučilišta prilagođava tržišnim interesima.

2007. godine u Londonu se istaknula važnost razvoja kvalifikacijskih okvira jer pružaju mogućnost usporedbe među državama i izravno olakšavaju mobilnost studenata i radnika. Pomaže razvoju modula i studentskih programa koji su temeljeni na obrazovnim ishodima a poboljšavaju prepoznavanje kvalifikacija i svih oblika prethodnog učenja (neformalnog i informalnog). Prepoznavanje neformalnog i informalnog učenja je priznavanje širine znanja, vještina i kompetencija koje je pojedinac stekao tokom života, neovisno je li to naučio unutar obrazovnog sistema. Priznavanje putem identifikacije, dokumentacije, procjene i/ili certifikata će učiniti učenje više prepoznatljivim i vidljivim, a samim time i pojedinci će biti spremniji na ulaganje truda u dodatno učenje. Zemlje članice EU-a su pozvane na organiziranje načina prepoznavanja svih vrsta učenja do 2018. godine. Također se uvela

praksa korištenja Europass-a, kompleta pet standardiziranih dokumenata osmišljena kako bi korisnici mogli prezentirati svoje vještine, kvalifikacije i iskustva čitavoj Europi na 26 jezika, besplatno. Kandidati mogu predstaviti svoje vještine i kvalifikacije potencijalnim poslodavcima na standardiziranom europskom formatu. Time se omogućuje razumijevanje kvalifikacija stečenih u drugim zemljama. Dokumenti koji pomažu pri pronalasku zaposlenja su životopis, „jezična putovnica“ koja opisuje procjenu znanja jezika, „potvrda o mobilnosti Europass“ koja opisuje inozemno obrazovanje“, „prilog svjedodžbi Europass“ informira o vještinama stečenih strukovnim obrazovanjem“ te „dopunska isprava o studiju Europass“ potvrđuje visokoškolsko obrazovanje. (EU, 2015.) 2004. godine se ukazala potreba za zajedničkim referentnim okvirom te se 2005. godine raspisala diskusija na području čitave Europe kako bi se postigao dogovor. Zatim je napisan opći europski okvir od strane Međunarodne organizacije rada. 2008. godine Europski parlament i Vijeće Europske Unije su razvili Europski kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje (*The European Qualifications Framework for Lifelong Learning- EQF*). EQF je prihvaćen od strane Europske Unije, i za razliku od EHEA okvira, vrijedi samo za zemlje članice EU-a, zemlje kandidatkinje i države supotpisnice europskog ekonomskog područja. No, važno je istaknuti da se EHEA okvir i EQF okvir slažu oko prioriteta visokog obrazovanja, te države mogu razviti svoje nacionalne okvire koji su kompatibilni s oba europska okvira. (EHEA, 2015.) Europska komisija je publicirala 2008. godine taj dokument u kojem su istaknuta dva cilja: promoviranje mobilnosti građana među državama i olakšavanje cjeloživotnog učenja. Referentni europski kvalifikacijski okvir prema kojem se izrađuju nacionalni okviri sadrži skalu kvalifikacija, od osnovnih do naprednih. Kao instrument promoviranja cjeloživotnog učenja, Europski Kvalifikacijski Okvir obuhvaća sve razine kvalifikacija stečene u općim, strukovnim ili akademskim programima i osposobljavanjima. Osam razina kvalifikacija su opisane u terminima obrazovnih ishoda koje olakšavaju usporedbu među državama. Opisuje se potrebna duljina školovanja te razina stečenog znanja u kategorijama znanja, praktičnih i tehničkih vještina ali i socijalnih kompetencija rada u timu. Nacionalni okviri moraju sadržavati referentne razine kvalifikacija slične europskom okviru osiguravajući transparentnu metodologiju koja olakšava usporedbu, istovremeno pružajući pristup svim stručnjacima visokog obrazovanja i osposobljavanja (ali i institucijama i socijalnim partnerima) kako bi mogli iskazati svoje mišljenje i pomoći izradi okvira. (European Commission, 2008.)

Europska komisija je 2004. godine izdala europski referentni okvir u kojem je definirala ključne kompetencije koje se razvijaju cjeloživotnim učenjem, a potrebne su pojedincu da se prilagodi novim situacijama današnjice. Ključne kompetencije su *prijenosni*,

višefunkcionalni skup znanja, vještina i stavova potrebnih pojedincu za osobno ispunjenje, razvoj, društvenu uključenost i zapošljavanje. (Europska komisija, 2004) Navode se ključne kompetencije definirane Europskim kvalifikacijskim okvirom: *instrumentalne, interpersonalne i sustavne.* Među instrumentalne spadaju sposobnost analize i sinteze, organiziranja, planiranja, računanja i analize informacija, percepcije, rješavanja problema i donošenje odluka. Uz temeljno opće znanje bitno je i poznavanje profesije. Kao instrumentalne kompetencije još se spominju i komuniciranje (usmeno i pismeno) na materinjem jeziku, uz poznavanje i korištenje stranog jezika. Interpersonalne kompetencije su timski rad, etičnost, (samo)kritičnost, interdisciplinarna suradnja i socijalne vještine. Navodi se još i rad u međunarodnom okruženju, tj. komunikacija sa stručnjacima iz drugih grana i govornih područja. Sustavne kompetencije su vezane uz upravljanje projektima i iskazivanje vodstva ili poduzetničkog duha. To su sposobnosti primjene znanja, kreativnosti i istraživačkih vještina, stalnog učenja i prilagodbe- novim tehnologijama i situacijama. Sustavne kompetencije su i sposobnost samostalnog rada i otvorenosti drugim kulturama. (Marcetić, 2011.)

ZAKLJUČAK

Međunarodne organizacije su preuzele ključnu ulogu vodstva nacionalnih politika obrazovanja. Njihov utjecaj na globalnoj razini određuje budućnost obrazovanja a samim tim i društva. Države članice međunarodnih organizacija i potpisnice ugovora formuliraju i prilagođavaju svoje zakone i politike pod utjecajem širih međunarodnih praksi i politika, a u tome najveći utjecaj danas imaju upravo Vijeće Europe, Europska Unija, Ujedinjeni narodi, UNESCO, Svjetska banka i Međunarodna organizacija rada. U suradnji s državnim vlastima obvezale su se pripremiti građane na izazove sutrašnjice te ih pratiti na putu prilagodbe. Izazovi koji su pred današnjim društvom su povezani sa svakodnevnim promjenama na osobnom, profesionalnom i privatnom planu. Svijet koji se neprestano mijenja očekuje od pojedinca stalnu prilagodbu. Međunarodne organizacije su odlučile pomoći odraslima odgovoriti na izazove putem obrazovanja. Obrazovanje se više ne smatra samo formalnom edukacijom koja završava kada pojedinac izađe iz školskog sustava. Da bi se kvalitetno pripremio na izazove koje ga čekaju, pojedinac mora stalno učiti i upijati nova saznanja. Iskustvo koje odrasla osoba stekne je prednost na poslu, ali i u društvu. Međunarodne organizacije su osmišljene s ciljem posredovanja među državama i ujedinjavanja u borbi s problemima društva. Organizacije su se odlučile boriti s problemom nepismenosti, nekvalificiranosti te neusklađenosti ponude i potražnje na tržištu rada. Osnivanje institucija obrazovanja odraslih, financiranje obrazovnih projekata, osiguranje pristupa kvalitetnom obrazovanju i osmišljavanje strategije budućeg razvoja društva i obrazovanja su mehanizmi kojima organizacije određuju obrazovanje odraslih.

Proučavanjem dokumenata i rezolucija donesenih od njihova osnivanja pa do danas, zaključuje se da je Europa putem Vijeća Europe i Europske Unije odlučila odgovoriti na izazove koje život stavlja pred društvo i odredili strategiju razvoja društva. Strategija počiva na pametnom, održivom i uključivo rastu čija je okosnica društvo znanja. Iako se čini kao da se Europa nije pomaknula s mjesta: i dalje je Europska Unija razjedinjena te joj je cilj rješavanje problema s kojim se susreće još dok su zemlje članice bile izvan Unije. Ujedinjenje zemalja u nadnacionalno tijelo te njihova iskrena suradnja se smatra rješenjem svih problema, dok se ne pogleda veličina deficita i dugovanja Europske Unije SAD-u i Japanu. Europa želi postati lider gospodarskog svijeta, a problemi s kojima se Europska Unija bori još od 1996. godine u Bijeloj knjizi, isti su kao u dokumentu Europe 2020 iz 2010. godine. *„Mnogo truda uloženoga zadnjih godina u zaustavljanje porasta nezaposlenosti u Europi nije imalo trajnijeg učinka. Poslovi poduzeti radi povratka na razdoblja visokog rasta nisu preokrenuli*

dugotrajne nepovoljne trendove. Dugoročna nezaposlenost nastavila je rasti, a širenje socijalnog isključenja, napose među mladim ljudima, postalo je glavni problem europskih društava.“ (Povjerenstvo Europske zajednice, 1996.:11)

U svojim nastojanjima da riješi trenutne probleme u obrazovanju, Europa je točno predviđjela potrebe budućeg društva i kompetencije koje će biti potrebne pojedincu da se uspješno prilagodi. Poznavanje stranih jezika, učenje od malih nogu pa sve do starosti, poznavanje novih tehnologija, mobilnost pri učenju i zaposlenju. Konvencija Vijeća Europe i UNESCO-a o priznavanju diploma u europskoj regiji je olakšala kretanje stručnjaka među ustanovama. Stalna konferencija europskih ministara 1975. u Stockholmu „Permanentno obrazovanje- okvir za povratno obrazovanje“ se usredotočila na priznavanje svih oblika obrazovanja- formalne i neformalne, stručne i neprofesionalne. Izgradnja jedinstvenog europskog društva koje počiva na jednakosti, demokraciji i zakonima je ideja Vijeća Europe. Jedan od načina postizanja tog ideala se pretočio u preporuke o obrazovanju odraslih, cjeloživotnom učenju i strukovnom osposobljavanju. Također, organizacije Vijeća Europe i Europske Unije su točno predviđjele širinu utjecaja informatičke revolucije na društvo i opisale kako će uslijediti korjenita promjena obrazovanja i tržišta rada. Pristup „učiti kako učiti“ je spomenut još 1996. godine i od tada je samo jačao njegov utjecaj i njegova važnost. Iako je Vijeće Europe usvojilo više od 200 konvencija i protokola iz raznih područja, najvećim dostignućem se smatra *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* usvojena 1950. godine. Upravo na toj konvenciji počiva temelj izgradnje demokratskog društva koje pruža svima jednake prilike i štiti ih istim pravima. Vijeće Europe se usmjerilo na obrazovanje građanstva o demokraciji, ljudskim pravima i slobodama, te najviše na jednakost i uklanjanje diskriminacije. Cjeloživotno obrazovanje je odgovor na suzbijanje isključenosti i postizanje ravnopravnosti te ponajviše rješenje problema nezaposlenosti. Ukoliko pojedinac ima mogućnost učenja, razvijanja svojih profesionalnih sposobnosti te postizanjem novih vještina, on će biti spremniji na razumijevanje, razmjenu i aktivno će sudjelovati u društvu, a i lakše će pronaći zaposlenje. Vijeće Europe i Europska Unija sudjeluju u realizaciji strategija i programa koji ciljaju na promoviranje cjeloživotnog učenja, razvoj obrazovanja i osposobljavanja, usvajanja ključnih kompetencija te mobilnost i zaposlenje.

Europska Unija također vidi reformu obrazovnog sustava kao ključ uspjeha u rješavanju problema nezaposlenosti, nekvalificiranosti, diskriminacije i slabe povezanosti strukovnog obrazovanja i tržišta. Europska Unija je izdala *Bijelu knjigu: Poučavanje i učenje- prema društvu znanja* s ciljem da odredi mehanizme koji će usmjeriti obrazovanje na

rješavanje problema obrazovanja i nezaposlenosti. Kasnije je Lisabonskim procesom potaknula reforme sustava i povezivanje s tržištem rada kako bi se riješio problem nezaposlenosti mladih i nedovoljnog aktivizma u društvu. Nedovoljno definirani ciljevi Lisabonske strategije su poslužili kao polazišna točka strateškog okvira Obrazovanje i osposobljavanje. Strategija Education and Training 2020 želi upravo do 2020. godine razviti koncept cjeloživotnog učenja i mobilnosti uz povećanje kvalitete programa obrazovanja i osposobljavanja. Europska Unija se posvetila budućnosti društva i preusmjeravanjem na pametan, održiv i uključiv razvoj. I dalje su prisutni ciljevi postizanja društva jednakosti i tolerancije- želi se potaknuti građane na socijalnu koheziju i aktivno građanstvo. U skladu s ključnim kompetencijama cjeloživotnog učenja, Europska unija želi potaknuti samozapošljavanje, poduzetništvo i inovacije u obrazovanju i osposobljavanju.

Priznavanje iskustva i stečenog znanja je Međunarodna organizacija rada odlučila standardizirati te na taj način još i jače povezati Europu. Europski kvalifikacijski okvir je sustav koji prevodi kvalifikacije stečene u drugim zemljama te time pomaže studentima i radnicima da pronađu svoje mjesto obrazovanja i rada u inozemstvu. ILO gleda na obrazovanje iz perspektive kontinuiranog strukovnog osposobljavanja. Organizacija je trenutno usmjerena na fleksibilnost rada i kvalifikacijske okvire među nacionalnim sustavima. Cilj rada organizacije je oformiti obrazovni sustav koji razvija vještine i sposobnosti ljudskih resursa, a koje se mogu prenositi u inozemni sustav rada. Međunarodna organizacija rada je usmjerena na zapošljavanje, strukovno osposobljavanje i prava radnika. Upravo je ILO najzaslužniji za priznavanje prava radnika i poštivanje pojedinca na tržištu rada. Organizacija služi kao pomoć državama u primjeni preporuka koje se tiču radnika i sektora zapošljavanja, te se također bavi istraživanjima, davanjem smjernica i pružanjem tehničke pomoći. Europski referentni okvir kvalifikacija (The European Qualifications Framework for Lifelong Learning-EQF), Europass te povezivanje nacionalnih sustava obrazovanja i rada, samo su neki od mehanizama kojima ILO želi ujediniti nacionalne sustave na europskoj razini.

UNESCO se posvetio otvaranju vrata obrazovanja opismenjavanjem i poučavanjem osnovnih vještina kako bi svi mogli pristupiti daljnjem školovanju. U ovo vrijeme naprednog društva i modernih inovacija, i dalje postoji prevelik broj nepismenih ljudi. UNESCO se programom *Obrazovanje za sve* uskladio s *Milenijskim ciljevima* te odlučio iskorijeniti nepismenost i „podariti“ znanje svima. UNESCO, kao posebna organizacija koja se usmjerila na znanost i obrazovanje, provodi programe koji potiču na obrazovanje, očuvanje ljudskih prava i dijalog kroz znanost i kulturu. Svojim radom želi potaknuti vladavinu prava i poštovanje ljudskih sloboda. Obrazovanje se dovodi u vezu s moralom, suradnjom i

međusobnim poštivanjem. UNESCO se još od 1960ih bavi temom društva znanja te izdaje publikacije na tu temu. 2007. je izdao publikaciju *Towards Knowledge Societies* (Prema društvima znanja) gdje je razradio svoju ideju kako će se putem društva znanja omogućiti razvoj i inovacije, tj. pružanjem mogućnosti jednakog pristupa obrazovanju svima, doći će do revolucije i napretka društva.

Ujedinjeni Narodi je organizacija humanitarnog karaktera koja pruža mogućnost rasprave i dijalog članicama koje su u sukobu. Svojim preporukama i odredbama želi očuvati međunarodni mir i sigurnost te potaknuti države na suradnju. UN se zalaže da svaki pojedinac ima pravo na obrazovanje koje je jedno od temeljnih ljudskih prava. (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948., Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966.) U području obrazovanja odraslih, UN se ističe preporukama i odredbama u vidu prepoznavanja i promicanja obrazovanja kao puta prema održivom razvoju, a u posljednje vrijeme potiče obrazovanje javnosti o pitanju ekologije i okoliša. U zadnjih 15ak godina najviše pažnje se posvećuje dostupnosti obrazovanja svima bez obzira na spol, naciju ili bilo kakva obilježja. Ističe se važnost formalne i informalne edukacije u procesu smanjenja siromaštva što je jedan od ciljeva Milenijske deklaracije. Poseban naglasak je stavljen na osnovno obrazovanje i osposobljavanje s ciljem iskorjenjivanja nepismenosti. Također se želi proširiti sekundarno, visoko, strukovno i tehničko obrazovanje, posebice za djevojke i žene. Milenijski ciljevi razvoja UN-a upravo rade na opismenjavanju, razvoju kvalitete obrazovanja na svim razinama, socijalnom uključivanju te povećanju broja žena u obrazovanju i programima osposobljavanja.

U području financiranja programa obrazovanja i osposobljavanja ističe se Svjetska banka koja vidi obrazovanje kao put koji vodi boljem standardu života, pronalasku posla i osobnom ispunjenju. Osnovana kao banka zadužena za obnovu ratom pogođenih područja, sada se ističe kao najveća financijska podrška razvoju obrazovanja. Ulaganjem u obrazovanje smatra da pomaže razvitku ekonomije zemlje te općem boljitku gospodarstva i društva. *Inicijativa globalnog znanja* je projekt u kojem se želi ravnomjerno raspodijeliti resurse i znanje između država. Razvija partnerstva, pomaže u pristupu globalnom znanju, tehnologiji i ljudskim resursima koji su potrebni za održivi razvoj te pomaže generirati ili prenijeti znanje ondje gdje je potrebno. Cilj im je olakšati dijeljenje resursa od onih koji imaju onima koji nemaju. No, i dalje se javlja problem financiranja obrazovanja. Širenje znanja i postizanje jedinstvenog društva u kojem vlada razvoj, za sad je moguć samo razvijenim zemljama i bogatim pojedincima. Nameće se pitanje vodi li strategija *društva znanja* prema još većem razdvajanju društva na siromašne i bogate.

LITERATURA

KNJIGE

Bečić, E. et al. (2010). *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih. Dio 2.: Ujedinjeni narodi (UNESCO, Svjetska banka, Međunarodna organizacija rada), OECD, dokumenti*. Agencija za obrazovanje odraslih, Zagreb.

Bečić, E. et al., (2009). *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih. Dio 1.: Vijeće Europe i Europska unija, pojmovnik politika obrazovanja odraslih, dokumenti*. Agencija za obrazovanje odraslih, Zagreb.

Bennett, A.L., Oliver, J.K., (2004). *Međunarodne organizacije*. Zagreb: Politička kultura.

CEDEFOP, (2013). *Putovi prema oporavku: tri vrste kvalifikacija i scenariji tržišta rada za 2025*. Pristupljeno 3.8.2015.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52014DC0030>

Council of the European Union, (2015). *Paris Declaration: declaration on Promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education*. Pristupljeno 13.8.2015.

http://ec.europa.eu/education/news/2015/documents/citizenship-education-declaration_en.pdf

Delors, J. et al., (1996). *Learning: the treasure within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. Paris, UNESCO. Pristupljeno 20.7.2015. unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo.pdf

European Commission, (1995). *White paper on education and training. Teaching and learning – Towards the learning society*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities. Pristupljeno 20.7.2015.

europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf

European Commission, (1997). *What the programmes have achieved. Towards a Europe of knowledge: Commission working document, 12 November 1997*. Brussels, European Commission. Pristupljeno 10.8.2015. eur-lex.europa.eu › EUROPA › EU law and publications › EUR-Lex

European Commission, (2006). *Communication from the Commission. Adult learning: It is never too late to learn*. Pristupljeno 14.8.2015. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0614:FIN:EN:PDF>

European Commission, (2007). *Communication of the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions – Action Plan on Adult Learning: It is always a good time to learn*. Pristupljeno 14.8.2015. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0558>

European Commission, (2008). *Education and Training in Europe, 2008 report indicators and benchmarks*. Pristupljeno 25.7.2015. http://www.ecnais.org/wp/wp-content/uploads/2013/01/EandT_in_Europe_2008-report_indicators_and_benchmarks.pdf

European Commission, (2010a). *Europe 2020 – European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Pristupljeno 4. 8. 2015. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

European Commission, (2010b.). *Europe 2020 – Integrated guidelines for the economic and employment policies of the Member States*. Pristupljeno 4. 8. 2015. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/Brochure%20Integrated%20Guidelines.pdf>

European Commission, (2010c). *Conclusions 17 June 2010*. Pristupljeno 4. 8. 2015. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/115346.pdf>.

Europska komisija, (2014). *Izvešće komisije Europskom parlamentu i Vijeću o provedbi Preporuke Europskog parlamenta i vijeća od 18.lipnja 2009. o uspostavi Europskog referentnog okvira za osiguranje kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju*. Bruxelles. Pristupljeno 14.8.2015. ec.europa.eu/education/policy/.../doc/eqavet_hr.pdf

European Commission (2014). *The European Union explained: Education, training, youth and sport*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pristupljeno 9.7.2015. http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/en/education_training_youth_and_sport_en.pdf

EURYDICE, (2000.) *Lifelong Learning: the contribution of education systems in the Member States of the European Union*. Pristupljeno 11.8.2015. <http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-wf/eud/00/2-87116-294-8-EN.pdf>

EURYDICE, (2011). *Adults in Formal Education: Policies and Practice in Europe*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, Brussels. Pristupljeno 12.8.2015. eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic.../128EN.pdf

Faure, E. (1972). *Learning to be. The world of education today and tomorrow*. Paris.

Lau, J., (2011). *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju*. Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb.

Lengrand, P., (1986) *Areas of Learning Basic to Lifelong Education*. Unesco institute for education Hamburg, FRG. Pergamon Press. Pristupljeno 15.8.2015. <http://www.sciencedirect.com/science/book/9780080267821>

Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M., (2001). *Odgoj za razvoj*. Alinea, Zagreb.
Povjerenstvo Europske Zajednice, (1996). *Prema društvu koje uči: poučavanje i učenje (Bijeli dokument o obrazovanju)*. Zagreb, Educa.

Račić, O., Dimitrijević, V. (1988). *Međunarodne organizacije*. Savremena administracija, Beograd.

Samardžija, V., Butković, H. (ur.) (2010). *From the Lisbon strategy to Europe 2020*. Institute for International Relations- IMO. Pristupljeno 21.7.2015. http://www1.zagreb.hr/euzg/eu_publikacije/From_the_lisbon_strategy_to_europe_2020.pdf

Schooyans, M. (2006). *Skriveno lice UN-a: Prema novoj svjetskoj vladi*. Verbum, Split.

The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, (2011). *Education strategy 2020*. Pristupljeno 13.8.2015.
http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/ESSU/Education_Strategy_4_12_2011.pdf

UNESCO, (2007). *Prema društvima znanja: UNESCO-vo svjetsko izvješće*. EDUCA, Zagreb.

UNESCO, (2013). *Global report on adult learning and education: Rethinking Literacy*. UNESCO Institute for Lifelong Learning, Germany.

UNESCO, (2015). *Education for all 2000-2015. Achievements and challenges. EFA Global Monitoring Report*. UNESCO Publishing. Pristupljeno 20.8.2015.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002322/232205e.pdf>

UNICEF, (1992). *Education for Development in Practise*. Report of the Oxford Workshop: UNICEF.

United Nations, (2015). *Millenium Development Goals Report*. United Nations, New York. Pristupljeno 20.8.2015.
[http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)

Vanduycke, N., (2001). *Access to education for the poor in Europe and Central Asia: preliminary evidence and policy implications*. Washington, D.C., The World Bank.

Vijeće Europe, (1996). *Europska konvencija o kulturi 1954.-1994*. Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb.

World Bank (2003). *Accountability at the World Bank: the inspection panel: 10 years on*. Washington, World Bank.

Yang, J., Valdes-Cotera R. ed. (2011). *Conceptual Evolution and Policy Developments in Lifelong Learning*. Hamburg, Unesco Institute for Lifelong Learning. Pristupljeno 14.8.15.
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED540500.pdf>

ČASOPISI

Commission of the European Communities, (1973). For a Community policy on education (the 'Janne' report). *Bulletin of the European Communities*, supplement 10/73. Pristupljeno 20.7.2015. aei.pitt.edu/5588/1/5588.pdf

CONFINTEA VI, (2010). Okvir za djelovanje iz Beléma. Korištenje moći i potencijala učenja i obrazovanja odraslih za održivu budućnost. *Andragoški glasnik*, 14, (2), 141-153.

Čapeta, T. (2010). Europska unija po Lisabonskom ugovoru. Hrvatska i Europska unija. *Hrvatska javna uprava*, 10, (1), 35-47.

Europska komisija, (2006). Zajedno stvarajući rast i radna mjesta: Novi početak za Lisabonsku strategiju. *Revija za socijalnu politiku*, 13 (1), 67-85.

Europska komisija, (2010). Preporuka europskog parlamenta i savjeta, ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – europski referentni okvir. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 11, (20).

Farnell, T., (2012). Jednake prilike u obrazovanju u globalnoj perspektivi. *Priručnik studenti s invaliditetom: opće smjernice*. Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

Green, A. (2002). The many faces of lifelong learning: recent education policy trends in Europe. *Journal of Educational Policy*, 17, (6), 611-626.

Grgurić, I. (2011). Dokumentacija: Europe 2020- europska strategija za pametan, održiv i uključiv razvoj. *Revija socijalne politike*, 18, (1), 119-124.

Hake, B.J. (1999). Lifelong learning policies in the European Union: developments and issues. *Compare: a journal of comparative education*, 29, (1), 53-69.

Kukić, D. (2013). Sveučilište kao država. *Filozofska istraživanja*, 33, (3), 433-440.

Pastuović N. (2008). Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju. *Odgojne znanosti*, 10, (2), 253-267.

Radeka, I. (2007). Uloga nastavnika u cjeloživotnom obrazovanju. *Pedagoški istraživanja*, 4, (2), 283-291.

Vukas, I. (2005). Povelja Ujedinjenih naroda- zastarjeli ustav Svjetske organizacije. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, III, (2).

Zidarić, V. (1996.) Europska dimenzija u obrazovanju. *Društvena istraživanja*, 1, (21), 161-181.

Žiljak, T. (2005). Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj Uniji i Hrvatskoj. *Političko obrazovanje*, 1, (1), 67-95.

Žiljak, T. (2007). Europski okvir za nacionalne obrazovne politike. Europeizacija i javne politike. *Analiza hrvatskog politološkog društva*, 261-281.

MREŽNI IZVORI

Agencija za mobilnost i programe EU, (2015.) Pristupljeno 13.8.2015.
<http://www.mobilnost.hr/index.php?id=340>

Commission of the European Communities (1977). Commission Recommends More Effective Vocational Training for Young People Unemployed or Threatened With Unemployment. Pristupljeno 1.9.2015. http://aei.pitt.edu/30556/1/P_58_77.pdf

Council of Europe (1953). European Convention on the Equivalence of Diplomas leading to Admission to Universities. Pristupljeno 30.8.2015.
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/015.htm>

Council of Europe, (1962). Standing Conference of European Ministers of Education. 3rd session, Roma. Pristupljeno 1.9.2015.
http://www.coe.int/t/dg4/education/Standing_Conferences/x.3rdsession_roma1962.asp#P58_4461

Council of Europe (1981). Recommendation on Adult Education Policy. Pristupljeno 2.9.2015.
<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=600505&SecMode=1&DocId=673604&Usage=2>

Council of Europe (1975). Permanent Education, A Framework for Recurrent Education: Theory and Practice. Pristupljeno 1.9.2015. <http://eric.ed.gov/?id=ED113506>

Council of Europe (1997). Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. Pristupljeno 2.9.2015.
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/165.htm>

Council of Europe (2015). European declaration on cultural objectives. Pristupljeno 2.9.2015.
http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/abk/inter/europarat_cultural_objectives.pdf

Council of Europe (2015). Pestalozzi. Pristupljeno 2.9.2015.
<http://www.coe.int/en/web/pestalozzi/home>

Council of Europe (2015). Higher education: completed activities. Pristupljeno 14.8.2015.
http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/CompletedActivities/Default_EN.asp#TopOfPage

Council of Europe (2015.) Higher education and research. Pristupljeno 14.8.2015.
http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/Activities_en.asp

Council of Europe (2015.a) About us: structure. Pristupljeno 14.8.2015.
<http://www.coe.int/en/web/about-us/structure>

Council of Europe (2015.b) About us: achievements. Pristupljeno 14.8.2015.
<http://www.coe.int/en/web/about-us/achievements>

Council of Europe (2015.c) Democracy education. Pristupljeno 14.8.2015.
http://www.coe.int/t/democracy/education_en.asp

Council of Europe (2015.d) Council of Europe. Preuzeto 27.6.2015. <http://www.coe.int/en/>

Council of the European Union (2015). European Agenda on Security. Pristupljeno 30.7.2015. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8293-2015-INIT/en/pdf>,

Council of the European Union (2015). Outcome of the Council Meeting: Education, Youth and Sport. Pristupljeno 12.7.2015.
www.consilium.europa.eu/en/meetings/eycs/2015/.../st08965_en15_pdf/

Croatialink (2015) UNESCO- Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu. Pristupljeno 21.7.2015.

http://croatialink.com/wiki/UNESCO__Organizacija_Ujedinjenih_naroda_za_obrazovanje,_znanost_i_kulturu

Doye, P., Hurrell, A., (ur.) (1997) Foreign Language Education in Primary Schools. Pristupljeno 2.9.2015. https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/.../DoyeHurrell_primary_EN.doc

EACEA (2014). Erasmus +. Preuzeto 12.7.2015. http://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus_en

ECOSOC (2001). United Nations Information and Communication Technologies (ICT) Task Force. Pristupljeno 20.8.2015. <http://www.unis.unvienna.org/unis/en/pressrels/2001/dev2353.html>

EHEA (2015). National Qualifications Frameworks. Pristupljeno 5.8.2015. <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=69#top>

ERIC (2015). ERIC and NARIC network. Pristupljeno 30.8.2015. <http://www.enic-naric.net/welcome-to-the-enic-naric-website.aspx>

EU (2010). Youth Strategy. Pristupljeno 13.8.2015. http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm

EU (2011). White Paper on Youth. Pristupljeno 13.8.2015. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:c11055>

EU (2012). Strategija za mlade: ulaganje i osnaživanje. Pristupljeno 13.8.2015. http://www.mobilnost.hr/prilozi/05_1364290092_ulaganje_i_osnaz_za_web.pdf

EU (2015). Europass. Pristupljeno 12.7.2015. http://europa.eu/pol/educ/index_hr.htm

European Commission (2008). The European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Pristupljeno 5.8.2015. http://www.ehea.info/Uploads/QF/EQF_EN.pdf

European Commission (2009). Progress towards the Lisbon objectives in education and training indicators and benchmarks 2009. Pristupljeno 17.8.2015. http://www.ecnais.org/wp/wp-content/uploads/2013/01/EandT_in_Europe_2008-report_indicators_and_benchmarks.pdf

European Commission (2015.a) Strategic framework: work group- vocational mandate. Pristupljeno 19.8.2015. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups/documents/wg-vocational-mandate_en.pdf

European Commission (2015.b) Strategic framework: expert groups. Pristupljeno 11.8.2015. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups_en.htm#adult

European Council (2015). Education policy. Pristupljeno 14.8.2015. http://ec.europa.eu/education/policy/school/math_hr.htm

European Union (2010). Consolidated version of the treaty establishing the European atomic energy community. Pristupljeno 10.7.2015. http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_e

nergy_community/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community_en.pdf

European Union (2015) Education policy: adult learning. Pristupljeno 9.7.2015.
http://ec.europa.eu/education/policy/adult-learning/index_hr.htm

European Youth Foundation (2015) European Youth Foundation. Pristupljeno 17.8.2015.
<http://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation>

Europska Komisija (2015). Pronađite prilike u okviru programa Erasmus +. Pristupljeno 13.8.2015. http://ec.europa.eu/education/opportunities/index_hr.htm

Europska Komisija (2015.b). Promicanje obrazovanja odraslih. Pristupljeno 9.7.2015.
http://ec.europa.eu/education/policy/adult-learning/adult_hr.htm

Europska Unija (2015). Pristupanje EU. Pristupljeno 3.8.2015. http://europa.eu/about-eu/countries/joining-eu/index_hr.htm

Global Development Learning Network (2015) About the Global Development Learning Network (GDLN). Pristupljeno 13.8.2015. <http://gdln.org/about>

ILO (2015). About the ILO. Pristupljeno 30.8.2015. <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm>

Marcetić, A. (2011). Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje i instrumenti za njihovo vrednovanje. Pristupljeno 5.8.2015. <http://www.kvalis.com/o-portalu/item/112-klju%C4%8Dne-kompetencije-za-cjelo%C5%BEivotno-u%C4%8Denje-i-instrumenti-za-njihovo-vrednovanje>

Ministarstva vanjskih i europskih poslova (2015). Multilateralne organizacije i inicijative-Vijeće Europe. Pristupljeno 20.7.2015. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/vijece-europe/>

Ministarstvo financija (2015.) Svjetska banka. Pristupljeno 22.7.2015.
<http://www.mfin.hr/hr/svjetska-banka>

Ministarstvo prosvjete i športa (2002). Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21.stoljeće. Pristupljeno 21.7.2015.
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/Arhiva/19.%20-%2010.2.a.pdf>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2015). Bolonjski proces i Europski prostor visokog obrazovanja. Pristupljeno 5.8.2015. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2268>

Odbor ministara (2002). Kopenhaška deklaracija. Pristupljeno 2.9.2015.
http://www.asoo.hr/UserDocsImages/dokumenti/kopenhaska_deklaracija.pdf

The Bretton Woods Committee (2015.) About the Bretton Woods institutions. Pristupljeno 1.9.2015. <http://www.brettonwoods.org/page/about-the-bretton-woods-institutions>

UN (1990). International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families. Pristupljeno 2.9.2015.
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>

UNESCO (1962). Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju. Pristupljeno 20.7.2015. <http://www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Kon-DiskrObraz.htm>

UNESCO, Council of Europe (2007). Towards quality education for Roma children: transition from early childhood to primary education. Pristupljeno 2.9.2015.
http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/Audit-PreschoolProvision_EN.pdf

UNESCO (2015). UNESCO: About us. Pristupljeno 15.8.2015. <http://en.unesco.org/>

UNESCO (2015). CONFINTEA Second global report of adult learning and education: rethinking literacy. Pristupljeno 13.8.2015. <http://uil.unesco.org/home/programme-areas/adult-learning-and-education/confintea-portal/global-report-of-adult-learning-and-education-grale/news-target/second-global-report-on-adult-learning-and-education-rethinking-literacy/858007e117b04ea94a71ac2a789d5ed7/>

UNESCO (2015). International Commission on the Development of Education. Pristupljeno 10.8.2015. unesdoc.unesco.org/images/0022/002232/223222e.pdf

UNESCO (2015). Lifelong learning Policies and Strategies. Pristupljeno 22.7.2015.
<http://uil.unesco.org/home/programme-areas/lifelong-learning-policies-and-strategies/news-target/lifelong-learning/9bf043146eaa0985e05daa9e12135f5b/>

United Nations (2005) Resolution adopted by the General Assembly: 2005 World Summit Outcome. Pristupljeno 12.8.2015. <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>

United Nations (2015) United Nations: Overview. Pristupljeno 20.7.2015.
<http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/index.html>

Vijeća Europske Unije, (2013). Jamstva za mlade. Pristupljeno 13.8.2015.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=hr>

Vijeće Europe (2015.). Strateški okvir- Obrazovanje i osposobljavanje 2020. Pristupljeno 14.8.2015. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_hr.htm

Vijeće Europe (2010) Povelja Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Pristupljeno 2.9.2015. <http://www.azoo.hr/images/razno/povelja.pdf>

Vijeće Europe, (1949). Statut Vijeća Europe. Pristupljeno 14.8.2015. http://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.Multilateralni_odnosi/3.Vijece_Europe/I-3.1Statut%20Vijeca%20Europe.pdf

Vijeće za kulturnu suradnju (1997). Obrazovanje za demokratsko građanstvo. Pristupljeno 1.9.2015. www.ffzg.unizg.hr/.../obrazovanje/.../Durr,%20K.,%20Ferreira%20Marti...

World Bank (2015) About World Bank: What we do. Pristupljeno 13.8.2015.
<http://www.worldbank.org/en/about/what-we-do>

World Bank, de Siqueira, A. C. (2000). The World Bank New Discourse ant the 1999 Education Sector Strategy. Comparative and International Education Society. Pristupljeno 27.8.2015. <http://eric.ed.gov/?id=ED452117>

World Bank, Najeeb Shafiq, M. (2001) Six Questions about World Bank's 2020 Education Sector Strategy. Pristupljeno 27.8.2015. <http://eric.ed.gov/?q=six+questions&id=ED530275>

World Bank (2015). Entrepreneurship education and training programs around the world-dimensions for success. Pristupljeno 13.8.2015.
<http://www.worldbank.org/en/topic/education/publication/entrepreneurship-education-and-training-programs-around-the-world-dimensions-for-success>

World Bank (2015). Global knowledge initiative. Pristupljeno 20.8.2015.
<http://globalknowledgeinitiative.org/about-us/index.html>